

120/4

DE
CURANDIS HOMINUM MORBIS
E P I T O M E

PRAELECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA

AUCTORE

JOANNE PETRO FRANK,

AUGUSTISSIMI IMPERATORIS ET TOTIUS RUSSIAE AUTHOCRATORIS
CONSIL. STATUS ACTUALI ET MEDICO, ORD. I. S. GEORGII
EQUITE, MEMBRO REG. ACADEM. SC. ET COLLEG. MED.
MATRIT. ROURRONICO-NEAPOL. GOETTING. MANTOVAN.
MOGUNT. INSTIT. REG. GALLIAE M. CORR. FACULT. MED.
VIENN. SOC. MED. PARIS. ARGENTORAT. VENET. HELVET.
BERN. VILNENS. PATRIOT. MEDIOLAN. AGRICULT. BRIXIENS.
MARSILIENS. ERLANGENS. PHYS. MED. AC HISTOR. NAT.
MOSQUENS. ORSTETR. GOETTINGENS. LITERAR. CRACOV.
UNIVERSITATUM I. I. VILNENSIS, MOSQUENS. CARCHOFIENS.
CASANENSIS, M. HONOR. SOC. PHILOS. PHILIADELPHICAE
IN AMERICA SODALI, CIVE RRISGOV. FRIRURG.
HONORARIO.

---

*LIBRI VI. DE RETENTIONIBUS,
PARS II.*

1820
VIENNAE, MDCCCXX.

John
INST. MED. FA.

1820
F. A. Schlegel

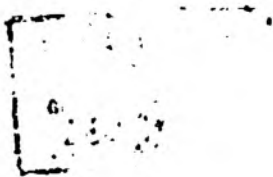
84.85

Sumtibus C. Schaumburgi et Soc.

182 JUL 2004

Viennae, ex typographico J. E. Akkermann.

DE
CURANDIS RETENTIONIBUS.

LIBRI VI. PARS II.

ORDO III.

RETENTIONES MUCOSO-LYMPHATICAE.

---

§. 775. **R**etentiones *aereas* atque *serosas* Transitio. hactenus ponderavimus (§§. 694-774). Sunt quidem varia corporis animalis liquida, vel prorsus ponderari nescia partimque nimis incognita; vel subtilis admodum atque vaporis copiosi sub specie, a corporis superficie tam interna, quam externa secreta, et modo sui parte caloris iisdem subtracta, sensibus nostris perspicua, vel, exemplo lacrymarum, salivae, propriis a glandulis, fluxu nunc lento, nunc satis impetuoso, scaturientia, quorum, variis a causis proficiscens, accumulatio, retentio, morbos inter se diversos inducant; istorum interim liquidorum collectiones, retentiones morbosas separatim hic tangendi, eo minor nobis videtur opportunitas: quod ea, quae vim atque turgorem vitales efficere, cum

aliqua ratione supponimus, liquida, quasi aetherea, nostro sese examini obstinaciter, subtrahant; quod vero alia, sub morborum, qui solida magis corripunt et illorum retentiones generant, historia, considerationem longe fertiliorem nobis offerant. Quamvis autem morborum divisioni, ab humorum differentia petita, non majorem, quam *fili*, cujus ductu illorum labyrinthus percurratur, dignitatem tribuamus; quamvis animalis viventis liquores non, ut in patina inanimi, *separati* offerantur, sed varios in sensus commisti, nunc mutuo inter se coeant et cruoris undam constituent; nunc vero alio quidem atque diverso sub habitu, vix tamen omnis unionis pristinae symbolo exuti, aut lymphaticum vasorum systema percurrant, aut cava cellulosa, vel alia inhabitent; — et quamvis demum pars magna morborum, quos hic exponendos nobis assumimus, ad *vitia*, ut vocant, *localia* pertineat; non igitur inutilis, sed comoda et naturali propior, retentionum, quae nobis pertractandae supersunt, in *mucosolymphaticas*, in *cruentas*, ac in *heterogeneas* distributio est (§. 696.) Cum vero difficile sit, morbos ex retentione *muci* separa-

re a morbis, quos *lymphae* retentio producit, eo quod in illis aliqua saepe inflammatio simul locum habeat, sub qua, secretio lymphae morbosa, cum illa mucii conjungitur; hinc utramque retentionem, quamvis eae interdum separatim incedant, eodem tamen sub capite comprehendimus.

§. 776. Superficies tunicarum, secernendo, in cryptis atque folliculis, huic operi destinatis, *mucio animali* praepositarum, amplissima et totius adeo corporis humani dimensione spatiosior, quo futurae nutritionis elementa, quibus ipsa obducitur, defenditur, molliter custodiat, foveat, certum per tempus quasi *incubet*, ac naturae animali magis adpropinquet, vasculis omnis generis innumeris atque nervis subtilissimis, sensu hinc specifico, illinc communi, instructis, irrigua est (§. 505.) Varios autem per casus hi fontes muciflui nunc *arescunt*, nunc vero *redundant*; nec aequalis semper conditionis humorem, sed hinc tenuem nimis et aquosum, — alibi pigriorem et aequo tenaciorum extillant, quidquod alia subinde principia furtim transmittunt: unde *sapor* mucii fatuus, in dulcem, subamarum, salsum acremve, — *odor* vero lenis ac blandus,

Secretio-
nis mucosae.

in tetricum naribusque infestum, vertuntur; *serenitas* ejusdem et *color* turbantur, et in pallidum atque griseum iste, aut in flavidum, croceum, subviridem, herbaceum, rubescentem, fuscum, subatrum, aut, ad morem iridis, multimodum, degenerat; omnis vero lenti humoris moles interdum, tenuioribus exhalatis, absorptis, exsiccatur nunc; alias autem, lege combinationis chemicae, coit, solidescit, et informem, duram, crustosamque in massam, ab aqua,— non tamen ab alkohole, oleo vel pingui, vel aethereo solvendam, super igne micando turgescens, concrevit.

Sub statu sanitatis, *nares* quidem, utpote loco superiore atque declivi adpertiae, uberrimam apud infantes puerosque pituitam fundunt; nec exigua hujus copia ab adultis, exceptis modo paucis, quibus narium antra perpetuo siccescunt, etiam emungitur, vel posteriora narium per ostia in fauces deducta, prolapsa, screatur, aut nauseosa actione ventriculo transmittitur; caetera tamen *organa mucifera* pituitam, moderate secretam, in usus proprios atque communes convertunt, nec, nisi stimulata et a partibus vicinis concussa, humorem

viscidum ac pigrum, data porta, expellunt. Quemadmodum igitur *profluvia* ex istis *mucosa*, morbos, (§§. 505-546) descriptos constituunt: ita eorundem absentia, nisi certis modo in casibus, pro morbo declarari haud potest. Aliter vero res constituta est, ubi, vel ob laxitatem, quae saepius in glandulis mucosis manifesta est, vel forsitan ob infractum, negatum nervorum in eas influxum (§. 466.), vel ob istarum atque ductuum propriorum ob phlogosin; aut propter obstacula quaecunque, effluxui humoris secreti opposita, hic ipse lentescit, inspissatur, puriformi materiae miscetur, ad concreciones nimis inclinatur, ac suo tenaciter, ultra quam debet, adhaeret habitaculo.

Lympha continetur vel suis in vasculis, vel in cavis corporis aut sanis, aut morbo-
Lymphaticae, natura.
 sis, in quae fuit per secretionem deposita. In quantum *lymphæ vascularis*, aut *cellularis*, absque partium solidarum, continentium, morbosa actione, imprimis absque *inflammatorio* effectu, circumfertur, aut quiescit: nisus illius in *condensationem* non tantus est; aut si, ut in asphyxia a frigore, a compressione breviori ductuum, quidquam remoretur, aut spissescat: faci-

le, caloris moderati, frictionis ope, vel ablato demum obstaculo, aut ab adfuso sero novo, diluitur ac redditur mobilior. Quando primum vero irritantur, inflammantur, solida et vasa, ita ut morbosa secretio, nova principiorum combinatio, sequantur: tunc animalem magis indolem assumit lympa, et solidam non modo naturam assumere nititur; sed quasi vita et vasculis induitur, novamque vix non creationem orditur (§§. 126. 129. 135. 561. 565. 566. 568. 570. 572.). Hoc ultimum vero facilius contingit in locis, e quibus lympa haec effluere aut evacuari citius non potest. Sic per urethram inflamatam, in medorrhoea, effluit puriformis materia, neque ideo connascitur, urina licet diutius non missa, canalis; quae vero ad hunc ipsum, *retro* membranas urethrae, seu ad superficiem ejus convexam, deponitur: ea mox concrescit ac densat canalem urethralem, ut coarctetur iste ac ejus lumen imminuatur. Eadem in glandulis, viscerumque in parenchymate contingunt.

Definitio. §. 777. Quotiescunque igitur organa pituitaria, lymphatica, aut quemcunque per stimulum lacescita, aut nimis relaxata, aut lege habitudinis inducta, glutinosi, lymphati-

tici copiam humoris majorem concipiunt, ab eadem obruta, turgent, tenduntur, languescunt: toties morbus, quem *muci*, aut *lymphae retentionem* adpellamus, subnascitur.

§. 877. Variæ hinc indolis erit retentio, Divisio. prout vel *universi culpa systematis*, vel *locali modo vitio* exoritur; prout, primo in casu, vel a morbo *virium augmento*, vel potius ab istarum *jactura*, procedit, atque *inflammationem*, *febrem* aliquam, aut *nullam*, pro comite agnoscit. Pars fere maxima retentionum, de quibus sermo hîc est, ad *symptomaticas* pertinet; nec tamen idcirco suscepta singularum in unam familiam reunio, atque adfinitatis, quæ illas intercedit, brevis licet, consideratio, felici in artem salutarem influxu destituitur. Magna quoque huic morbo, ex *loco*, quo sedem suam figit, differentia, maxime symptomatum, accedit: ut quæ scilicet, pro insigni systematis mucosi, lymphatici, ad *caput*, *jugulum*, *abdomen* cum *pelvi*, vel *artus* et corporis *superficiem* extensione, nunc hæc, nunc alia sub formâ; comparent. Species ex istis præcipuas hîc tangimus, simulque incessum singularem ac indolem, quoad limites huic operi præscripti concedunt, exponimus.

ORDO III. GEN. I.

RETENTIONES MUCOSO-LYMPHATICAE CEPHALICAE.

Ad calvariam. §. 779. „Os homini sublime dedit coelosque tueri;” sed vix nascentis vertici, morborum imminentium, quos evitare haud multis conceditur, catervam simul suspendit, natura (§. 448): Quam saevos istorum effectus *caput*, sub forma *pneumatosi*, *hydropis externi*, *hydrocephali* et ipsius adeo *herniae cerebri* cum isto complicati, vel *hydroencephalokele*, patiatur, in operis hujus Libro VI. Parte I. Ordine I. et II. exposuimus; nec minor certe *retentionum* hanc ad partem *mucoso-lymphaticarum*, et malorum existis scaturientium, est cumulus.

Tumores
a compressione.

Ac primo quidem, aut angustior, pro tantae molis expellendo cranio, humanae foeminae pelvis, qua foetus caput, forsitan oblique depressum, saepe per horas, quid-

quod per dies, osseis repagulis immobile una ex parte incumbit, — aut vectis, aut obstetriciae forcipis manubria ruditer nimis admota, vix exclusi pueri ad partem cranii nunc hanc, nunc illam, plerumque lateralem, dirae contusionis vestigia imprimunt: quae, primum profunda, sat celeriter in molem pomi aurantii, vel etiam majorem assurgere, calere, rubere, tactui resistere, — post paucos vero dies, mollescere, fluctuantem in centro humorem, quem false pro *pure* declares, ac paucas post hebdomadas, ovi putridi concussi adiustar, resonantem materiam prodere consuescunt. Incisus forsitan, incauti ope scalpelli, hic tumor, purulentum is minime, sed mucoso-lymphaticum, aut sanguinolentum liquorem eructat.

Haud raro in aetate puerili, priusquam *achores*, *tinea*, ad cranii partem capillatam prorumpant, folliculi istius subcutanei, aut glandulae lymphaticae mole sua crescunt, tenduntur, pruriunt ac dolent; comparentibus vero his impetiginibus, pro magna saltem parte, disparent (§. 447). Eodem fere modo, a *cantharidibus*, *sinapismis*, *unguentis escharoticis*, aut nuchae, aut loco scapulis intermedio adpositis, glandulae lym-

Tumores
consen-
suales.

phaticae, vel ipsis adultis in hominibus, ad occiput, ex amico scilicet cum vasis hujus generis, ad illas confluentibus, consortio, in molem conspicuam frequenter satis assurgunt. Sic inter septem illustris familiae *Vindobonensis* proles, nulla scrophularum vestigia unquam comparuerant; cum vero duabus ex his prolibus adhuc teneris uterque aurium lobulus, ad leges praconceptae *Europaeorum* opinionis de sexus foeminei venustate pertalia majore, perfossus anulisque aureis ornatus fuisset: in utraque puellula mox glandulae duae lymphaticae ad angulum maxillae uno in latere intumuerunt. Post duos ab operatione hac annos, in una ex his prolibus, has glandulas adhuc duras, tumentes, — in altera vero, inflammatas et, post contractam suppurationem, a gravi genae dextrae ac frontis ipsius erysipelate circumdatas, conspeximus.

Tumores
cystici.

Prae aliis partibus, *capiti* humano *tumores cystici* infesti sunt, eosque in juvenili rarius, quam adulta in aetate, plerumque in parte capillata, nunc ad ossa parietalia, nunc versus frontem, ad occiput, nunc ad verticem prominentes, aliquando numerosos, albescentes, a pisi magnitudine, ad ovi gal-

linacei, etiam majoris, amplitudinem, modo lente crescentes, humore tenaci, fere albuminoso repletos, conspeximus. Inter ipsum oculi bulbum arcumque orbitae, ejusmodi cystidem, proptosis vel maxime causam, in puella decenni observavimus. Vir *Mediolanensis* nobilissimus, academiae *Ticinensis* antistes, quindecim circiter hujus naturae tuberibus ad caput adfectus, hos, inscio medico, sibi omnes abscindi curavit, et gravem inde in febrem conjectus fuit. Non multos post annos, malum hoc recrudit, ac eidem non modo, sed longe majori errori aeger indulsit. Vix enim chirurgus cystides e cranio, numerosas partimque amplas¹, abstulerat: cum, altera jam die, caput nudum solis verni radiis auraeque frigidae incautus exposuerit, et jam nocte subsequente funestum in lethargum miser inciderit. Per duos jam dies hunc tristem in statum conjecto, *erysipelas* ad faciem et caput universum, — non certe criticum, ut clarus tunc medicus (*Hypocratis*, „Erysipelas ab internis ad exteriora converti, bonum esse” dicentis, effatum absque restrictione interpretatus) speraverat, comparuit; — sed, quod haec phlogosis externa¹, lethargo nequaquam imminuto,

interioris potius augmentum et propaginem stiterit, altero jam die in mortem conversum. Duos ad os bregmatis dextrum tumores cysticos sibi excindi curavit *Vindobonensis* mulier quadragenaria; sed post annum, praeter inductam abhinc oculorum hebetudinem, bini similes ad suturam coronalem tumores sat magni in conspectum venerunt.

Tumores
symptomati-
ci.

Aliud vero, attentione medicorum magis dignum, exemplum non ita pridem in decem annorum nobili puella *Vindobonensi* observatum, et nobis communicatum fuit. Gracilis haec, et hemicrania jam pluribus ab annis subjecta virgo, quoties a consueto ad latus dextrum dolore invaditur: toties ovi magnitudinis tumorem durum, rubrum atque dolentem in parte frontis vicina experitur, hemicrania cessante, mox, et quin ulla vel ad os frontis, vel in cute, hoc obtegente, vestigia remaneant, disparituum.

Quamvis interim soli cephalae rarissime talia succedant; a gravi tamen odontalgia, frequenter gena, dolenti maxillae respondens, sic ut pedes ab arthritide fixa, in articulos saeviente, sub aliquo jamjam dolorum moderamine, conspicue tumet, rubet caletque; ac aliis quoque in partibus, profun-

dus dolentibus, vel quas humor puriformis, purulentus, aut aquae stagnantes inundant, cutis, sub qua haec vitia latent, haud raro ab *oedemate* corripitur. Effectuum, ex *locali irritatione* in omne systema lymphaticum glandulasque istius, argumentum insigne atque notatu dignissimum sex abhinc lustris habuimus. Mulier nempe juvenis atque venusta, ob intolerabiles, quos ad *genu dextrum*, praetumidum, durum ac valde salebrosum, diu noctuque patiebatur, dolores, nosocomium *Mediolanense* plures jam per menses, — posthinc vero illud, quod *Ticini* est, petierat. In illo, quod nihil aliud profuerit, etsi tam uxor haec, quam conjux ejusdem, *nihil syphilitici* unquam praecessisse, constanter asseruerint; copiosas tamen mercurii doses, — in hoc vero, tum alia permulta, tum opium ubertim, sed omnia incassum, dederunt. Quo tempore aegram, febre lenta, depascente, detentam, sudoribus nocturnis exhaustam, primùm conspeximus, cutis ossibus haesit, ac nihil illa, nisi „*ut crus sibi abscinderetur*,” a nobis efflagitavit. Nec a drachma una cum dimidia laudani liquididi, ad noctem porrecti, vel somnum, vel dolorum levamen sibi concedi, mortem anxie desideraus,

misera conqueritur. Quamvis autem nec scrophulis, nec alio, noto sibi, morbo antehac unquam laborasset, vix ille ad *genu* comparuit, cum omnes sibi glandulas lymphaticas undique volumine augeri persenserit. Ac revera, innumeros mox, variae magnitudinis, tumores globosos ad jugulum, brachia, thoracem anteriorem, maxime autem ad ipsum mesenterium, nec minus ad crura, tactu distinximus. Tussis fuit nulla. Etiam si vero summa totius corporis macies subesset; major tamen fuit *pedis*, sub genu tumente, *atrophia*. Toties interim, quòd crus adfectum sibi amputaretur, petenti, „centum inter aegros tali sub morbo, jam adeo provecto, vix quinque per cultrum servari,“ infelici mulieri respondimus; nec tamen, nullum, absque istius subsidio, posse sanari, celare potuimus. „Quid vero tu, haec inquit, sub tali, spem inter et mortis discrimine, proportionem, crus mihi abscindi, ultro recusares?“ — Convocatis igitur, ut suam quisque de re tam ardua opinionem exponeret, singulis nosodochii chirurgis atque medicis, hi omnes, ob vires jam prorsus consumptas habitumque aegrae, ut quivis supponebat, scrophulosum, non alium, quam citius lethalem amputatio-

nis eventum praevideri posse, contra nostram opinionem, credebant. Accersitus nunc eundem in scopum chirurgiae hac in academia illustris professor, non diversam is, ab illa aliorum, operationis prognosiq̄ instituit. Cum vero huic viri magni ac amici assertioni experientiam, quae doceret, maxime in *Anglia*, non paucis, quamvis jam summopere exhaustis, aegris *tumorem*, ut vocant, articulorum *album*, per amputationem membri adfecti, felici sub omine ablatum fuisse, opposuissemus; tam fausti eventus, ut nos ipsi, bene conscius, etsi non hoc morbi genus, sed *necrosin* ad genu latere, convenissemus; operationem ille, ut solet, dexterime, absque temporis jactura, instituit. Quod si vero nunc, felicem hujus operationis chirurgiae eventum referendo, peritis in arte viris nihil novi dicamus; id saltem, ab hac sectione instituta, *tumores glandularum* morbosos, fumi adinstar, quotque erant, *omnes disparuisse*, sat novum esse, fateri oportet. Atqui membrum ita resectum ac musco *Ticinensi*, more solito, commissum, *cariem* quidem insignem, sed, unde parum aut nihil resorberi, quod alio, quam *locali stimulo*, systema lymphaticum irritare valuis-

set, potuit, *siccum* ad genu articulum exhibuit. Similia fere tumorum in abdomine durissimorum ex *arthritide*, a pedibus ad viscera ventris aberrante natorum, exempla alibi referemus.

Ad nares. §. 780. De *coryza* et *ozoena* disserentes, mucigenesin morbosam ad antra, sinus, anfractus, canales, quibus membrana pituitaria supertenditur, ejusque phaenomena et causas exposuimus (§§. 507. 508. 509. 514). Quodsi tunc, ratione symptomatum, quae tam principium, quam finem *catarrhi nasalis* comitantur, *profluviis* hunc subjugandum esse concluderimus; si tamen, quae sub medio hujus morbi incremento contingunt, spectemus: nihil obstat, quin eundem *retentionibus* haud minus ad finem esse dicamus. Illa imprimis hujus *catarrhi* varietas, quam scholae *gravedinem* vocarunt, et quae pertinaciore mucigenis his cavis collecti tenacitate, ac stagnatione non minus, quam gravioribus symptomatis sese distinguit (§. 508.), huc pertinet; atque tam fortem hanc in viro juvene robustissimo, qui, postquam foco aliquamdiu (frigori, mox acriori sub venatione exponendus) adsedisset, conspeximus: ut ea, prima invasionis jam die, intolerabiles ad

frontem dextram dolores et, praeter animi deliquia, convulsiones quasi epilepticas provocaverit. Summa narium, et simul antri Highmoriani, diversas apud gentes, differentia, quae vero ex ista pendeant morbosa incommoda, nobis incognitum est. *Africae meridionalis incolae*, nares compressas,— populi *septentrionales*, ossa malarum prominentia agnoscunt.

§. 781. Neque solas ad nares proprie sic dictas, seu ipsum ad organon, haec mucii limitatur retentio; sed, quousque nervi olfactorii haud penetrant, ad *sinus frontales*, *sphoenoidales*, *antra maxillaria*, ut ipsa coryza (§. 508.), extenditur; et quo angustior istorum cum illis communicatio est, eo magis timenda erit. Etsi vero longe plura *suppurationis*, hos ad sinus observatae, exempla referantur; saepius tamen a tunica mucosa, quae cava haec investit, in catarrhis ubique tumente, nec raro inflammata, exitus a sinibus frontalibus et antris *highmori* ad nares angustos penitus occludi, secretum vero his in cavis serum, cum muco, puriformi materia, remistum, vel mora temporis exsiccari vel, penetrante huc aere atmosphaerico, oxygenii actione

Ad sinus frontales.

principii, cogi, vel in *materiam adipoceream* converti, condensari, exemplis constat. Sic principem *Spirenses* quondam, immani sinus dextri frontalis gravedine adfectum, curavimus: quo sub morbo et febris, et capitis obnubilatio, et dolor, supercilio quidquam superior, magnus et fixus, oculi dextri lacrymatio, naris hoc in latere siccitas, per sex hebdomadas continuaverant: donec aeger, reclinato ad anteriora capite, materiam quasi ceream, ex albo flavescens, compactam, tribus circiter lineis crassam, pollice vero longiorem, perfecta mox valetudine gavisurus, sternutando rejecerit. Quemadmodum vero contingens in sinibus frontalibus suppuratio, aut caries, praeter mala, quae cerebro, vel superiori palpebrae, per saniei haec in loca transitum, haec ultima minatur, non modo *foetoris* ex naribus perpetui, sed interdum adeo, sub dolore ad illos, mox obtuso, mox acutissimo, interdum cessante iterumque redeunte, sub siccitate naris in latere adfecto, *amauroseos* periodicae causa esse queunt; ita quoque rheuma, seu catarrhalis hos ad sinus adfectio diuturna vel fortior, aut succedens huic tunicae mu-

cosae durities, profundius ad ipsas nares expansa, tum odorem, tum visum ipsum aliquando infringere ac foetorem ex naribus causare, imprimis vero insecta varia, ut exempla complura docuerunt, tum ad istas, tum ad sinus ipsos ita adfectos invitare possunt. Sic, referente scriptore *Berolinensium* anatomico, per plures menses magnam odoratus jacturam fecerat subtilesque odores non amplius percipiebat infans: cui mucus radicem nasi versùs, in corpus durum concreverat, ac nervi olfactorii ramulos compresserat.

§. 782. Pari vero ratione ad *antra ma-* Ad antra
maxillaria.
xillaria serum, mucus, puriformis humor, angustiore, vel clauso ex tumentibus membranis *ostio*, a naribus diutius aversa, tum copia obesse ac distendendo, dolorem hìc obtusum, profundum, sensim vero acutissimum, cum calore ac macula rubra, aliquando cum tumore quasi oedematoso, ad genam, producere, tum corrumpi acriorve reddi, tum, ut exempla docuerunt, in massam duriozem, adipoceream, aliquando putrido quasi caseo persimilem, converti potest. Nec desunt certe casus complures tumorum, quos tunicae mucoſae, diuturnis

a catarrhis vel et incendio, haec ad antia luxuriantis, excrescentiae fungosae, polyposae, steatomatosae, cancerosae, cum diris illorum cruciatibus, cum insigni mandibulae superioris, in ceream quasi inollitiem conversae, tam ad exteriora, quam ad palati fornicem extensione, et cum ipsius adfectione oculi gravissima, induxerint. Sic mense Majo 1794, mulierem, a febre tertiana correptam, *Ticinense* in clinicum suscepimus, quae simul antri *highmoriani* sinistri morbo, primùm catarrhali, correpta fuit. Hujus mala, imprimis ad superiora, ita intumuerat: ut oculum sinistrum jam aliquo modo ex sua orbita expellere coeperit, atque ipsa lacrymalis caruncula a nasi radice recederet. Cum his vero symptomatis, utriusque maxillae oclusio sen trismus simul incessit. *Rastadiensis* foeminae, anno 1771, diuturnis ad antrum maxillare sinistrum doloribus quasi rheumaticis summo pere ac plures per menses vexatae, tres quondam dentes, quamplurimum vacillantes ac perfecte jam nigros, simul vero superioris maxillae particulam emortuam, duorum digitorum ope, nos ipsi extraximus: quo facto, haec mulier, liquidum, quò

patens maxillae antrum depuraret, ore pluries susceptum, toties, delphini adinstar, per narem sinistram cum impetu, stupefacta, rejecit; post paucas vero hebdomadas, concretis in integrum gingivis, perfecte restituta fuit. Facile tamen sub hac oris et antri maxillaris communicatione morbosa, ciborum portio hoc ipsum cavum subintrat, ac ibidem, ut corpus peregrinum, mora temporis corrumpendum, novum stimulum, dolores atroces novumque incendium inducit.

Cum descripta sinus maxillaris ipsius adfectione, nec *dentium*, radicibus suis saepe altius ad illum ascendentium, *dolores*, — nec morbus, magis nervosus, quem *trismus faciei* nominant, — nec demum simplex ac modo externus *genarum rheumatismus* confundi debent. In primo scilicet casu, aliquando tamen cum sinus maxillaris adfectione complicato, dentes, ac eorum imprimis radices, cariosi sunt, aut vacillant, aut morbosum colorem assumserunt. In dolore faciei nervoso, de quo alibi loquemur, catarthalia haud praecesserunt ad nares, ad antrum maxillare, symptomata, et per vices ille magis furit, sopitur saepius iterumque, cum distractionis musculosae momentaneo

effectu, atrocius recurrit. In rheumate genarum externo, cutis earum sensibilior, calidior, saepe latius rubra, inflammata est; nec nasi cavum correspondens, siccum permanet.

Ad canales
nasales.

§. 783. Quamvis sub statu sanitatis, nullae ad *saccum lacrymalem* glandulae compareant; quotiescunque tamen ab accedente catarrho aliove a stimulo, tum illud receptaculum, tum *canalis nasalis* irritantur, aut phlogosin concipiunt; copiosi mox noduli exsurgunt, humorem mucosum, puriformem, ubertim plorant, hasque vias, eodem, vel ob tenacitatem, densitatem, vel ob auctam parietum crassitiam, ad cava narium descendere cohibito, inundant, in tumorem, aliquando dolentem, extendunt, relaxant, lacrymarum susceptionem praepediunt, *epiphoram* (§. 150.) creant; naris, ex qua parte malum haeret, siccitatem inducunt, ac erosionis fistulaeque lacrymalis primordia ponunt.

Ad tunicam
pituit.

§. 784. Quousque vero *tunica pituitaria* penetrat, frequentior ibi, scilicet ad os ethmoideum, ad ossa turbinata, palati, ad septum narium, ad sinus frontales, antra maxillaria, ad ductus nasales, *excrementia-*

rum fungosarium, polyporum mucosorum, Polipiformes pro-
 membranae ut dicunt, illius relaxatae, sed lapsus.
 potius, ut nos credimus, *pseudomembra-
 nae*, in tumorem polypiformem, aut sacci-
 formem extensae, albescentis, subcoriaceae,
 vel pituitam, vel liquidum serosum continuo
 plorantis et, pro varia atmosphaerae condi-
 tione, nunc magis, nunc minus turgentis,
 pultaceae interdum, vel et densiore materia
 repletae, *prolapsus* sedes esse consuevit.
 Unicò pedunculo instructi, hi prolapsus, si-
 cut quivis alter polypus nasalis, *figuram*,
 a principio, pyriformem, sensim vero, ni-
 si fluidum contentum perpetuò regurgitent,
 aequalem cavo, in quo haerent, assumunt;
 mox vero informes hoc deserunt, naris ex
 ostio vel uno, vel et altero, prominent, at-
 que hoc cum dolore distendunt ac distra-
 hunt, narium sepimentum distorquent, ossa
 ipsa nasalia interdum sua a sede expellunt,
 faciei aspectum magnopere immutant, de-
 foedant, omnemque per nares aeris ingres-
 sum avertunt, odoratum omnem delent; mox
 vero superiora versus ac retro ascendunt,
 canalium nasalium ostia comprimunt, lacry-
 mas a naribus avertunt, saccum lacrymalem
 extendi, tumere, inflammari, excoriari, fistu-

lamque contrahere, subinde inducunt; palatum pendulum deprimunt amplumque in velum expandunt, ossa narium, palati, separant, ad fauces denique promptius, *orbiculari sub figura*, descendunt, transitum ciborum acrisque ipsius vias intercipiunt, partes omnes continentes distrahunt, comprimunt, inflammant, exulcerant, tandemque cariem ad ossa narium progenerant. Pro vario autem cavo, e quo hi prolapsus vel polypi propullulant, vel ad sinus frontales, vel ad antra maxillaria, vel ipsas ad nares, vel ad vias lacrymales: specifica cuivis loco symptomata, difficulter tamen abditis in cavis distinguenda, sub initio producant. Polyposi tumores in sinu frontali geniti, nunc externam modo laminam istius osseam elevant, destruunt; internam autem intactam relinquunt; alias vero et istam, vel calvariae in cavum urgent; vel eandem consumunt, ac motum cerebri, sub ipso sinus periostio pulsantis, manifestum oculis reddunt, atque hoc viscus comprimendo, apoplexiam subitanam provocant. Chronicae quasi coryzae perceptio, sub tempestate humida, quam sicca, sensibilior, odoratus jactura, minor solito mucii nasalis effluxus, hujus denique

perfecta suppressio cum sensu ponderis ac irritationis ad partem narium adfectam, frequens sternutandi nisus incompletus, dolor tandem huic junctus, ac materiae gummosae, aliquando foetidae, flavae, viridescens, vel durioris, potissime polypi his in partibus luxuriantis phaenomena sunt.

Aliquando tunica narium mucosa tota, sine omni prolapsu, spongiae in morem, turgēt, ac ostia narium opplet aërique penitus claudit. Aliàs *verae* satisque conspicuae, ut omnem aëri ad nares ingressum negarent, *hydatides* in illa membrana detectae fuerunt. Frequentius catarrhalis hujus tunicae, quo loco cum velo pendulo descendit, inflatio, posteriora narium foramina, per mucum condensatum quodammodo coarctat, ac dolorem, vel ustionis ingratae sensum, donec hae crustae largiores, durae ac asperae, ex faucibus screentur, sub deglutitione magis molestum, inducit (§. 508.) Ad dextram nasi alam, ut refert vir gravis, fovea, et in fundo istius punctum nigrum comparuit, primò quidem vix diametro auctum, tandem vero passu celeri extensum. Margines ejusdem elevari, varii sulci, prominentiae variae formari videbantur. Tandem hic tumor,

fere pollicis latitudinem adeptus, omnem nasi alam dextram et apicem obtegere ipsamque alam sinistram attingere, conspectus fuit. Extremae hujus excrescentiae orae, duabus tribusve lineis elevatae, tuberculis, hinc rotundis, illinc acutis, pisiformibus, verrucosis, obsessae, sinus, linea una alterave profundis, divisae, liquidum flaviusculum, subcereum, ex istis emittebant. Cum vero conspicui chirurgi hoc mali genus ad *cancrum* retulissent; ab alio, illud, escarotici pulveris beneficio, a nare illaesa separatum protinusque sanatum fuit.

Ad uvulam.

§. 785. *Uvula* quoque, non ex glandulis, sed ex duplicata oris tunica in veli palatini mediam appendicem efformata, haud raro humores, nunc aquosos, nunc magis mucosos, concipit, turget, inflammatur, interdum suppurat ac sub phlogosi, imprimis venerea, frequenter eroditur, consumitur. Post frequentes inflammationes catarthalis indolis, uvula saepe tam aeque major, quam durior manet; nec tamen idcirco de *scirrhi* natura participat. Quem usum physiologicum haec particula habeat, non satis certum est. Aegrum vidimus, qui, tam velo palatino, quam ossibus palati ac nari-

bus, ex causa syphilitica, privatus, has partes ex corio usto, uvulam vero ex aurea lamella, velo pendulo articulatim conjuncta et mobili, ingeniose prorsus sibi ipsi fabricaverat. Cum vero hic quondam, sub somno, uvulam hanc artificialem, ut sibi videretur, deglutiisset, nec tamen sub loquela, vel deglutionis sub opere, hujus sensum jacturae perciperet; appendici huic in futurum, absque noxa, valedixit. Saepe vero uvula sub cynanche faucium, imprimis catarrhali, serosa, pituitosa, ut vocant, oedematosa turget, ex pallido rubet et, quasi pellucida, in longum ducitur, ac super ipsa linguae radice, per plures aliquando hebdomadas, aut adeo per menses, propendet, *uvulam prolapsam* dixerunt. Exemplum uvulae, derepente, adeoque laxatae habetur: ut ea anteriores usque ad dentes, sensu vix ullo instructa, nihilominus tamen a solo gargarismate, ex summitatibus *vitium* (ex pampinis vitis viniferae?) eodem die, normalem iterum ad extensionem reducenda, haereret. Uvulae *a nativitate*, adeo in longum extensae, ut mediam sui ad partem rescindi debuerit, casus refertur. Eandem oris particulam, triplo, quam debuisset,

majorem, prorsus insensibilem, ac ita exsanguem, ut, resecta, cruoris nec guttulam funderet, celebris *Daniae* chirurgus adnotavit. Uvulae prolapsae, simul tam *durae*, ut cultri chirurgici aciei resisteret, historiam, *Galliae* acta chirurgica conservant. Magna hoc uvulae procidentis a statu incommoda sunt: continua scilicet in faucibus titillatio, et corporis peregrini, in iisdem defixi, molesta sensatio, muci ad fauces, constanter irritatas, affluxus et collectio, perpetua screandi, tussendi necessitas, ac frequentior a sompno evigilatio, nausea, vomituritio, sub deglutitione difficultas, ac aliquando, propter glottidis viciniam, imprimis sub inspiratione, magnum, nec *Hippocrati* ignotum, suffocationis periculum. Uvulam hinc inde in magnos tumores, *sarcoma* magis, ac *fungosas excrescentias*, quam verum *scirrhum* sistentes, elevari, docet observatio, sub qua, hanc particulam resectam pondus unciarum duarum habuisse legimus.

Ad glandulas sublinguales.

§. 786. Sub lingua vel ad *glandulam sublingualem*, saepius apud teneros iuvenes, quam apud adultos, subinde *tumor* fixus, immobilis, nunc modo in una, nunc

in altera parte frenuli, ex ductus salivaris obstructi extensione, sat celeri passu oritur, vel pisi, vel nucis avellanae, juglandis, aliquando ovi, magnitudinem acquirens, interdum pellucidus, salivaris, ab egregio quondam *Italiae* chirurgo *hydroglossi* nomine donatus, saepius vero materia albuminosa, gelatinosa, mucosa, aliis in casibus sabulosa, calcarea, repletus: *Ranulam* seu *Ranam* vocant, graeci vero *Bátrachon* dixerunt. Magnae scilicet expansionis capaces sunt *ductus salivales*, vel propriis a calculis, vel a callo, vel aliter obstructi: ut et libram materiae sabulosae *sublinguales* continuisse visi sint. Non semper interim tumorum hujusmodi sedes sub lingua, his in canalibus, sed aliquando etiam in *cystide*, a tela cellulosa, in plura loculamenta divisa, ac humore albuminoso gravida, quaerenda est. Saepius ranula, *oedematis* speciem, tandem vero, sub rubore, calore, dolore, inflammationis imaginem refert. Quovis interim sub casu, effectu tumoris sublingualis quidquam grandioris, functio linguae circumdatur, ac non modo loquela, suctio, deglutitio ciborum, arcentur; sed, a continua pressione tum dentibus, ut alveolos

suos deserant, tum ipsi maxillae inferiori, ut cariem aliquando contraxerit, violentia infertur.

De mole linguae morbose aucta (§. 163.), ac de glandulae parotidis tumoribus, alibi (§§. 174 - 177.) jam egimus. *Stenoniano* in ductu tumores, salivalibus maxime a calculis, interdum subnasci, constat experientia.

Ad tonsillas.

§. 787. Sunt quibus *tonsillae* a natura defuisse referantur; alii, quibus eadem aequo maiores, ast vero sanae (*Physsonias tonsillarum*), increverint. Aliis ex morbo strumoso (scrophuloso), syphilitico maxime, vel a praegressis iisque repetitis inflammationibus (§. 172.), organa haec, vel uno, vel et altero palati in latere, tument, fauciumque isthmum non parum coarctant, interdum vix non omnem, cum suffocationis periculo, obturant. Frequenter tonsillae suppurationem concipiunt; saepe vero durtiem, vix unquam tamen *scirrhosum* characterem (§. 177.), contrahunt. Sic ut salivales glandulae, ita et *tonsillae*, etsi *muco* magis, quam humori salivali, secernendo praefixae, calcarea materia, aut vero calculo, aliquando sunt gravidae, ac istorum producant symptomata.

§. 788. *Gingivae*, praeter adfectiones Ad gingi-
vas.
alias, suo loco exponendas, plerumque
symptomáticas, haud infrequenter uno alte-
rove in loco tenduntur, tument, dolent, in-
flammanur, ac in suppurationem hinc inde
abeunt (*Parulis*). Dentium quidem, aut dif-
ficulter prorumpentium, aut suas ad radices
morbosorum, culpa frequenter haec succe-
dunt; haud raro autem gingivarum substan-
tia vel a rheumate, vel ab externa violentia,
vel a latente maxillarum carie, vel specifico
mercurialium effectu, vel ex variae indolis
ulceribus, vel aliis a causis minus adhuc
cognitis, hoc loco, vel alio, inflatur ac, ut
ipsos quandoque dentes ibidem superscan-
dat et obtegat, masticationi adversa, tumet.

§. 789. Maxime dentium cariosorum, vel Epulis.
ulcerosae gingivae culpa, *excrementiae*,
quasi carneae atque polyposae, subinde
spongiosae, vel et quasi cartilagineae, indo-
lentes sub initio, plerumque basi lata, ra-
rius pedunculata, instructae, longitudinis
non minus, quam molis interdum conspi-
cuac, ad maxillam praeprimis *inferiorem*,
ac *externam* saepius gingivarum ad faciem,
oriuntur: quae *excrementiae*, *Epulidis* grae-
co sub nomine, ipsos inter dentes hinc inde

sese insinuant, hosque aliquando divellunt. Ex causis diversis, praesertim vero ex frequente per dentes conquassatione, laesione, inflammatur interdum sanguinemque plorat *Epulis*, vel ex ulcerationem suspectam, haud interim cancrsam, experitur. Sub ipsa *Epu- lide*, maxillae caries latitasse, aliquando visa fuit.

Ad glandul.
Meibohmii.

§. 790. Ipsae quoque palpebrae, ad *tarsos*, glandulas muciferas agnoscunt, quarum humor, effluere impeditus, tumores excitat (hordeolum) quasi cysticos, pisiformes, sub statu recente minores, mobiles, molestos magis, quam sensiles; tardius vero notabiles, immobiles, duros, *vix tamen scirrhosos* aut in cancrum mutandos; saepius autem lenta inflammatione rubentes, palpebrarum conjunctioni adversos, in abscessulum pronos. A praegressa in longum tempus phlogosi, hic humor tenacior vel acrior, tarsos infestat, *psorophthalmiam* rebellem inducit, sub somno imprimis palpebras ciliorumque bulbos conglutinat (*an- cyblepharon*), erodit, exulcerat. Nec aliae desunt ad palpebras glandulae, quas chronica magis, quam acuta inflammatio persaepe prebendat, et liquidis, densitate

non minus, quam acore molestis, infarciat.

§. 791. *Oculus* adeo ipse ab humoribus mucosis, lymphaticis, tum suas inter membranas, tum ad contenta, suffunditur interdum (§§. 151. 155.). Sic inter *corneae*, quidquod inter *lentis* ipsius, vel capsulae ejusdem lamellulas tenuissimas, in *cavulum* istius, in *cameras* utrasque, in *humoris vitrei* ambitum ac substantiam, sub chemosi, metastasi, haud raro humor *puriformis* secernitur, deponitur: qui humor, concrecens, maculas, opacitates, varias cataractae species, coecitatem, hypopion *puriforme* magis, quam vere *purulentum*, constituit. Hinc in quantum stagnans in *lentis* substantia, vel in capsulae ejusdem contextu, liquidum, *organicam* necdum naturam induerit, sed corporis quasi peregrini indolem retinuerit: incipientis cataractae solutio, ardua quidem et rarior, sed certe non inaudita, et huic rationi demum hypopii, spurii scilicet, cum solis emollientibus, vel sub motu corporis, sanati exempla innixa sunt.

§. 792. Nemo est, qui, mucum sibi ex *tuba Eustachii* in fauces destillasse persentians, experimentum, auditus ex obtuso in

Ad oculos.

Ad tubas
Eust. et
cava tympani.

acutum illico converti, simul in se ipso non fecerit. Quemadmodum nempe organorum auditus apud surdos quondam homines post mortem investigatio, in *cavo tympani*, *processus mastoidei in cellulis*, ac in ipso *labyrintho*, prout suo tempore referemus, haud raro humorem aquosum, puriformem, aut etiam purulentum, — quidquod et cariem ad partes vicinas, et ipsum adeo ad cerebrum late expansam ostendit: ita quoque certum est, mucum, pituitam, albuminosum humorem, ad eorundem cavorum tunicam, catarrho, rheumate, aut phlogosi correptam, quandoque secerni, atque nunc memoratam per tubam, cum bono aegrorum, in fauces defluere; nunc vero, cum gravi auditus laesione, iisdem in spatiis retineri, condensari. Mucosae etiam simul ac albuminosae, aut vero sebaceae materiae, qualis cutem foetus ex utero exclusi obtegit, circa tympani faciem externam retentioni, ac in pseudomembranam concretioni, *duplex* illud, ut vocant, *tympanum* adscribes, quod quidem prolium longe plurimarum ex auribus, exsiccatum, corrugatum ac cerumini commistum, sine damno gradatim secedit; in quibusdam vero aliis, in membranam firmiorem, tympano

morbose supertensam, convertitur atque, vel rarissimo exemplo, tardius, auditu mox restituto, rejicitur; vel, omnem tympani, crassioris, vibrationem intercipiens, surditatem perpetuam producit.

Humor, bili adfinis, hac interim viscidior, odoris leniter aromatici, subacris, ex oleo, fellis illi analogo, ex albuminosa mucilagine, et ex materia amara, colorem obscure flavescentem, ut videtur, impertiente, constans, in propriis folliculis, meatûs auris externi parietibus innixis, hunc in canalem, quò eundem obducat, lubrefaciat, ac insectorum ab ingressu custodiat, apud infantes copiosior minusque pinguis, ab aeris accessu mox cerae mollescentis in consistentiam cogendus, secernitur, *cerumen* dixerunt. Huic igitur *cerumini*, nisi cautam per artem subinde educto, facile sub mora longiore corrumpendo, acriori atque rodenti, varia, quae pulveris subtilis sub forma per aerem circumvolitant, miscentur quotidie, duriozem, quidquod fere gypseam aut lapideam in massam concrescunt, aut forsitan, quemadmodum in bile, ita et hoc in stagnante diu humore, calculosa subnascitur concretio, quae singula canalem auditorium, ne

Ad meatum
auditorium.

undae atmosphaericae tympanum impellant, obturant, comprimunt, irritant, — incompleto adhuc opere, susurrus auris adfectae ac, praeter capitis, istius e latere, dolores, plenariam demum surditatem producunt. „*Sordes hominibus in auribus dulces, mortales, — amaras, non esse,*” Hippocrates (prognosi ab uno modo medico, germano, confirmatâ) monuit. Forsitan major et huic succo animali concessa attentio, non modo in *phthisi*, sed aliis quoque in morbis chronicis, in *diabete praepriis*, plura notatu non minus digna, offerret.

Non tamen omnem externi meatûs auditorii obturationem huic soli ceruminis vitio tribuendam esse, viri quondam egregii, post multa, huic organo infesta, aliorum, cerumen educendi conamina, *exostosis* in illo meatu, surditatis ut causam detegentis, nos docet observatio. Sic etiam investientis meatum auris externum membranae inflammatio, aut ab hac inducta durities molesque aucta, excrescentiae ejusdem fungosae, polyposae, vel et glandulae scrophuloso sub habitu tumentes, suppuratae, effectus ejusdem indolis agnoscunt.

num mucoso-lymphaticarum, quae *caput* infestant, praecipuis characteribus atque phaenomenis (§§. 779 - 792.), ad *causarum*, unde illae scaturiant, scrutinium pervenimus. Non multum hae distant ab illis, quas partim ipsis *profluviis* mucosis (§§. 466 - 514.), partim vero retentionibus in genere (§. 698.), subesse monuimus; ac modo paucas ex illis hic tangimus, quae ad partem corporis supremam atque nobilissimam, prae alia, humores dictae indolis coacervant ac retinent. Sicut ipse catarrhus, ab atmosphaerae vicissitudinibus inductus, cum retentione vaporis blandi, animalis, quem vasa secernentia continuò expirant, et cum organi secernentis ariditate ac intumescencia insolita incipit, mox alium longe, serosum scilicet ac stimulantem humorem dimittit, ac tandem mucii copiosi, puriformis excretionem absolvitur: ita quoque causae eadem vel salutarem hanc solutionem retardant, vel jamjam susceptam praepostere suspendunt, ac veram mucii retentionem, organis retinentibus atque vicinis molestant, progenerant. Frigus igitur subitaneum, tam corpori universo, quam calvariae (ob recisos forsitan incaute, sub ti-

nae, achorum praesentia, sub tempestate iniqua, capillos) vel naribus et ori, huic magis patentibus, maxime post diuturnas sermocinationes, post declamationes oratorias, rixosas, admissum, potusque glacialis, faucibus aestuantibus ingestus, potissime huc spectant. Sunt, quibus major, a natura, tunicae mucosae ad nares et fauces laxitas, sensibilitas, ac frequens idcirco per omnem vitam istius catarrhus faciliorque ab hoc obstructio est. Teneri infantes, vel a solo, in cunis, pedum refrigerio, constanter fere coryza, somnum necessarium, eoquod ore adperto pro naribus supplere necdum didicerint, avertente, laborant. Saepius vero repetita membranae pituitariae catarrhalis adfectio, eandem ad infarctus mucosos magis magisque disponit. Sub fortiore quidquam ac febrili catarrho, raro aliquod illius tunicae incendium deest; ac sub isto, lymphae morbose secretae cum muco miscetur ac in concretiones magis tendit materia.

Non exiguam morborum chronicorum, quibus tunica narium mucosa subjecta est, partem pulvis herbae *nicotianae tabaci*, variis rebus, sanitati adversis frequentius remistus, errhinorum, vel adstringentium,

in cohibendis narium profluviiis, abusus, violentiae externae, naribus, vel sinus mucosis illatae, osseae particulae per illam separatio ac in tunicam mucosam directio, sternutationes fortiores saepiusque repetitae, habent. Summas vero noxas naribus faucibusque, variolarum, scarlatinae, luis venereae virus, tum quoque rheumatismi, scrophulae, scorbutus et aphthae inferunt. Vapores etiam acriores, metallici, vel ex acidis mineralibus elevati, hùc revocandi sunt: ut qui ad ipsos usque sinus, ossibus calvariae, ac maxillae superiori insculptos, penetrando, pituitariae membranae infestisunt, ac humores illius, copiose prolicitos, condensant et cogunt. Nec minus insecta, vermes, his aliquando in sinus nidulantes, et corpora peregrina, cavis narium intrusa, vel et calculi, violentiae externae, hùc pertinent. Ipse mercurius, ob luem veneream vel copiose nimis, vel diutius, quam par est, administratus, faucibus saepe funestus fit. Polyporum atque excrescentiae fungosae cujusvis genesi, frequenter tunicae mucosae exulceratio pro fundamento est. Dentium quoque, imprimis eorum, qui antro *Higmorei* correspondent, radice sua ali-

quando longiorum, caries, aut illata maxillae superiori, sub illorum contractione violentia, ad morbos sinuum maxillarium diversos vel maxime contribuunt. Sublinguales glandulas haud raro frenuli, apud infantes vix utero exclusos, imprudens per unguis obstetricum laceratio, ac subsequens hanc inflammatio, in tumorem expandit, aut varias his e locis excrescentias provocat. Ranulae ipsius causa, in canalis excretorii glandulae sublingualis obliteratione consistit. Cystici tumores non aliam hinc loci, quam coeteris in partibus, originem habere videntur. Calculi vero, in singulis, quae salivam secernunt, glandulis non tam infrequens generatio, ductuum illorum cavitatem pessumdat, ac salivae non minus, quam mucii, insolita hinc irritatione expressi, retentionem inducit. Glandulae parotides acque ac submaxillares, a causis morbi, quem (ad *exanthemata* potius spectantem), minus bene ad *cynanchen externam* revocavimus (§. 174.), non parum adficiuntur, ac frequens in febribus a contagio gravioribus parotidum est, plena periculi, inflatio (§. 83.). Tubas *Eustachii*, tum densa pituita interdum infarcit, tum aphthae, ulcera faucium, impri-

mus venerea, excoriant, ac aliquando claudunt, vel et polypus ex naribus descendens comprimit. Coeteras retentionum cephalicarum rationes, sub descriptione illarum jam satis exposuimus.

§. 794. *Prognosis*, quae exposita hinc *Prognosis*. retentiones mucoso-lymphaticas ad *caput* concernit, momenta, pro magna parte, alibi (§. 177. 515.), ac sub ipsa symptomatum recensione adduximus. Jam sola sub coryza, donec ea solvatur, sensus odoratus et gustus suspenduntur in totum; sub completa vero et constante morbosae materiae in cavis narium, in sinibus frontalibus, maxillaribus, retentione, constans etiam functionum, quibus ampla haec antra praesident, abolitio est. Praeter hanc, ex narium internarum per materias concretas ac densas obturatione diuturna, quamvis declivis hujus partis positio, ac viae utrinque satis patulae, retentae effluxum materiae, adhuc mobilis, facitent, sicut ex succrescente his in locis polypo, canalis quoque, nasalis compressio, obturatio, lacrymarum collectio et sacci, qui has colligit, expansio, irritatio, inflammatio, denegata illarum ulterior susceptio, *epiphora*, haud raro sequuntur. Polyporum incom-

moda et summa interdum pericula indicavimus (§§. 561. 565. 566. 568. 569. 570. 572. 574.); vidimusque talem, qui, durus, albescens, fere cartilagineus, in fauces protusus, has omnes vix non in totum replevit, ac modo ex parte, quò aer et pauca modo fluida transirent, excindi potuit. Multi quidem scriptores, *polypos nasales cancrinosos* commemorant, ac illum, qui durior, sublividus, varicosus, cum doloribus et interdum cum haemorrhagiis jungitur, consuetis remediis resistit, et fluidum acremve humorem exstillat, hoc nomine insigniunt; ad *sarcomata* tamen, haud raro ex causa venerea, strumosa (scrophulosa), aliquando vero ex carie oriunda, is pertinet. Frequens horum polyporum, etsi resectorum, vel etiam extirpatorum, repullulatio est. *Polyporum duorum*, suo extremo in antra maxillaria protensorum, apud gravem scriptorem *batavam* historiae exstant; ac certe polyporum talium tum firmitas, tum durities, figura, circumferentia, originis, positionis, complicationum diversitas, prognosin constituunt. Qui polypi, vel quae excrescentiae fungosae, sarcomata, in sinus frontalibus, maxillaribus succrescunt, ea, sicut obscuram

admódum diagnosin, ita spem paucam perfectae sanationis, admittunt. Simplex mucii, aut puriformis humoris in antro *Higromi* collectio, aliquando per ostium cum naris cavo vicinæ communicans, aliquando artis chirurgicæ subsidio, educitur.

Gurgulionis, volumine, longitudine, durtie aucti, cum sensus hujus particulae tunc sat obtusus, interdum fere nullus sit, etsi *Veteres* ejusdem recisionem, ne *phthisis* pulmonalis, aut *loquelae vitium* exinde orirentur, veriti sint, non difficilis est prognosis.

In *ranulae*, vel cystici tumoris sub lingua haerentis, vel et sarcomatis ad frenulum sanatione, laesionis vasorum istius discrimina, tum quoque mali, nisi prorsus extirpanti, facilis recursus, a chirurgo praevidenda sunt. Rara saltem exempla habentur, in quibus operatio chirurgica recens natis infantibus profuerit: utpote quorum illa, suctionem non minus, quam degluttonem praescindit ac, praeter haemorrhagiae discrimina, sanguinis, aut lactis per glottidem descensum lethalem faciliat.

Tubae, ex aure interna in fauces descendens, *vitia organica* medelam vix non

omnem excludunt. Vel ipsa interim natura monstrante viam (§. 775.), injectio in illam proposita et, quamvis clari viri hujus possibilitatem operationis vivente homine aut negaverint, aut problematicam dixerint; a quibusdam tamen chirurgis, rara tunc felicitate, aliquoties peracta fuit. Nodum vero hunc viri *Lugdunensis* eximii solvit nostris diebus industria: qua scilicet, per repetita in cadaveribus experimenta, propriam cuivis tubae syringem adaptare, et hos per canales liquida quaecunque, surdorum hominum in aures, facillima cum opera, et magno in aegris quibusdam effectu, propellere didicit: qui felix rerum successus spem erigit, in posterum humores serosos, mucosos, albuminosos, puriformes, purulentos, in cavo tympani, fato surditatis hucusque ineluctabili, collectos et retentos, nunc, diversarum ope injectionum, prudenter institutarum, mature satis et antequam coiverint, aut, corrupti, vicinis ossibus lethalem cariem induxerint, posse quandoque resolvi atque per fauces elui.

Ceruminis quidem indurescentis, mature satis suscepta *solutio* successu non caret; difficilior et aliquando, nisi mechanici

ope auxilii, ubi lapidis duritiem ac indolem cerumen contraxerit, haec erit. Siphylitica satisque recens in meatu auris externo suborta *exostosis*, sanationis spem justam admittit; quam tamen vetustior, vel indolis ignotae tumor ossis tam duri morbosus omnino excludit. Talem nos ad ipsum os petrosum, in viri militis, non alia ex causa apoplectici, cadavere, multis abhinc annis *Bruchsaliae* deteximus.

Tumorum cysticorum, vel strumosorum meatûs auditorii excisio, eo quod illi cum tam propinqua tympani membrana forsitan intimius concreverint, nec minus ob loci angustiam, tam difficilis, quam dubia est.

§. 795. Etsi rerum gerendarum ordo, *Cura* quem hac, *de cognoscendis et curandis hominum morbis*, *Epitome* amplexi sumus, ad *Epischeses*, seu excernendorum retentiones, separatim atque accuratius, quam id aliis in operibus, usui academico dicatis, hucusque factum sit, considerandas nos induxerint; non tamen idcirco ea, quae sub morborum *classibus* aliis, hoc in opere jam absolutis, exposita, ob adfinitatem reciprocam, ad *retentionum* simul illam spec-

tant, repetenda esse censemus. Sic, ubi amplam *catarrhorum* familiam, *profluviorum classi* subjugavimus: ipsas istorum causas, sub alia rerum positione, vel adeo sub alia modo ejusdem morbi periodo, *retentionem* saepe producere, satis insinuavimus; ac ubi illinc de medendi ratione in *gravedine*, in *sinuum frontalem*, *antrorum maxillarium*, in *faucium*, *tracheae*, *bronchiorum* oppletionibus mucoso-lymphaticis, quaestio fuit (§. 505-516.), praecepta has ipsas pertractandi, ab illis *profluviorum* regendorum prorsus separare nolimus. Quae igitur hisce de retentionibus, ad aegrorum lectos pertractandis, in libro de istis praescripsimus, ea ex allatis jam regulis ultra patebunt; et quae, exceptis illis, quae magis ad *chirurgiae* forum pertinent, his addi, opportunum nobis videtur, sunt pauca, et quidem sequentia:

Sub retentionum mucoso-lymphaticarum ad caput regimine, sicut aliis in morbis, potissime ad causas, e quibus illae scaturiunt (§. 765.), respiciendum est. His, quoad licet, moderatis, devictis, reliqui eorundem effectus, cum remediis, cujus speciei ad propriatis, saepius vero cum subsidiis chirurgicis,

imminuendi, vel radicitus extirpandi sunt. Ea ipsa, quae ad *inflammationes cephalicas*, et ad *profluvia mucosa* exposuimus, curationis praecepta (§§. 162. 167. 178. 504. 516.), instantes *retentiones* praeveniunt, ac praesentes haud raro dissipant. Non paucae *retentiones mucoso-lymphaticae* ad caput, modo *topicam* adfectionem sistunt, et localia modo auxilia sibi exigunt. Quae vero ex fonte venereo, scorbutico, strumoso, arthritico, propullulant: ea nonnisi exsiccata impura hac scaturigine, auxilium locale, aut chirurgicum, admittunt.

Multas hujus indolis ad caput retentiones, debitum hujus partis nobilissimae a prima juventute *regimen* praecavet. A quo tempore de *physica infantum educatione* tot libri Europam inundarunt, ab usibus paternis nimis saepe cum damno recessimus, ac novae, prolibusque haud raro funestae, irrepserunt consuetudines. De sola capitis infantilis, mox primis a partu mensibus denudari soliti, ac incauta ad omnes atmosphaerae vicissitudines expositione hic loquimur. „*Omnem corporis superficiem, in faciem, injuriis atmosphaericis absque noxa restitutam, effigito!*” Vir eloquens,
Lib. VI. P. II. D

Prophylac-
tica.

ipse tamen neque medicus, neque cunis infantum praefixus educator, consuluit. Atqui tamen et ipsa natura, nascentis puori calvariam, diutius, quam bestiarum illam, adpertam, crinibus munivit; et tenera pulum per menses sub alis maternis sollicite fovet avis; nec animal quodcunque in sylvis tam ferum est, quin prolem, non modo vix natam, sed jam firmo ingressu matris vestigia sequentem, sinu proprio diutius recondat, et anxie a quovis frigore custodiat. Quidni igitur hominis, pro longiore vita, extensae magis infantiae subjecti, caput, breviori indigeret custodia? Nullum apud populum, quam apud *Britannicum*, a quo hic proles suas, adhuc teneras, indistinctim quibuscunque atmosphaerae injuriis nudo capite exponere consuevit, *hydrops cerebri* tam fequens est; et quousque, jam senes, recordamur, nunquam in prima hominis aetate tot mala calvariae totque ad caput retentiones, tam aquosas, quam mucoso-lymphaticas, observavimus, quam a quo tempore, in frigidioris adeo coeli regionibus, hos novos educationis physicae mores, coeca imitatione, introduximus. Nec ipsi recentioris aevi *Angliae* medici maxime conspicui,

aliter nunc sentiunt. Sunt certe infantes, qui haec immunes pericula effugiant, ac ita forsitan capite, virili in aetate minus sensibiles, atmosphaerae injuriis facilius resistant; sed quantus eorum, qui huic tentamini misere succubuerint, est numerus! et quid nos, aetatem, in qua densior calvaria jam consolidata, et major puerilis corporis firmitas est, donec hoc impressionibus aeris rudioribus sensim assuesci curemus, expectare, ac finem demum eundem tutius assequi impedit? Caput igitur infantis recenter utero exclusi, donec primos vitae annos superaverit, et coma quidquam densior illud operuerit, — non quidem velaminibus obruendum, sed tamen leviter fovendum, nec frigidae humidaeque tempestati petulanter exponendum est. Hac scilicet ratione, ac praecipue si pedum simul refrigerio apud teneriores proles, vel mediis in cunis tam facili, obvenimus; innumeras systematis cutanei atque glandulosi ad caput infantile adfectiones morbosas praescindimus. Nec ideo magis recentiorum consuetudini, qua capillos puerorum proxime arca caput rescindunt, aut qua istud, ovium instar, sollicite tondunt, utpote naturae,

ornamentum ac tutamen hoc calvariae non absque ratione impertienti, contrariae, favemus.

Gravediniis.

Gravedini, quae non adeo ex febris inflammatoriae, aut incendii localis, catarrho narium juncti, vehementia, quam ex tunicae pituitariae inertia, laxitate, in longum protrahitur, vapor aquae tepidae, levi principio volatili ex floribus sambuci, foliis salviae, majoranae, imbutus, ac naribus admissus, attractus, opportunus est. Saepe, his in casibus, mannam electam in herbarum dictarum infusis solutam, naribus frequentius in die hauriri, bono cum effectu curavimus (§. 516.)

Errhina.

Quod emetica ventriculo, hoc *errhina* sunt naribus. Sicut vero illa motum convulsivum in stomacho provocant; ita haec, diaphragmatis motum violentum, omne corpus superiora versus concutientem, ac in vasa cerebri ac narium potenter agentem excitant. Ipsa tamen natura, *sternutatione*, ad rejicienda, quae naribus molesta sunt, cum magno saepe ad caput, et grata subinde per omne corpus perceptione, utitur. Saepius interim longe alio, quam qui rejici possit aut debeat, a stimulo sternutatio exo-

ritur: illius, quae ex titillatione narium, vibrissarum evulsione, vel ex mucis, membranam pituitariam oblinientis, defectu, ex phlogosi istius, ex rerum volatiliū exhalationibus excitatur, exemplis. Sic virum nobilem, vix mensae adsidentem, continua mox ac vehemente sternutatione correptum vidimus, quem ad *sinapis*, etsi longe ab ejus naribus remoti, odore constanter experiri solebat. Sic virginem observavimus, quae, simulac potus; *chocolata* et *caffè* dictos, hauriebat, sub initio, nec tardius, ter quaterve sternutare cogebatur.

Quanta vero ex sternutatione saepius repetita et nimis violenta, tum cerebro, tum vasis illius ac narium, tum omni corpori, imprimis apud homines succiplenos et pingues, vel gravidas apud foeminas, violentia inferatur, haemorrhagiae tam internae, quam externae capitis, narium, pectoris, herniae, abortus, prolapsus, hoc e fonte hinc inde venientes, testantur; atque communis, fere omnes apud populos, *sternutantibus salutem adprecandi*, usus, ominosam aliquando hominibus sternutationem fuisse, docere videtur. Salutis recuperatae signum, e contrario, vulgus, apud *conva-*

lescentes sternutationem esse praetendit; ac ob summum nervorum nasalium in coetereum corpus imperium, potente errhinorum stimulo in asphyxiis utimur. Mendico peregrinoque homini, motus epilepticos omniumque abolitionem sensuum, quoties id sibi, lucri causa, competeret, simulare nobis suspecto, media sub hac morbi scena, quondam nicotianae tabaci hispanici subtilem pulverem inopinanti naribus profunde satis intrusimus: nec stimulo huic potenti, quin repetitis sternutationibus dolum mox proderet atque fugam celeriter arriperet, resistere is potuit. Veteres quondam, ex opinione prorsus hypothetica et falsa, cerebrum per nares, in quas frigida ex illo pituita destillaret, posse depurari, *errhinorum* usui fortisan plus justo indulserunt. Etsi vero istorum, naribus quidquam alius commissorum actionem difficulter praescriptos inter limites coerceri posse fateamur (§. 516.); hujus tamen classis remediorum posterior ac perfecta quasi neglectio, non prorsus et ubique excusanda nobis videtur. Ipse herbae nicotianae tabaci, apud non adsuetos huic homines, coryza jam satis matura laborantes, mucum narium, sternutationem frequentem

excitando, egregie satis expellit; ac sunt oculorum, viarum lacrymalium, sinuum frontali-um, maxillarium, adfectiones catarrhales, vel aliae, serosae, quas ejusdem usus externi remedii, aut calomelas, saccharo conjuncti, feliciter dispellat. Quoties igitur in aegris minus repletis et habitus laxioris, copiosior pituita nares continuò infarciat: toties *errhina* leviora, naribus attracta, inflata, locum utique habebunt. Liberatis a muco his partibus; fumi aromatici, per atmosphaeram ambientem dispersi, vel naribus paulo propius ac saepius admoti, alkali volatilis aura, laxitatem earum nimiam corrigent.

Difficilioris longe naturae cura retentionum, qualiumcunque demum, in *sinibus* Sin. front. maxillar. *frontalibus* atque *maxillaribus*, ex eo, quod nullus fere haec ad antra remediis sit aditus, esse consuevit (§.509.). Sub statu quidem inflammatorio, praeter communem methodum, hirudines, vel super orbitas, vel ad maxillae superioris integumenta, gingivas, adplicatae, spongiarum, lacte, aut decocto emolliente, tepido imbutarum, impositio atque, sedato quidquam adfectionis impetu, linimenti volatilis, sacculorum siccorum, her

bis aromaticis repletorum, usus conducunt; absoluta vero jam cavorum istorum, ab humore mucoso, puriformi, albuminoso, vel alio, repletionem, ac illius forsitan facto jam coagulo, ob orificiorum, quibus hi sinus in cavanarium hiant, angustias, a tumentibus eorum velamentis, aut ex muco condensato longe magis adauctas, contentorum, nisi adhuc satis mobilium, vix ulla, nisi spontanea, subinde ex sinibus frontalibus liberatio, — ex maxillarum vero antris, plerumque artificialis modo, per manum chirurgicam, eductio possibilis est (§. 516.). Incertior nempe retentionum ad sinus frontales diagnosis, ac variabilis nimis eorum extensio et capacitas videntur, quin, supposita etiam vel puris, vel alterius materiae in illis praesentia, ossis frontalis super orbitis perforatio cum sat constante successu institui, ac materia contenta educi queat. Eximius interim rei oculisticae apud *Vienenses* scriptor, hanc ipsam operationem jam pluries cum ausu felici suscepit, collectumque his in cavis mucum condensatum eduxit.

Antrorum
maxillar.

Alia vero *antrorum maxillarium*, quorum parietes hac a causa tandem quasi emolli, nunc ad palati latera, nunc exteriora

versus, in tumorem, digitis aliquando cum sono cedentem, extenduntur, conditio est: quo scilicet in casu, chirurgi hucusque, vel ostium, quod ex nare ad sinum maxillarum, ducit, cum specillo adperiendum, vel ad locum, ubi major est ossis, sic adfecti, prominentia, nunc ad latus palati, nunc ad malam, nunc, extractis primum dentibus, antro maxillarum contiguis, per istorum alveolos ac intima illius velamenta, tricuspide infigendam, aut etiam partem fornicis palati lateralem longiore hiatu infringendam, et humorem contentum, nisi forsitan justo jam densiorem, emittendum, hoc vero in casu, facta prius injectione, diluendum, ac demum provocandum esse, jusserunt (§. 516.).

Fateamur interim, tam violentam methodum, vel minus necessariam, vel saepius damnosam, cum retentiore, *de abnormi antri highmoriani metamorphosi* scriptore, et nobis hodie videri. Ardua nimis plenaque stimulo, in vivo homine, ostiorum, quae ad antra haec ducunt, investigatio, — saepe vero, ob turgentes continuo et conniventes eorum membranas mucosas, inutilis est. Dentium, nisi jam cariosorum, extractio, ad minimum, super-

flua, — alveolorum perforatio, eo quod cibi, ne in cavum maxillare subintrent, arceri vix queant, saepe noxia, — largior vero ossium effractio, periculi non satis immunis videtur. Quodsi compacta jam materia adipocerea, concretio fungosa, polyposa, steatomotosa, hinc loci resideat; injectio sola, ad consumendas, destruendas, luxuriantes has substantias, haud sufficit. Ipsius igitur sinus maxillaris, ad *fossam maxillarum*, perforatio, si, clauso in narrem illius ostio, liquida modo in illo materies restagnerit, — in casu vero contenti hinc coaguli adipocerei, tumoris, instituta diagonalis simul antri hujus in oris cavum perfossio, injectiones causticae leniores, usus filorum, numero augendorum, imminuendorum, vel turundae his adpensae, levioris, et cum unguentis escaroticis obductorum, omnino praeferenda videntur.

Nec minus ad *chirurgiae* forum spectat retentionum aliorumque morborum ad *canalem nasalem*, *succum lacrymalem* nascentium, *polyporum* tunicae mucosae, *prolapsus uvulae*, *ranulae*, *hordeoli*, *macularum ad oculos*, *hypopii*, *cataractae* jam provectae, pertractatio; atque ne manum in

messem alicnam mittamus, medendi rationem, his retentionum diversarum effectibus opportunam, a claris chirurgis jam satis expositam, ex consulto hinc non tangimus. Antequam scilicet haec mala tantam ad molem insurgant, cognitio causarum, e quibus illa scaturiant (§. 790.), medico prudenti, ad ea, quae de retentionum cura generali monuimus (§. 700.), attento, non raro, quò effectus tam sinistros feliciter praescindat, occasionem largietur.

Largam sane superficiem tum oris, tum narium cava auxiliis externis offerunt: ut quorum actione illa non minus, quam tubi alimentaris facies interna, respondet, eamque vicinis partibus communicat. Hinc summa interdum balneorum particularium, gargarismatum, masticatoriorum, in oris tunicam mucosam, — in illam vero narium, non errhinorum modo, sed antimonialium, mercurialium, volatilium, in dissipandis retentionibus, non modo propriis, sed quoque vicinis, virtus esse consuevit. Sic in ipsa *cataracta* incipiente, aethiops antimonialis, cum saccharo mistus, — mercurii sublimati portio exigua, in aqua destillata soluta, volatilia, naribus caute ad-

mota, aliquando profuerunt; ac nova partibus, in qua humor lentus pigre restagnat, irritatio, quam electricitas, galvanismus, ac nova interdum febris, vel et inflammatio, nobis suggerunt, resorptionem illius potenter aliquando promovisse conspicua est.

ORDO III. GEN. II.

RETENTIONES MUCOSO-LYMPHATICAE JUGULARES.

---

§. 796. *Angustae per guttur ad pulmones* Transitio.
 ventriculumque viae ducunt, quarum conspicua, undecunque procedat, coarctatio, utriusque visceris functionibus, ad vitam et ad reproductionem necessariis, obstat. Impedimenta, quae, ex humoris mucoso-lymphatici, vel albuminosi, in confiniis harum partium retentione, perniciem his ipsis minantur, exceptis tamen illis, quae de *pseudomembranis*, sub *chynanche laryngea*, sub *tracheitide*, saepe generatis (§. 173.),— quae de *oesophagi*, ex praegressa inflammatione, *mutationibus* (§. 172.) jam diximus, et quae de hujus ultimi tubi angustationibus infra referemus, hinc modo rimabimur.

Quasi interna tracheae tunica, bronchio-Bronchio-kele.
 rum in annulos procidisset, *graeci* primùm,
 dein quoque princeps *Romanorum* medicus,

„tumorem, cutem et asperam arteriam incremententem, quo, modo caro hebes, modo humor aliquis, melli aquaeve similis includitur, interdum etiam minutis ossibus pili immisti sunt, et ex quibus quidquid est, tunica continetur,” *Bronchokele* vocaverunt. Cum interim rarissimis tantum, nec unquam conspectis nobis, in casibus, tumoralis ex *hernia tracheali* proveniat: hoc equidem nomen pro tumore ad asperam arteriam specie, — non vero pro cujusvis ad guttur prominentiae appellatione, conservabimus. Recentiores *Germaniae* scriptores, non thyreoideae glandulae, sed telae cellulosae, quae isti vicina jacet, tumorem, *Bronchokele* vocari jusserunt; rejecta interim, ex justis rationibus, *hydrokelis* appellatione, qua tunicae vaginalis testiculi hydrops quondam insignitus fuit: non est, cur reprobatum vix ad testes nomen, nova ad guttur civitate donemus.

Struma. Nec minus aequivocum *strumae*, a *Latinis* modo „*scrophulis* et *exstantiae* cui-dam in tergo, quae *gibbus* in pectore vocatur,” impositum nomen est. „Struma nempe, ut summus illorum medicus definit, tumor est, in quo subter concreta quaedam

ex pure et sanguine, quasi glandulae, oriuntur: quae vel praecipue fatigare medicos solent; quoniam et febres movent, nec unquam facile maturescunt; et sive ferro, sive medicamentis curantur, plerumque iterum juxta cicatrices ipsas resurgunt; multoque post medicamento saepius: quibus id quoque accedit, quod longo spatio detinent. Nascuntur maxime in cervice, *sed etiam in alis et inguinibus, et in lateribus.* In mammis quoque foeminarum se reperisse, *Mages auctor est.* Monente vero antiquo de re veterinaria scriptore, „plerumque *strumae* et parotides, aut *scrophulae*, jumentorum guttur infestant.” — „*Sues* anginae maxime et *strumae* obnoxios” naturalis historiae parens declaravit. Quodsi igitur glandulae thyreoideae protuberantiam, a scrophulis sic dictis toto coelo diversam, cum Recentioribus, *strumam* non minus appellare vellemus; ad ambiguitatem nominis, quam veteres minus evitarunt, novam occasionem nos ipsi porrigeremus.

Cum vero aliud genus tumorum in glandulis conglobatis, praesertim ad collum, quod *graeci* χοίραδες, a χοῖρος (porcus) vocarunt, *scrophulas* Latini, a *scropha*, porco foe-

Scrophula.

mina, appellaverint; inurbanum saltem ac indecorum non minus, quam potissime pro *locali* humani gutturis adfectione incongruum, morbi, qui *noster* esse potest, a *sue* desumptum, nomen dicendum, et sane cum illo *thyreophymatis* commutandum est.

Thyreophymatis definitio.

§. 797. Est vero *thyreophyma* tumor topicus, inter cutem et asperam arteriam hujusque confinia, in glandula thyreoidea potissime, rarius vel tardius in ejusdem contextu celluloso externo, intercutaneo, vel utrimque, increscens: ut plurimum a materia aquosa, mucoso-lymphatica, vel albuminosa, hunc ad locum, in pluribus quasi folliculis aut cystidibus retenta, nunc subliquida, nunc vero coacta, lardacea, fibrosa, indurata; rarius ab aere, aliquando a varicibus, oriundus, plerumque cuti concolor, indolens, sub initio spongiosus, elasticus, successu temporis saepe inaequalis, quasi cartilagineus, aut osseus, aut fere lapidescens, ac basi nunc lata, nunc satis angusta, a gutture haerens, vel plus minus monstrose propendens.

Divisio.

§. 798. *Tuber* igitur *gutturosum*, vel *thyreophyma*, morbus, quem nunc *bronchokele*, nunc vero *strumam* vocarunt, a no-

bis nominabitur; atque sic, excluso illo, quod *fugax*, vel *menstruum*, aut *spurium* dicimus, pro varia tumoris sede ac origine, tracheophyma *cellulosum*, *glandulosum* *emphysematicum*, ac *aerokele*, ut morbi hujus topici species agnoscimus.

Quamvis autem thyreophyma pro morbo *locali* declaraverimus; est tamen ~~ubi~~ *fatuitati alpestri*, seu *cretinismo*, ut vocant, junctum, universalis morbi praecipuum illud *symptoma* constituat; nec certe *strumatum*, ut *scrophulas* vocabimus, cum thyreophymate *complicatarum*, aut hujus adeo ab illis producti, exempla desunt. Etiam si quoque thyreophyma, *chronicum* dici morbum, revera conveniat; *acuti* tamen hujus indolis tumoris specimen habemus; habent et alii, non tamen multi. Nullum morbum thyreophymate magis *endemicum* conspeximus; nullibi tamen hoc idem *sporadice* non occurrit. Etsi vero prolium tenerarum, *ex utero materno gutturosarum*, exempla, testimoniis virorum, medias inter alpes medicinam exercentium, innixa, prudenter et absque injuria negari non queant; rarum tamen ante septimum, vel undecimum aetatis annum, tracheophyma est. *Haereditarium*:

hoc dicere, quamvis plures in una eademque familia gutturosos viderimus, et quamvis matrem, duabus cum filiabus ab eodem malo non modo, sed a *cretinismo* simul adfectas, prope *Viennam* in *Austria*, conspexerimus; non tamen, cum claris licet viris, audemus. Praeterea, vel omnem glandulam, vel modo lobum ejusdem medium, aut lateralem, atque tunc vel dextrum, vel sinistrum, thyreophyma occupat.

Symptomata.

§. 799. Gutturis humani tubera lente plerumque, aliquando tamen citius, progerminant. Primo in casu, per duos tresve annos remisse circa laryngem tumor, magis latus, quam altus, insensilis, cuti concolor, vix distincte circumscriptus, spongiosus ac mollis, a pressione foveam non retinens, observatur. Hanc aetatem adepto, duos tresve per annos sequentes, etsi nunc sibi homo magis caveat, promptius illius augmentum, in altum magis, quam in latum esse, majorque illi tensio, elasticitas, accedere consuevit. Profundius paulo tumori adactus digitus, unum alterumve quasi nucleum, quidquam magis pressioni, quam partes vicinae, resistantem, subrotundum, ac subsute, adhuc aequali, magis inaequalem,

vel, si plures eorum sibi adjaceant, tuberosum percipit. Atque hucusque haec tubera gutturalia anterioris quidem juguli speciem deformant, virginisque, propriae pulchritudinis sollicitae, animum dejiciunt; nec tamen aut vocis amoenitatem, blanditiem auferunt; nec quidquam incommodi producunt. Jam quoque venae subcutaneae, antehac minores ac absconditae, ampliatae magis diametro, tumorem hinc illinc super-scandere, coeruleoque colore notatae, varicosae, eminere incipiunt. Hic vero tumor nunc vel anteriore sui parte versùs sternum, laxè magis pendet, ac pedunculo, aut magis contracto, aut latiore, formam pyri inversi ac mobilis assumit; vel, resistente nimis apice, basi sua, sicut in columba satura, magis divergit et, ad latera extensus, jam durior ac sensim vix non cartilagineus, fere osseus in aliis, omnis in laryngem, tracheam et in partes ejus vicinas ponderat. Hoc ultimo in casu, praecipue si tumor compactior, partes sibi subjectas arctiusque concretas, retrorsum, interdum ad ipsas cervicis vertebrae, magis comprimat; primò quidem vocem et loquelam ille alterat, eamque asperam, inamoenam, specificè so-

noram, coaxantem quasi, reddit. Tardius vero, imprimis ubi fistulam aeream fere omnem tumor ambit, respiratio fit anhelosa, difficilis, sub ascensu motuque corporis celeriore difficilior, venae glandulaeque jugulares vicinae, compressae, tumere incipiunt, ac sanguinis a capite per illas reditus, cum faciei rubore, livore, intumescencia, cum vertiginosis soporosisque affectibus, vel et sanguinis frequente ex naribus profluvio, plus minus intercipitur. Interdum ipse, a sinistris descendens, urgetur, distrahitur, coarctatur, ac in ciborum demissione impeditur oesophagus. Compressi adeo vix non in totum ac tenuem in fistulam laryngis, et asphyxiae, quidquod mortis tandem apoplecticae, vel suffocationis exempla non desunt. Arteriae asperae, in Thyreophymate, quasi in vagina, haerentis, et utrumque ad latus in laminas compressae, casus refertur. Cartilagosos tracheae annulos, a majore thyreophymate, quasi ruptos, vel infractos, magnus *Germaniae* anatomicus aliquoties conspexit. Est, ubi tumor gutturosi in thoracem et ad ipsum mediastinum descendisse sit visus. In casu altero, citiore scilicet thyreophymatis

augmento, cui glandulae thyreoideae labes, plerumque tardior, subjacere haud solet, sed cui violentia, sub nixu, clamore, sub partu difficiliore, sub vomitu effreni, inducta, et extensio gutturis abhinc major, pro causa esse consuevit, tumor interdum quasi *emphysematicus* tangitur, vel compressus, quasi disparet; animâ vero retenta iterumque laxata, denuo resurgit; vel, quod rarissime contingit, inflammatur sortemque abscessuum subit. Etsi vero summus *Italiae*, de sedibus et causis morborum scriptor „thyreoideam glandulam viderit multo quam aequum esset, crassiorem, subrotundam totamque in se conglobatam atque adeo scirrhosam, inter substantiam coloris ex carneo fuscis, alba hic illic interjecta;” vix ullo tamen in casu durioris adeo thyreophymatis, nisi thyreoidea glandula jam antehac induruerit, aut scirrhus, aut vero carcinoma, tumoremprehendit.

§. 800. Jugulum vel omne, vel partem *T. spurium*. ejus lateralem modo unam, aliquando in crassioris speciem columnae apud foeminas hystericas, quin thyreophyma verum idcirco subsit, inflari, jam alibi (§§. 710. 712.) diximus. Maxima etiam juguli, quoad *cras-*

- *sitiem*, varios apud homines diversitas, apud foeminas magis conspicua, est: ut his, tenue ac longum, aliis vero crassum, torosum, breve observetur; quin igitur uno in loco inaequaliter promineat. Junioribus in genere, prae adultis, ac foeminis prae viris, glandula thyreoidea crassescit; certis vero hominibus ea, *siñe mōrbo luxuriat et physconiae specie laborat*. A majore vasorum hac in particula diametro, a cruoris congestione in istis, ac a telae cellulosa laxitate haec pendere videntur; multisque virginibus, mulieribus, hoc modo constitutis, dum fluxus illis menstruus imminet, quemadmodum et utero ferentibus matribus, haecce glandula inflatur; hoc vero demum absoluto, aut ipsum post partum, detumescit: *Thyreophyma fugax*, aut *spurium*, aut etiam *sanguineum*, vocamus.

Quemadmodum vero aliis in partibus corporis *folliculares* sub cute tumores, materia mellis consistentiam habente turgidi, molles, elastici, mobiliores, indolentes, haud raro observantur: ita quoque ad juguli loca quaecunque, in extimis sub cute stratis cellulosis, *mellicerides*, cum vero

thyreophymate nequaquam confundendi, nascuntur.

• Nec etiam *tumores carotidum aneurysmatici*, pulsantes, quos alibi delineavimus, ad morbum hìc descriptum revocandi sunt.

Nec veri glandulae thyreoideae *scirrhi*, utpote tumores lente exorti, minores, longe duriores, inaequales, quod supra jam innuimus, hìc pertinent. *Scirrhos* ex substantia coloris ex bruneo albescentis, atque textùs cellulosi angustioris consistere, eoquod haec diversitas *modo post mortem* compareat, hìc non tangimus.

§. 801. Aliquando glandula thyreoidea non ipsa turget, sed media inter eam et cutem anterioris juguli tela cellulosa, profundior, ab humore lento, mucoso-lymphatico vel albuminoso, morbose hìc loci secreto, infarcta tumet. Discisso per medium tali thyreophymate, satis adhuc recente, ex cellulis illud, nunc pisiformibus, nunc minoribus, humore tenaci illo, ab alkohole et ab igne facile cogendo, repletis constare observatur. Quemadmodum nempe in hydrope *anasarca* partes aliae ab aquis, — ita quoque jugulum anterius, in uno aut altero, vel pluribus aliquando contextùs cellulosi subcu-

tanei spatiosis, a pituita, vel gelatinae a specie intumescit. In una eademque thyreoidea glandula, folliculi, diversis inter se materiis praegnantibus, sub forma atheromatis, steatomatis, abscessus, hydatidum, haematomatis, reperti fuerunt. Prima hujus infarctus initia, ad loca plerumque obiecta, in oculos vix cadunt, dum humor crassus inspissatur interea, et glutinis densitatem acquirit. Cellulae unius hinc paries, parieti alterius adponitur, ac profundioris species folliculi, diversae magnitudinis, vel una alterave in parte, vel in medio contextus cellulosi subnascitur; ex pluribus lamellis nati folliculi densantur, ac illis inter se concretis, successu temporis duritiem cartilagineam, interdum osseam, adquirunt. Humor ipse, in coagulum pronus, aut his in saccis, aut simplicioribus in cellulis, fluidi tandem indolem deponit, ac in materiam caseosam, steatomatosam, calcaream, aliquando quasi carneam, aut aspectu scirrhosam, alias vero osseam substantiam, convertitur. Nec eadem in quavis ejusdem tumoris cellula materiae stagnantis est indoles; sed hic fere aquosa, alibi lymphatica, in una, sanguinea, vel brunea, in altera, consistentiae melleae, aut

pultaccae ea detegitur; nec, si cruor existis nunc morbose secernatur, aliquando vero disruptis e vasis copiosior has in cavas effluat, mirabimur.

§. 802. Quodsi vero quibusdam in thy-
 reophymatibus sedes morbi in solo textu cel-
 luloso profundius subcutaneo figatur; non
 igitur rarum, ut aliqui praetendant, sed lon-
 ge frequentius est, thyreoideam glandulam
 hoc in morbo similibus a materiis, in ejus
 telam cellulose effusis, aut ex parte, vel
 omnem turgere ac duritiem assumere. Nec,
 ut primam morbi sedem constituerit haec
 glandula, obstat, quod ea *voluminis* ali-
 quando *minoris* et quasi *corrugata* compa-
 ruerit; saepe scilicet scirrhosae adeo glan-
 dulae non tument magis, quam in se ipsas
 contractae sunt; ac ipsum, quod extra illas
 in telae cellulose vicinae cavis abnormibus
 haeret, ab illis ipsis, stimulo quocunque
 vexatis, morbose secretum fuit, liquidum.
 Sic frequenter pulmones, post pneumoniae,
 ab aquis copiosis, quas illi ipsi, inflammati,
 in thoracis cavum evomuerant, in parvum
 volumen compressos conspeximus. Quoties-
 cunque vero thyreoidea glandula primum
 tuber gutturosum induxerit; sub ipso hujus

T. glandu-
 losum.

principio magis durus ac inaequalis saepe hic tumor erit, donec effusa tractu temporis in vicinam huic glandulae telam cellulosa materia lymphatica, illam ipsam tactui subtrahat, ac succedaneam digitis mollitiem tumoris offerat. Coetera sibi, ut de thyreophymate celluloso retulimus (§. 801.), succedunt.

T. emphysematicum.

§. 803. De *pneumatosi traumatica et ambigua* agentes (§. 707.), jam diximus: sub partus labore, ex laesione internae membranae laryngis, hinc inde tumores *aereos* ad laryngem, tracheam, vel alibi oriri. Ruptae in aspera arteria, per tussim, tunicae internae exemplum habent *acta Bononiensis Academiae*. Ex simili laesione, ut *commentationes medicae Londinenses et facta experimenta medica* referunt, in duabus foeminis parturientibus, primò quidem jugulum, dein facies, caput et corporis pars superior ab emphysemate correptae fuerunt; et magnum certe foeminarum numerum conspeximus, quae forma gutturis elegante ante partum praeditae, post istum, indubia incipientis thyreophymatis signa nobis obtulerint. Eisdem et tussis et nixus cujusvis sub vomitu, sub ructibus diu retentis, sub clamore, risu violentis, sub instrumentorum musico-

rum per flatum tractatione, sub cantu, imprimis acutiore, vibrante, effectus esse, non minus insinuavimus (§§. 710. 712.). *Bronchokelis*, ut vocant, *ventosae*, — *herniae colli emphysematicae*, ut alter nominat, — *strumae aere plenae*, ut tertius adpellat, apud *Italiae, Galliae ac Germaniae* scriptores conspicuos, tria exempla adnotavimus. Fateamur interim, nos, etsi, alpes *Helvetiae, Sabaudiae, Wallisiae, Tyrolis, Carniolae, Carinthiae, Stiriaeque* peragrantes, insignem sane thyreophymatum numerum viderimus; eorum tamen nullum, quod sub. tactu, emphysematis instar, *crepitasset*, conspexisse; nec exemplum, sub quo, tumore hoc adperto aereque exploso, hic idem concidisset, ad nostram cognitionem venisse. Canaliculos, quos quondam ex trachea in thyreoideam glandulam transire dixerunt, recentior nequaquam confirmavit culter anatomicus. Nec certe, quis, aerem aut per vulnus, aut alia modo, in telam cellulosa vivi calentisque hominis susceptum, diutius in ista, quin hic mox decomponatur, haesitatum esse expectabit. Ac revera, in illis ipsis thyreophymatum exemplis, quae, supra, ex tunicae laryngis internae laesione venisse

retulimus, tumor aereus partim octo, partim vero undecim dierum spatio, jam omnis disparuerat. Concludimus igitur ex istis: non nisi primis fere quindecim diebus tumorem gutturalem hucusque descriptum posse aeri attribui; illum vero, qui, hoc jam decomposito, ulterius continuat, ex communiore longe scaturigine, ut quam aeris in telam cellulosa[m] ingressus adperuerit, defluere; nec aliam, quam thyreophymatis aut *cellulosi*, aut *glandulosi* diagnosin agnoscere.

T. aero-
kele.

§. 804. Alia vero rerum erit conditio, ubi ex tunicae tracheae superioris, duos inter annulos ejusdem, prolapsus, vel *hernia*, tumor, *Bronchokelis*, vel *tracheo-aerokelis* nomine dignior, supra guttur elevabitur. Lentiores nempe natales hanc *tracheophymatis herniosi* speciem habere oportet; ac renovato semper in eodem ab aere atmosphaerico, tumor constans, indolens, levis, elasticus, facile per compressionem dissipandus, mox ab ista vero reediturus, ex retardata inspiratione, illico volumine augendus, observabitur. Ad rariores casus hoc ultimum tuber gutturale pertinet; a duobus tamen *Galliae* chirurgis, et ab *Anglo* systematici chirurgici scriptore, expositum. Puella-

sexdecim annorum, ut legimus, jam per totius anni spatium gestaverat tumorem molliusculum, pomum mediocre mole sua adaequantem, doloris expertem, ejusdem cum cute coloris, ac ubi respiratio inhiberetur, longe lateque se extendentem. ●

§. 805. Sub simplici viscerum partiumque mollium augmento abnormi, vasa rubra majorem sensim, et partis auctae volumini correspondentem diametrum assumunt; nec talia thyreoideam quoque ad glandulam, quae ex quatuor arteriis, illis ipsis adeo cerebri majoribus, unicum quasi rete vasorum, *reti animalium ruminantium mirabili* non absimile, sistit, contingere mirabimur; neque adeo vel *aneurysmati*, aut *varicositatibus*, ita, ut nomen abinde specificum obtineat, culpam dabimus thyreophymatis, quam hoc ipsum dilatationis vasorum accusabimus. Magnus certe *laryngis* utroque in sexu, cum *genitalibus* consensus est; et sicut instantis menstrui effectum, non solum ubera, sed multis in foeminis et *gutturaturgere* ac sororiari videmus; ita quoque hoc ipso fluxu, vel etiam fluore albo, jam diu vigente, suppressis, thyreoidea glandula in multis magis attollitur; aut si forsitan ea

T. aneurysmaticum, varicosum?

ulcere laborat, sanguinem periodice interdum plorasse visa est. Ipso graviditatis tempore, guttur foeminae hinc inde inflatur; post partum vero concidit. In viro, cui, praeter tunicae vaginalis testiculi hydropem, ut legimus, haec simul glandula tumuerat, qua ratione haec ipsa interdum subsidebat, ea quoque tumor testiculi increvit et vicissim; atque hydrope illo adaucto, thyreophyma disparuit. In viro *Brisgovio-Friburgensi*, ut a. 1811 ex clari viri, chirurgiae hac in academia professoris amica relatione habuimus, thyreophyma praegrande, ac simul tumor circa testiculum aquosus coexistebant; atque dum illud volumine augebatur, hic ipse subsidere, — hoc autem crescente, illud imminui constanter cernebatur. Similis fere indolis phaenomenon inferius referemus; et qui multos eunuchos vidimus, etsi cantui acuto crispatoque perpetuo addictos, nullum tamen inter eos, qui, tot aliorum apud *Insubros* exemplo, gutturosus fuisset, conspeximus. Posse interim sanguinis, vel alia per loca, ad leges naturae, habitudinis, excerni cohibiti, vel ob nixus diuturnos, frequentes, ad caput et jugulum retenti, actionem in vasa thyreoideae tam copiosa et tam laxe

vestita, haec ipsa dilatate primùm, ac tandem, continuato affluxu et stimulo, vel contentatae strangulationis actione, ad secretionem morbosam in telae cellulosae hujus glandulae spatiola incitare, vix dubium nobis superest. Huic vasorum extensioni atque disruptioni, sanguinis, plerumque venosi et subnigri, interdum ad copiam satis conspicuam et, ut viri clari observatio docuit, ad quinque adeo libras adauctam, adscribimus. Quo casu igitur sanguis copiosus in vasis laryngeis colligitur, atque per thyreoideae arteriae, a luxuriante glandula undique distractae, impeditae, ramos aegrè propellitur; haec vasa, imprimis superiora, ut minus profunde posita, urgente valde, per causas quascunque, rariores tamen, humorum haec in loca impetu, diametro aucta, morbose quidem vibrant; secretiones, incrementum atque calorem ad glandulam augent; sed non idcirco distinctam a thyreophymate glanduloso, hujus morbi speciem constituunt.

§. 806. Sunt certe thyreophymata, quae non tam vitii localis, quam morbi totius systematis, effectus sunt: glandularum, ut vocant, *scrophulosarum*, jugulo tam saepe *infixarum*, ac ipsius glandulae thyreoideae

T. complicatum.

in *cretinismo* tumentis exemplis. Haud raro etiam glandulae lymphaticae colli tum ad cervicem, sub futuris, aut jam praesentibus achoribus ac tinea capitis, — tum *gutturosa* circum *tubera*, ex horum in vasa lymphatica vicina actione, *symptomatice* tument. Sunt etiam *scirrhi veri*, qui glandulas lymphaticas, ipsi thyreoideae glandulae interpositas, corripiant, ab istius, aut a vicinae telae cellulosa tumore locali diversi. Istiusmodi vero *complicatio* ex praesentis alterius morbi generalis, aut etiam topici, cognitione, excepto scirrho, quo thyreoidea glandula interdum, non proprio, gravis est, plerumque non difficulter eruitur.

T. acutum. §. 807. Rarum quidem, sed certe non inauditum est, ut aliqui praetendunt, *thyreophyma inflammari, suppurari*, ac more acutarum adfectionum absolvi. *Cellulosum* imprimis tuber gutturale citius, quam *glandulosum*, nasci solet; ac praecipue si causae magis violentae illud induxerint, promptior et quasi *acutus* aliquando ejusdem incessus erit. Ipsa interim thyreoidea *suppurationem* non modo contaxisse, sed pus quoque suum in asperam arteriam transfudisse, tum ab egregio *Angliae* pathologo, tum a dexter-

rino *mediolanensium* chirurgus, visa est. Referente eximio et nobis amico de morbis vasorum lymphaticorum scriptore, rixantes inter duas mulieres, quarum una thyreophymate praemagno laboraverat, altera mox, arrepto cum *verru*, odiosae sibi sociae tuber gutturosum transfodit. Magna exhinc inflammatio ac tandem suppuratio abundans secuta est: hujus ope thyreophyma perfecte sanatum fuit. Mulierem quadragenariam, cynanche tonsillari laborantem, anno 1793 ad clinicum *Ticinense* institutum suscepimus: cui mulieri, dyspnoea antehac adfectae, ante tempus aliquod, glandula thyreoidea, ut cicatrix ampla cum reliquo adhuc tumore, hanc ipsam ad glandulam docebat, ex parte suppurata fuit. Nos ipsi, sextum inter septimumque aetatis nostrae annum, thyreophymate *acuto* laboravimus. Brevi scilicet tempore, in quantum recordamur, tumor hic ad guttur quamplurimum augeri, tandem vero, absque causa cognita, inflammari ac suppurari inceperat. Ob medici experti in patria penuriam, ad vicinae exiguae urbis (*Pirmasenz*) chirurgum castrensem, virum certe imperitum, a parentibus nobis transmissis, *nervum*, sub reclinacione capitis

violenta, nobis *ad guttur ruptum esse*, hic agyrta graviter edixit, mortemque hoc a malo ineluctabilem adnuncians, nullam artis subsidium parentibus proposuit. Perterrita mater, dum tumorem fluctuare, praetensione splendere, cutem vero ejusdem jam tenuem, sublividam, a venis varicosis, coeruleis et amplis undique percurri conspiceret: non minus animosa, quam tenera, et melius esse anceps, quam nullum experiri remedium, secum reputans, barbiton-soreæ loci vocari, ac incognitae naturae abscessum, ubi spatium venis turgidis intermedium permetteret, pertundi jubet. Mox a peracta incisione, pus copiosum, tenax, albuminoso humore et cruore intermistum, tumorem deserit; collabitur hic quamplurimum, et cataplasmate ex pane et lacte obiectus, quod in se restitit, maturum magis, quotidie compressus, evomit. Post aliquot hebdomadas, subsidente in totum tumore, paucus adhuc humor serosus ac tenuis, exiguo foramine effluit, et sine interruptione ad annum aetatis decimum sextum et pubertatis ad epocham usque, plus minus effluere pergit. Tunc vero absque ulla adhibita cura, ulcus exiguum et quasi fistulosum, extemplo

arescit, perfecte mox clauditur, atque cicatricem inaequalem, laryngis parte infima et sinistra, omnino quidem siccam, sed, ad praesentem jam senectam, saepius prurientem, — *thyreoideá glandula omni in totum destructa et consumta*, nobis reliquit.

In hoc igitur *acuto et inflammatorio* thyreophymate, singula localis phlogosis symptomata se produnt: tensio scilicet, calor, dolor, interdum rubor conspicuus, arteriarum, superiorum imprimis, laryngearum, pulsatio morbosa, venarum varicosarum major repletio, livor, citior interdum in suppurationem nisus, respirandi, deglutiendi difficultas conspicua, obnubilatio capitis, rubor turgorque faciei, febris interdum notabilis. Quamvis vero tantus et hac inflammationis in specie, arteriarum sit aestus, tanta vibratio; vix tamen (eo quod arteriarum non eadem sit, quam venarum in varices dispositio, aut factae sub impetu sanguinis dilatationis toleratae constantia) ob id, *aneurysmatica* videtur dicenda esse adfectio.

§. 808. Donec anatomici circa glandulae T. causic. thyreoideae constructionem intimam inter se conveniant, ac donec physiologis ejus-

dem partis in oeconomia animali usus et ultima destinatio innotescat, *causarum*, quibus morbi hujus glandulae, non solum apud hominem, sed varia quoque apud animalia domestica, reguntur, et remediorum, quibus hi obediunt, vel recalcitrant, agendi ratio, densa semper involuta manebit caligine. Systema omne lymphaticum sub morbo, quem *scrophulas* dicunt, languet ac aegre se trahit; nec tamen, vel plerisque in casibus, partem ullam malorum thyreoidea sibi assumit. Turget haec, formam corporis et decorem defoedat, ac adeo subjectum sibi hominem apoplectice prosternit, aut strangulat; silet illud ac, adfinitatis reciprocae immemor, suae hanc partem sorti committit. Inflanantur aliquando simulque aegrotant lymphaticae ac thyreoidea glandulae: sanatur haec, nec ad glandulas sorores, majori adhuc periculo expositas, respicit. Primam fere hominis aetatem amant *strumae* (scrophulae), atque si unquam illae motu spontaneo, — accedente pubertate, eundem dimittunt; *gutturosa* vero *tubera*, infantiae plerumque annos fugiunt; puerili vero atque juvenili magis delectantur jugulo.

Thyreophymatis, *glandulosi* praecipu-
mis, vera patria, etsi exceptionem aliquam
haec res pati videatur, sunt *alpes*; non ta-
men pari et illius, et *cretinismi*, ut vocant,
ratione: ut quorum primum, ad majorem
terrae montuosae, imprimis lacubus et
aquis stagnantibus ditioris, superficiem nu-
merosius extenditur; alter vero, inter-
dum absque glandulae thyreoideae tumore
incedens, non ad summa montium primige-
norum cacumina, sed *medias fere ad alpes,*
et ad valles inter easdem magis angustas,
compressas, humidiores, solisque radiis
reflexis magis expositas regnare, atque sic
magis restringi consuevit. Vix interim at-
mosphaerae calidae ac humidae soli actioni,
aut, ut recentior his de rebus scriptor opi-
natus est, *electricitatis atmosphaericae*
pauperiei, thyreophymatum genesin posse
adscribi, regiones, his atmosphaerae condi-
tionibus subjectae, raris tamen gutturosis,
si alpes vicinae defuerint, notatae, docere
videntur. Primos gutturosos in *Rossia*, vir
de historia naturali vastissimi hujus imperii
summe meritis, in fluminis *Okka* viciniis,
circa ripas amnis *Motmos*, cujus aquae, mar-
gae ferrique particulis impraegnatae sunt,

conspexit. Nec thyreophyma ad immensam, ac modo montibus secundi ordinis interruptam hincinde planitiem, ab urbibus *Vilna Riga, Dorpat, Varna, Petropoli, Nowgorod, Twer, Moskwa, Tula, Orel, Kiew, Schytomir*, ad austriaca usque confinia extensam, nobis obviam venit; quamvis circa *Ladoga* lacum, solo profundiore atque nemoroso habitantes *Carelii*, hoc vitio, cui *fumariae bulbosae* decoctum copiose hauriendum opponant, laborare referantur.

„Quis vero, ut cum poeta loquamur, tumidum guttur in alpibus miratur?” — Endemicum certe hoc vitium est in *Pyreneis, Apenninis, in Delphinatu, in Sabaudia, Helvetia, Tyroli, Carinthia, Styria*, in ipsa *Tataria chinensi, septentrionali in America*. Ad certas adeo, nec tamen adhuc cognitatas, ab alpibus distantias, primò quidem viros, tandem quoque foeminas, thyreophyma, si forsitan paucas existis excipias, quas nixus ad partum, vel alius, ad illud disponit, describit.

An aquae
glaciales?

Qui igitur ad tam constantem vitii gutturosi sedem in alpibus respexerunt, ii, praecunte *Hippocrate*, qui „ex gelu et nivibus

potus esse insaluberrimos, *quia exsuctum est inde quod tenuissimum est,*" edixerat, usum aquarum glacialium aut nivalium, suo scilicet principio carbonico spoliatarum, ut potissimam thyreophymatis originem accusarunt. Responderunt alii: hoc vitium in insula *Sumatra*, ubi nullae aquae nivales potantur, esse frequentissimum; *Genevam* aquas glaciales non bibere, multos tamen gutturosos numerare; plurimos quoque hoc vitio in *planitie Helvetiae* laborare. Per omnem etiam *Italiam*, aestivo tempore, tam vinum, quam aquae, glaci super adfusae potantur; neque interim ibi terrarum, si alpium confinia, *Insubriam* ipsamque *Calabriam* excipias, guttura inflantur. His argumentis accedit recentioris de *America ejusque populis* scriptoris observatio: " *orientalibus nempe septentrionalis Americae*, quae peninsulam *Labrador* constituunt, in oris, quamvis pars aquarum vel maxima liquefactis vix nivibus debeat, thyreophyma tamen nequaquam occurrere."

Atque haec quidem, quominus thyreophymatum culpam aquis glacialibus omnem imputemus, retinere nos possunt. Ve-

ritatis interim studio inducti, et cum adhuc sub iudice lis est, occasione morbi, in orbis partem elevatorem tam late dominantis, ac in ista, generis humani formam atque elegantiam mirum quantum defœdantis, nec argumenta in antiquae opinionis favorem militantia, hîc injuste reticebimus.

Ac primò quidem, nulla certe morbi cujusvis, etiam alterius, causa tam constantes effectus edit, quin actio illius, mutata rerum coeterarum positione, aut sub vivendi ratione illi, vel in totum, vel ex parte contraria, vel innocua reddi, vel saltem infringi quamplurimum, queat. Potum igitur aquae glacialis oportet aliter in *planitieï incolas*, vivendi ratione magis composita utentes, stimulisque rerum externarum pluribus adfectos, — aliterque in illos, qui, medias *inter alpes*, vitam longe simpliciore ducunt, et victu minus excitante utuntur, influere. Sic medios inter morbos populares, qui classem miserorum obruunt et mactant, cives alii, meliore victu ac vitae commodis majoribus, etsi non semper tam innocuis, instructi, illaesa diu sanitate incedunt, et unius saepe morbi causa, alterius fit antidotum.

Secundo, aquas sub gelu condensatas,

principio suo, ut vocant, *carbonico* privari, — facile tamen istud principium, dum fluiditatem illae recuperant, iisdem restitui, hoc quidem novimus; sed ex cognitis paucis rerum qualitatibus, ad illas, quae adhuc nos fugiunt, excludendas, non levi nimis animo properandum est; nec tantae *aeris*, *aquae* et *locorum* aut noxae, aut salubritas ex *chemicis* magis, etsi minime spernendis, principiis, quam longioris experientiae a rationibus, repetendae sunt. Inter duas aquas, judice *chemia*, prorsus inter se aequales, optimam una, — vapidam altera, eodem ex hordeo, cerevisiam coquit; phaenomena prorsus aequalia ars nobis culinaria quotidie suppeditat, et fontes minerales offerunt: quorum virtus et efficacia, vel iisdem sub *chemicis* principiis, tam diversa, vel sub paucis adeo ex illis, quae cognoscimus, saepe tam potens, per *chemicam* analysis minus tute, quam sollicito effectuum in plurimos aegros scrutinio, elicitur. Nullas in insula *Sumatra* nivales aquas potari, plurimos tamen in illa gutturosos reperiri, id, si multum est, saltem non omnem causam in *potu glaciali* quaerendam esse, doceret. Sed quid vetat fontes ejus insulae subterra-

neis, profundis et vastis e terrae pelvibus, aliunde ab aquis, aut liquefactis a nivibus, aut alia ratione mutatis, continuò repletis, scaturire, aut demum undas particulis alienis, gutturi infestis, inquinatas, sitientibus offerre? *Genevam*, cui tamen alpes a non tantis distantis, aquas nivales transmittere posse ac adeo debere, negari haud potest, his ipsis non uti, non quovis dubio caret. Peninsulae *Labrador* incolas, etsi vix aliis, quam ex nive liquefacta, aquis utantur, non tamen esse gutturosos; hoc equidem, si paucorum *Europaeorum*, satis instructorum, illas per oras peregrinantium, sat fida sit relatio, aquarum sanitatem nivalium sibi non parum vindicaret; cui interim tam rara exceptio innixa sit principio, id quidem hucusque nos latet. *Qualitatibus* quidem occultis, ad rerum physicarum explicationem, abuti, vel minime contendimus; sed neque ex paucis scientiae naturalis fragmentis, singula corporum phoenomena explicari, vel illa, quae novimus, ut sola, quae universum regant, principia prudenter declarari posse, tenemus. Glaciem vino aut aquis ad mensas ditiorum infusam, thyreophyma non producere, hoc saltem, vel paucam

aquae glacialis quantitatem absque damno posse hauriri, vel effectus istius, per alia potulenta, esculenta simul assumpta, posse elidi, commonstrat. Qui sylvaticorum *Americae septentrionalis* hominum vitam, soli ferarum per vasta deserta venationi indulgentem, ac victu modo ex illis, aut e piscibus petito utentem considerat: is certe eandem ab illa, quam *europaearum alpium* incolae ducunt, admodum diversam, hinc ejusdem causae *morbificae* varium variumque in populos adeo sibi oppositos, effectum esse, facile fatebitur. Coeterum in parte fluvii *sibirici*, *Lenae*, superiore, thyreophymata esse communia, — haec ipsa vero, dum annis *Rutschei* flumina potantur, evanescere, viri quondam clari, jussu supremo iter per *Rossiam* facientis, fida nos docet observatio. In alio itinere, sub ducis navalis *Anglorum* famosissimi auspiciis circa orbem terrarum instituto, dum, in *Nova-Zelandia*, nautae, ob aquae melioris in nave penuriam, maritimam, in glaciem conversam, quamvis dulcissimam, pro potu adhibuissent aliquamdiu: illis *omnibus* colli glandulas intumuisse, — cum vero a glacie, navem undique per plures hebdomadas cingente, liberati,

aquis, a frigore non ut antehac mutatis uterentur, tuberibus ad jugula sat cito exemptos venisse, a docto hujus itineris socio germano percipimus.

An puteales?

Ob thyreophymatis cum sic dictis *scrophulis* apud scriptores confusionem, num de his, num vero de illis loqui contenderint, certi non sumus; sed suspectos omnino aquarum ex *puteis* pro potu haustarum; in glandulas lymphaticas effectus non paucae eorum observationes produnt. Sic *Reims*, urbs *Galliae*, proprio antehac pro morbo glandulari nosocomio indigebat; cum vero haec metropolis aquis *putealibus* renunciasset et, earum loco, aquis ex ramo fluminis *Verle*, ad urbem conducto, haustis, ad sitim fallendam uteretur: endemici pars dimidia morbi hoc unico subsidio deleta fuit. Montium *sudetiorum*, in *Silesia*, incolae, vitio glandularum eodem laboraverant; derelicto vero fonte prope *Schmidberg*, in pago *Stenseifen* posito, hoc vitium imminutum fuit. Aquis metallifodinarum, hoc malum creavisse visis, tandem alio cum fonte commutatis, morbus hic alibi disparuit. Ad *Caucasum*, quod miramur, tam raro *thyreophyma*, quam *puteos*, existere, — qui-

bus vero in locis incolae his ultimis utuntur, in his et morbum illum copiose ad guttur evolvi, ex scriptoris *Rossici* relatione, non ita pridem edita, docemur.

Quodsi interim hos aquae *putealis*, vel alterius, effectus, particulis, quibus ea scattet, argillaceis, margaceis, seleniticis, calcareis, adscribant; negari nequit, communissimas in multis regionibus esse has aquas, atque eas, exemplo *Carolinensium*, *Goettin gensium*, *Badensium*, saltem absque frequente thyreophymatum proventu, ab omnibus potari.

Cum vero sexui muliebri, prae virili, ^{Debilitas localis.} ubique thyreophyma communius sit, ita ut *Anglus* hoc de morbo, in comitatu *Derby* endemico, scriptor (diversa quidem, ac in terra firma et praecipue ad alpes, ratione) nullos in illo gutturosos animadverterit; — cum locale prorsus vitium tuber gutturosura constituat; — cum hoc idem non adeo in matura, vel senili aetate, quam inter septimum ac duodecimum istius annum oriri soleat; — cum in locis humidis, nemorosis, illud facilius propullulet, aliquando vero ab ascensu ad loca elevata, sicciora, dissipari observetur; — cum ea, quae vel tonum

tracheae infringunt, vel internam ejus tunicam laedunt, ut nixus, sub retento simul spiritu, fortior, v. c. sub partu difficili, aut violenta laryngis, tracheae, sub tussi, cantu acuto, clamore, risu, vomitu, vibratio, concussio, extensio, ubique locorum facile hoc vitium producat; — cum remedia tum interna, tum externa, in thyreophymate proficua, vi incitante potius, quam alia, juvare videantur; — *debilitas* haec ad organa *localis*, saepius congenita, vel et parentum influxu acquisita, ut quae adynamia, pituitae abundantioris secretioni, ac secretae stagnationi, retentioni ad illas vel maxime fauet, originem thyreophymatum, *sporadicorum* vel maxime, prae aliis verisimilem, constituit. Cum tamen *juguli*, non satis per collaria custoditi, refrigerio, ut sexui maxime foemineo solenne est, et ut ipsi nunc infantes teneri, insano certe more, incedere coguntur, thyreophymatis generatio a viris claris tributa fuerit; fatemur candide, quod huic causae, licet alia ratione non parva noxiae, thyreophymata adscribere ex eo retinemur: quod vel ipsius *Rossiae* et aliarum regionum septentrionalium sub coelo gelido, tam infantes teneri, quam potissime foeminae, cum satis infrequente thyreoi-

deae glandulae phymate, collo nudo incidere soleant.

Quodsi vero alpium incolas, plerumque miserabiliores, sub laborioso ac anhelante illarum ascensu, sub rerum necessariorum ad tantas altitudines quotidiana gestatione, puerili adeo aetati imposita, sub nixibus corporis hoc sub opere, vel maxime in laryngem tracheamque directis, in censum revocemus; haec aliorum et nostra opinio de potissima thyreophymatum occasione, *aliis tamen minime exclusis*, ultra confirmari videbitur. Gestationem ponderum *super capite* potius, quam aliam, ut vir clarus ac nobis quondam amicus docuit, huc faceré, ob illud difficulter admittimus: quod in *rhenanis*, raro tamen gutturosis, provinciis, gerendorum super vertice ponderum, generalis apud plebem consuetudo sit. Sic etiam, si idem egregius scriptor, ad ipsam hanc consuetudinem certius inculpandam, *scrophulas* quidem ad regias usque familias, non vero *thyreophymata*, extendi asserat; in hoc etiam contrarios nos habet: quod ditioribus ac nobilibus familiis, quidquod pluribus stirpis adeo *regiae* prolibus, guttur non parum intumuisse, observaverimus; unde

strenuiores adeo labores, inter alpes susceptos, pro *unica* thyreophymatis endemici causa eo minus accusabimus, quod *potus aquae destillatae, loco glacialis*, hoc malum aut avertisse, aut saltem, jam praesens, imminuisse, aliquando sit visus.

Aerem, sub nixu quovis fortiore, posse per certa oriûcia ex trachea in thyreoideam glandulam penetrare, insignis jam *Helvetiae* physiologus suspicatus est. Canales tandem ex illa glandula mucum in asperam arteriam ducentes, per felices injectiones demonstratos fuisse, ab aliis dictum fuit. Nec tamen anatomici hodierni vel maxime conspicui, hos ductus ac thyreoideae hoc officium confirmarunt, nec, si confirmassent, aer per hos canales ingressus, aliud tumoris genus, quam *emphysema* gutturis produceret. Atqui vel sola jam quaecunque internae tunicae tracheae laesio, hoc ad opus morbosum sufficeret (§. 707.). Nullus interim aer in communi thyreophymate detegitur; et si quis hic stagnaret, quod supra jam monuimus, post paucos certe dies illum decomponi oporteret; ac omnis illius effectus in violenta hujus partis extensione,

ac inducta per istam his in locis *atonia*, consisteret.

Cum vero nec in planitie, violentae in tracheam actionis desit occasio; nec tamen illinc, sub ista, thyreophyma, nisi sporadice ac paucos inter homines occurat; concludimus: laboriosum quidem per alpes ascensum ponderumque per illas gestationem, mali gutturosi generi non parum favere; *endemici* vero hujus mali originem, vel in aquis glacialibus, putealibus, aut a particulis mineralibus inquinatis, simul consistere, vel, prout pedum tumor in elephantiasi, aut prout alii morbi endemici, ab incognita coeli ac locorum indole pendere. Sic adulti adeo homines, qui *Americae septentrionalis* loca petunt, in quibus thyreophyma endemium est, hoc a malo infestari referuntur. Contra vero, apud alios, hoc idem, vel a sola loci ac atmosphaerae mutatione cum aliis disparuisse est visum; ac non ita pridem virum clarissimum admirati sumus, qui, cum varios per annos, prope alpes, inutilem illius mali curam subivisset, trium spatium mensium, cum *Lutetiam Parisiorum* petisset, absque omni adeo medicamine, ibidem hoc a malo perfecte restitutus fuit. Foeminas, a menstruo

rum suspensione, aut a fluoris albi suppressione thyreophyma (quod ex celebris *Parisiensium* medici observatione docemur) passas fuisse, nos ipsi non vidimus.

Prognosis. §. 809. Innumeri certe homines gutturosi, sanitate in coeteris, seram usque ad aetatem, illaesa fruuntur ac, praeter vocem ingratham, et majorem sub corporis exercitio quidquam strenuiore anhelationem, nihil incommodi accusant. Sunt adeo, ut vix diximus, quae modo quasi spontaneo, vel sub sola loci, in quo exorta fuerunt, mutatione, *resoluta* sint thyreophymata satis adhuc recentia. Ipse adeo gravis terror, aut morbus violentus alius, hoc phyma glandulosum dissipasse, rara satis felicitate, sunt visi. Esse vero, quos compressae nimis tanto a pondere gutturis aut etiam oesophagi viae nunc suffocent ac strangulent, nunc simul inedia exauriant, vel quos reditus cruoris ac lymphae a capite impeditus, in vertigines, sopores et apoplexias lethales praecipitet, jam satis indicavimus. Promptius haec ultima, si utroque a latere vasa jugularia compressioni subjiciantur, contingent. Superaccedentibus thyreophymati, ex causis communibus,

cyananche, imprimis laryngea, tracheitide; lethalem magis indolem haec mala, jam per se tam ferocia, assumunt. Vel simplex, sed vehementior, partium istarum catarrhus, non sine discrimine est. Raro quidem, sed tamen subiude, thyreophyma inflammari, ac in suppurationem abire, non minus monuimus (§. 804.). Augentur abhinc tracheae, jugularium vasorum compressio, dyspnoea, soporosa capitis adfectio et, nisi purulentae materiae ad exteriora via paretur, ob metum haemorrhagiae perardua; praeter dicta, ipsius laryngis, tracheae, ab illa erosio, vel in istam effusio timenda erit. Licet magna in multis thyreophymatum durities fuisset, carcinoma tamen huic supervenisse, non vidimus; prompte interim lethales thyreoideae simul ac trachealis glandulae scirrhus nos ipsi, *clinarum interpretationum* nostrarum P. I. observ. XLIV, descripsimus. Periodice hinc inde, aestate imprimis, auferri, hiemali vero tempore imminui thyreophyma, de periodicis etiam sanguinis evacuationibus vel menstruis, vel haemorrhoidalibus per consensum quodammodo participans, visum est. Tuber gutturosum *verum* atque *sporadicum* (§. 797.), facilem

plerumque in junioribus, sub tradendis tamen mox conditionibus, sanationem admittit; *endemicum*, sicut longe difficilius dissipandum est: ita quoque facillime revertitur. Quodsi vero hoc idem mali genus jam plurimum adoleverit, aut amplissimam gutturis partem occupaverit, aut cartilagineam jam, vel osseam duritiem contraxerit; inutilis sane in eo dissipando poneretur opera. Curae difficilioris esse thyreoideae glandulae tumorem quasi *solitarium* et qui *centrum* ejusdem occupat, illustris *Galliae* chirurgus observavit.

T. cura. §. 810. Nisi distincta probe *spurii* (§. 799.), a *vero* thyreophymate (§§. 800, 801.), indole, ac evitata sollicitate, quamcunque gutturis protuberantiam eâdem cum methodo tumultuose pertractandi, consuetudine, vel optima remedia, laude, quam una in specie merentur, in altera frustrari oportet. Ac primo quidem, sub glandulae thyreoideae *luxuriante* modo, sed minime morbosa apud juniores intumescencia, nullum certe artis auxilium aut requiritur, aut prudenter adhiberi potest. Secundo vero, in casu rariore *tracheokelis*, seu tunicae internae asperae arteriae inter annulos her-

niosi prolapsus, vel forsitan in eo, insecuti ex ejusdem membranae laesione *emphysematis*, chirurgica potius, quam alia et laudata pro gutturosis auxilia communia, indicata sunt: ad primum scilicet, levis ac diuturna, per laminam plumbeam, aut linteolam convolutum, transversim impositum et emplastri ope firmatum, compressio; in altero autem, etsi tractu temporis hoc malum vel sponte disparuisse sit visum, laudata in emphysemate remedia (§. 730.). Si forsitan menstruorum sub intensiore molimine, aut eorundem obstructione, vasa thyreoidalia periodice nimis turgescere, inflari, ac ad futurum thyreophyma occasionem porrigere videantur: tum debita fluxus illius cura, tum frequens gutturis cum frigida, vel cum aqua vegeto-minerali lavatio sufficient.

Ad *verum thyreophyma, cellulosum* modo atque *glandulosum* ad anteriora colli descriptum (§§. 800. 801.), revocamus. Ac primò quidem, hoc in malo *praecavendo*, maxime quo loco id endemicum, vel quibus in familiis congenita quasi ad hoc dispositio est, cura potissima, ab illis saltem, qui, meliore sorte instructi, eandem sibi omnem

assumere queant, mature satis ponenda. Qua scilicet aetate hoc vitium frequentius succrescit, usque ad majorem maturitatem, a praedispositis juvenculis frictio circa jugulum anterius frequens adhibenda, collare ex fasciola serica, tres circiter digitos lata, anteriore loco panno laneo interius duplicata, et vel fumo aromatico quotidie imbuta, vel herbis aromaticis, siccis, repleta, super loco thyreoideae glandulae, non nimis quidem adstrictum, ponendum, ac sic omne etiam istius refrigerium avertendum est. Nec minus illis a violenta capitis reclamatione, a risu effreni, a cantu, clamore altiore, ab instrumentorum musicorum cum flatu pertractatione, et quibusvis aliis nixibus abstinendum est. Atque haec apud virgines certe, quam apud pueros, magis necessaria sunt. Maxime juniores gravidaeque mulieres, dum ad partum accesserint, ne acutiores sibi clamores, vel capitis retrojectionem violentam permittant, iterum iterumque monendae, retinendae sunt. In provinciis, quibus aquae modo glaciales, nivales — vel in aliis, quibus modo putei, vel aquae particulis mineralibus impraegnatae pro potu inserviunt; cum aqua destillata,

vel antehac cocta, sitis eorum, quorum res domestica haud minùs angusta est, fallenda. Aquarum, aeris et locorum cum aliis mutationem aliquando et hoc topico in vitiis, opem, quam alia non ferebant, tulisse, jam diximus. De auxiliorum *prophylacticorum*, ad populorum, inter alpes habitantium, thyreophyma et cretinismum endemicum eradicandum propositorum, partim quod illa vires incolarum, plerumque nimis egenorum, longè superent, partim quod nec magistratum cura publica ferendis dispendiis par esse videatur, vix non desperamus.

Quando coeteris in vitiis *topicis*, quae artis adjumentum concedunt, vix alia, quam *localia* remedia virtutem aliquam exserunt; in resolvendo thyreophymate, si magnum ex atmosphaerae mutatione beneficium excipias, ea modo parum praestare — interna vero, mature satis adhibita, rem omnem absolvere, nos quidem vidimus. Magnus interim illorum, nec pelle hominis, patibulo suspensi, nec manu *regum* temporis acti (primùm quidem *Angliae*, utpote ab *Eduardo confessore*, usque ad *Carolum primum*, — dein *Galliae*, usque ad *Henricum quartum*), nec illa

cadaveris frigida, nec bufone exceptis, cumulus est. Viri quondam celebris assertionem, „*scrophulis*, sic dictis, magis, quam *strumis* scriptorum, manus regias fuisse admotas”, haud satis fundatam esse, tum *anglo* thyreophymatis a nomine (*The King's evil*) deducimus, tum ex eo supponimus: quod hoc *localis* genus vitii magis, quam *generale* alterum, nervorum, energico *imaginationis* ab impetu excitatorum, imperio subjacere, ex remediorum superstitiosorum in morbo illo locali non prorsus neganda efficacia, nobis quidem videtur. Non, ut ista, ex vulgi superstitione, sed ex efficaciae, quam aliis in malis externis saepe satis manifestant, notione desumpta fuerunt: acetum ammoniacale, oleum camphoratum, digitalis purpureae succus expressus, fel taurinum cum oleo et sale, unguentum mercuriale, aqua maris, electricitas, sacchari saturni solutio et alia, quae, si aliquid hinc inde, praestitisse, ex aliorum potius, quam ex nostra, observatione credendum sit: vix centesimam effectuum, quos *interna* subsidia manifeste hic exserunt, partem agnoscunt. Atqui illud ipsum, quod externorum virtutem, quidquid clari quidam *Galliae* medici

in contrarium nuper publicaverint, tam insigniter superat, antiquum ac efficacissimum simul remedium internum, si, qua demum ratione in thyreophymate id conferat, a nobis explicandum sit, theoriae medicae non parum confundit arrogantiam. De *spongia marina* calcinata hinc sermonem esse, nemo erit, qui dubitet. Similem fere huic virtutem exserit et lapidum spongiarum, et pilae marinae carbo, quibus aliqui et illum ossis sepiæ, testarumque ovorum adsociant. „Simplex alkali causticum, carboni vegetabili remistum, eosdem, quidquod superiores effectus præstare, atque sal illud alkalinum ab oleo pingui magis involutum, mitius reddi, tensionem fibræ imminuere, cum humoribus corporis, cum muco tenaci, ex acido peccante, facilius coire, torpiditatem, obstructionem systematis lymphatici glandulosi abiude corrigi, musculorum interim laxitatem, atoniam, ab eodem augeri,” a quibusdam nunc prætenditur.

Quis vero est tam linceus, ut subtractam oculis humanis remediorum hujus indolis agendi rationem, nisi lente hypothetica armatus, valeat assequi? Quis in thyreophymate *humores degeneratos* esse, — quis

thyreoidea in glandula *macum* *acescere* sensit? Solius spongiae marinae carbo, qui coeteris haud indiget, ad grana viginti bis terve in die adhibitus, omnem saepe a jugulo tumorem, scopae adinstar, averrit; quis vero pauculum illud salis alkalini, quotidie, et cum acidis et cum esculentis variae indolis (nec enim, sub ejus remedii usu, ulla nobis unquam diaetae solitae mutandae ratio fuit) *antacida* sua virtute hinc agere, humores tenaces, quos in massa liquidorum sibi fingunt, solvere, ac tali quidem, nec alia, actione gutturosos sanare, cum ratione aliqua praetendet? Sunt, qui spongiarum carbonem ipsas in fauces ac in canales, quos thyreoideae tradunt, cum illis communes, mechanica ratione agere praesumant; sed ut jam monuimus, nec hi canales hucusque demonstrati fuerunt; nec solus remedii *pulvis*, qui ad fauces moraretur, sed quoque *lixiviae* illius cineris, eosdem effectus exerunt; neque hinc certe *morsulis* existo confectis, in faucibus, quod magni faciunt, lente deliquescentibus, ad curam felicem opus est. Quodsi stimulum in thyreoideam glandulam specificum, quo secretio morbosa deleatur, spongiarum carboni tribuamus; hypothesis

et haec opinio, minus tamen obsoletam, aut rationi contrariam, olebit. Quasi aliquid morborum phlegmatis a sanatione thyreophymatis in massam humorum reassumpti, per colatoria diversa ejiciendum foret, nec diuretica, nec alvum moventia nos unquam, absoluta cura, porreximus. Quod interim actio remedii evidenti satis stimulo conjuncta sit, docemur ex eo: quod delicatior pectoris constitutio, stomachique major sensibilitas, eundem, nisi moderate administratum, aegrius perferat, et sanguinis pauci hinc inde sputum, appetitus depravatus, sub usu illius remedii, ut observatio nos quoque docuit, aliquando comparuerint. Diuturnum vero, et disperso licet gutturali tubere, per aliquot tamen adhuc hebdomadas continuatum usum, laudatum sibi remedium exigit. Eodem in homine thyreophyma redivisse, — eodem tamen cum auxilio repetito dissipandum, pluries experti sumus. Formula illius, *argentoratensi* quondam medico in secretis habita, nobis, prae aliis, in usu posita, ceterisque efficacior visa, prout illam jam multis abhinc annis publici juris fecimus, est sequens: Recipe spongiarum marinarum in fragmentis, — lapidum spongiarum, ana uncias

quatuor, — pilae marinae, unciam. Ingerantur haec crucibulo, et fiat sub igne cinis. Hujus cineris uncia coquatur in aquae fontanae libris duabus ad remanentiam librae unius. Filtratis adde syrupi de cinnamomo, unciam. Capiat aeger ter in die unciam dimidiam.

Subsidia
chirurgica.

Vel quaecumque ex causa thyreophyma magis tendi, calere, rubere, splendere, pulsare, aut, imminuto jam quidquam acutiore dolore, de suppuratione interna testari videatur; vel a cystide, folliculis, facile inter se patulis, obsessus hic tumor, his ipsis in locis tandem mollescere, fluctuare observetur; — vel tantam jam ad molem, duritiem perveniat, quae, testibus vertigine, sopore, rubore, inflatione faciei, haemorrhagia narium frequente aut nimis copiosa, respirationis officio, ciborum descensui atque cruoris a capite reditui obicem ponant; — his omnibus in casibus *chirurgica* manus, etsi a natura loci non parum circumscripta, requiritur. Ac *primo* quidem in casu, tumoris antehac frigidi, *incendio*, sub victu tenuiore et cujusve fuga stimuli, per hirudines, illi ipsi, quo loco venae jamjam varicosae evitentur, adplicitas, occurrimus.

Non avertendam facile, nec tamen absque

felicitis spe eventus tentandam, inflammati thyreophymatis *suppurationem*, cum admotis eidem cataplasmatibus, primum quidem blando fotu emollientibus, ob tardam vero nimis latentis abscessus maturationem, cum admistis eisdem incitantibus quidquam remediis, promovebimus. Consueto emplastrorum, tum ad resolvenda, tum ad maturanda thyreophymata, usui, ob taediosas aliquando cutis impetigines, ex illis oriundas, modo parum favemus. Nec praematura sectione folliculos, multo minus vero abscessus, glandulosa haec ad phymata natos, adperiri, sed, vel donec cutis hos obtegens, sponte sua rumpatur, naturae committi, aut ubi illa, tenacior, nimis diu resisteret, donec levi et cauta tricuspidis aut lanceolae actione, loco decliviore illa dividi queat, expectari suademus. Ubi tenax nimis liquidum hoc per vulnusculum difficulter efflueret, vel ubi ulceris superficies interna impurior, sanationi pertinaciter resisteret: injectio, ibi diluens, hic vero leviter irritans atque detergens, in usum trahenda est. Prona in fistulas hujus indolis ulcera sunt et, ne illae diu superstent, aut defoedans jugulum cicatrix remaneat, curandum est.

Quo verò in casu thyreophyma glandulosum, cellulosum, vel celerius (quod rarius contingit), vel tardius, quin artis subsidia impedire id potuissent, ad molem atque duritiem, functionibus vitalibus facile funestam, auferretur: ut has demum salvarent, chirurgi eximii, quò nec quidquam intentatum relinquerent, ad *escarotica*, *fonticulos*, ad *setaceum*, ad *arteriarum thyreoidearum* aneurysmatice expansarum *ligaturam*, et ad ipsam tumoris *extirpationem* confugerunt.

Hunc equidem artis salutaris ramum diffusius hìc prosequi, nostri non est officii; juvat interim monere: quod, si quaedam ex his tentamina votis responderint; pauca tamen hucusque nimis, atque non nisi aliquam, ut videtur, thyreoideae glandulae particulam concernentia, haec sint; et quod plura eorum ita, ut nos vestigia tercant, finem utique morbo, — sed vitae simul terminum posuerint.

Escarotica atque *fonticuli* revera, ubi tumor adhuc mollis et ex collecto in illo humore necdum condensato, oriundus, ob dictas (§. 808.) rationes, pericula minetur: minore, his ipsis, sub rerum discrimine

locum habebunt; ac imminuti hoc modo glandulosi thyreophymatis exempla non desunt.

Ipsa adeo *setacea*, ubi pars conspicua thyreoideae glandulae, respirationi circuloque sanguinis gradu majore infestae, mollescat: manu cauta, ne vasa, diametro sua ad duplum jam aucta, vel aspera arteria, tumori arctius adhaerens, feriantur, subtus introducta, solatio aegris esse queunt; nullum vero ex hoc conamine, ubi tumor glandulae siccus, durus, cartilagineus ac fere lapidescens tactu reperiatur, subsidium sperandum est.

Brevis atque commoda sane, ad liberandum a thyreophymate guttur, medendi ratio videri posset, et non paucis, eheu! chirurgis visa est, tumoris tam infausti, quam odiosi, *exstirpatio*. Atqui huic artis conamini occasionem porrexerunt jam aevi veteris, tam *romani*, quam isto quidquam posterioris, scriptores: qui tamen singuli, si unquam ad guttur humanum scalpello feliciter sint usi: hoc modo folliculosi, aut cysticis tumoribus admovisse videntur. Tam aequivoco, quam antiquo *strumae* nomine inducti, et *arabes* medici gutturosos aliquot

sectioni submiserunt; a fatali vero aegris, sanguine abhinc illico exhaustis, experimento deterriti, ab hoc ipso in posterum abstinendum esse, prudenter praeceperunt. Nec tamen impedire haec potuerunt monita, quin posterior aetas, quamvis luce anatomica longe jam clarior, faustiore in excisione thyreoideae glandulae sortem sibi promitteret; atque aliqua, praecipue a *Galliae* quondam chirurgis, suscepta hujus *extirpationis*, successu coronatae, exempla referuntur. Est interim, cur has relationes, ob chirurgorum ejusdem nationis nostrique temporis juste celebriorum, tentamina longe magis infausta, miremur.

Tandem, quod jam *anglus* scriptor proposuerat, ausu omnino heroico, arterias thyreoideas *superiores*, ntpote minus profunde incedentes, *aneurysmaticas* fortiterque, cum partis calore, tensione, dolore auctis, tumultuose vibrantes, ut incrementi morborum scaturiginem luxurianti nimis, in gutturoso juvene, glandulae subtraheret, ad leges artis cum filis circumducere atque ligare, vir clarus ac nobis amicus, *Landhuti*, a. 1814, tentavit. Nota quidem arteriarum ex thyreoidicis *superiorum* cum ramis *infe-*

riorum retiformis ac multiplex anastomosis, ne illarum per nodum chirurgicum occlusio, cruoris ex istis, sauciatam ad glandulam, impetum et copiam aut mox, aut quidquam tardius, auctam, facile praescinderet, timeri utique jussit. Absterrere quoque medentis animum potuit reflexio, saltem theoretica: quod modo dempto arteriarum thyreoidearum *superiorum* in glandulam eousque sibi submissam, influxu, — illibato coeterum, *inferiorum* atque profundius latentium arteriarum hujus nominis imperio, non nisi portio tumoris glandulosi illorum vasorum dominio subtracta, opæ cultri satis tute posset rescindi. Has interim difficultates ac alias, si modo, ut diximus, de *partiali* glandulosi thyreophymatis, quousque hoc a propriae arteriae, *superioris* nempe, ramis potissime percurritur, quaestio est, restrictio haec solvere pro voto videtur. Ne tamen ad ausus majores, quibus vel ipsas thyreoideae glandulae arterias *inferiores* filo subjugare, atque integrum nunc vastumque tumorem, lentâ, prout res juberet, manu, sub summo aegri cruciatu largoque hiatu extirpare contenderemus, provocemur, celeberrimorum *Galliae*, nostrae aetatis chi-

rurgorum fata sinistra, cum nobili candore publici juris nuper reddita, jubent.

Retentiones cervicales aliae.

§. 811. Quae de morbis *laryngis, asperae arteriae ac thyreoideae glandulae*, tum variis hujus operis in locis (§§. 173. 795-809.) satis breviter, — tum primo *Interpretationum clinicarum* volumine, dictione minus aphoristica, jamjam protulimus: ea retentionum seroso-lymphaticarum, his in locis oriri solitarum, expositione diffusa nos utique absolvunt.

Colli humani dignitas.

Non tamen hic reticebimus, minorem saepe tum *laryngi*, imprimis *interno*, tum *collo*, in scholis attentionem concedi, quam quidem pons illius epiglottideus, tam angustus, ac aurae vitalis fretum, tantis undique scopulis circumdatum, et juguli, imprimis foeminei, sano haud minus, ac aegrotante in homine, formae earumque mutationes diversae sibi exigerent. Qui vasa arteriosa, venosa, tam insignis diametri, — qui numerosiores, quam ullibi locorum, musculos, — qui nervos cerebrales, cervicales primi ordinis et, ex qua isti nascuntur, medullam hujus nominis, — qui plexus lymphaticos et glandulas bene multas et varias, — ac demum, qui, praeter pharyngem atque

oesophagum, animae vocisque nobilissima organa cum osse hyeideo, hac unica brevique columna, cui tantae molis caput humanum, varios in sensus flexile, superimpositum est, considerat, fateatur is, oportet: nullam nostri corporis partem, compositionis multiplicis ratione tam nobilem, insidiis externis, internis, tantis, quam *collum*, fere prorsus a natura incustoditum, patere. Nec minus certe columnae, tot vitae instrumentis gravidae, longitudinem, crassitiem, atque hanc ultimam non modo utroque in sexu, sed uno eodemque in homine, pro aetatis atque pro sui cum partibus corporis amicis consensus ratione, diversam miramur. Atqui, si modo quod, ubi coetera morbose conspirant, colla longiora, haemophthisin, phthisin, — breviora vero et crassiora, congestiones cruoris ad caput, cephalacas, morbos soporosos, apoplexiam, — vibrationes violentas carotidum in febribus acutis, deliria praesagire noscamus, excipias; ob neglectam nimis diu *colli physiognomiam*, haud multa sane, tanto e fonte semeiotico, quae therapiae plantam irrigando foecundarent, hucusque derivavimus. Nostri interim non est officii, praeter ea, quae plu-

ribus jam hujus capituli et aliorum in locis, hoc de argumento insinuavimus, penetrare profundius; sed in ea modo vitia, quae ad retentiones mucoso-lymphaticas juguli pertineant, inquirere hinc pergimus.

Tumores
subcutanei.

Ac primò quidem cutis, maxillae inferioris a margine, ad clavículas et sternum descendens, subjectis sibi tam altae dignitatis partibus laxiore modo vinculo adhaeret; nuchae vero, seu cervici, vicinior conjungitur. Hanc ob rationem homines laute viventes, otiosos tamen ac multa pinguedine turgentes, mento quasi triplici et pectoris ad confinia usque extenso, anhelantes incedere conspiciamus. Eandem ob rationem ac ob viarum aerearum propinquitatem, toties ad collum anterius nascuntur emphysemata (§. 707.). Vel a solo colli *erysipelate*, haec pars, vix adeo a sanguine, in vasis ejus collecto, quam a lympa copiosa, in telam cellulosa subcutaneam per secretionem morbosam deposita, inflatur et turget; nec prius, ac haec exinde resorpta sit, collabitur. Vel ipsam ad *nucham*, etsi cutis huic tam arcte adhaereat, cum pars haec corporis, ob morbos capitis vel proprios, vel modo symptomáticos, cum *emplastris vesicatoriis* atque

sinapismis frequentius, quam aliae partes, ac saepe eundem repetitò ad locum, imprudenter vexetur: tumores conspicui ac ipsi, ut pluries vidimus, *anthraces*, maligni haud raro, nisi recte tractati, vel in cervicis osseae caviem, vel ipsam in mortem transituri, nascuntur.

Tumores
folliculosi.

Frequentius interim ejusdem, aut albuminosae, sebaceae materiae, continuò densioris, collectio ad certas modo cellulas, sub cute juguli hac, vel illa, plerumque laterali, ob causas quascunque a phlogosi correptas, contingit: ita ut humor ille, sensim sensimque auctus, ac tandem plus aut minus coactus, segmentis cellulosis, fibrosis in medio disruptis, consumptis, ex pluribus spatiolis cellulosis, ampliorem in folliculum confluat aut penetret; donec et iste, a contenta materia, volumine ac pondere auctus, vicinas sibi telae cellulosae lamellas exteriora versùs urgeat sibi que revinciat: quo tandem modo, plerumque satis lento, in saccum conspicuae molis, densitatis, basi plerumque lata, interdum, pedunculi in modum, tenui, a collo pendentem, haud raro vasa hujus majora, venosa, arteriosa, sibi vicina, sub insigni rerum discrimine, comprimantem atque motu ab

istis mutuato, aneurysmatis adinstar, pulsantem degenerat.

Phymata
profundiora.

Quae vero hoc modo ad *exteriora* juguli contingunt, ea quoque *profundius* in isto hinc inde nascuntur, variae scilicet naturae (glandulosae aut folliculosae plerumque), nec tamen facile in carcinoma, vel in cancrum transitura, phymata. Sic nobilis matrona 50 annorum, scrophulis, ut vocant, nunquam subjecta, sed a contractae quondam luis siphyliticae, quamvis ab aegra constanter negatae, suspicione non libera, primò sinistram, posthinc et dextram colli ad partem, tumores glandulosos, dolentes, tandem inflammatos atque lente suppuratos obtulit. His jam per menses sanatis, *dysphagia* successit. Contra communem istius decursum, haec matrona cum longe minore difficultate liquida, quam cibos quidquam solidos, deglutire tunc potuit. Febris interea lenta, pallor faciei, summa emaciatio, cum vespertinis exacerbationibus et sudoribus nocturnis, etsi nulla hucusque tussis se proderet, hunc morbum comitabantur. Neque hic malorum finis fuit! laryngem nempe ipsum, etsi vox aegrae, a voce foeminae dictae aetatis vel minime abluderet, ac licet nulla unquam aut

laryngitidis, aut cynanchis faucium symptomata praecesserint, osseum magis, quam cartilagineum, tactu percepimus; os vero hyoidis multo crassius, compactius, atque immobile magis, ac id unquam observaverimus, fuit. Foeminae, quae, post sublatam feliciter in clinico instituto *Ticinensi* peripneumoniam, inexpectatò in *dysphagiam* incidit, exemplum jam alibi a nobis relatam, quousque illud hùc pertinet, brevissime hùc tangimus. Exorto nempe in media atque profunda colli regione sinistra dolore, quin tumor conspicuus ibidem percipi potuisset; febris nova et perfecta deglutiendi impossibilitas secutae sunt. Post paucos dies, mamma sinistra atque lateris ejusdem brachium, insigniter tumere, tendi, dolere ac rubere coeperunt. Ipsa harum partium vasa lymphatica inflammata, copiose in conspectum venerunt. Morte non multos post dies insecuta, cadaver sollicite dissectum, abscessum id nobis largum, profunde retro medium oesophagum, simul inflammatum, haerentem, et vasa subclavia sinistra ubique comprimentem, ut dysphagiae acutae, refluxus lymphae per vasa sua e mamma et brachio sinistro impediti, ac celeris interi-

tūs causam nobis obtulit. Tam longo oesophagi sub itinere, tot injuriis, ab assumptis esculentis, potulentis, vix non ebullientibus, aut aestuante corpore, glacialibus, acrioribus, spirituosis, ab ossibus, spinis piscium aculeatis, variisque peregrinis corporibus, media hujus canalis in via exposito, hic ipse canalis, culpâ tam *aliena*, quam etiam *propria*, non paucis functionis sibi impositae obstaculis, de quibus hic sermo est, et aliis subjicitur, ac innumeras, non modo thyreoideam tumentem per glandulam, sed et vicinorum viscerum, glandularum proximarum, imprimis *dorsalium*, phymatibus variis, abscessibus, a morbosa cum partibus aliis concretione, necnon ab arteriarum aortae, carotidum, subclaviae aneurysmatibus, adfectiones morbosas patitur. Aegrotantis autem ipsius oesophagi, copiosa sunt admodum, quae describendum hic loci retentionum ad ordinem haud pertinent, vitia: aphthae, inflammatio, abscessus, induratio, interdum quasi cartilaginosa, vel et ossea, scirrhus, carcinoma, ulcera varia, haud raro cancrosa, excrescentiae spongiosae, polyposae, gangraena, varia ex illis, angustatio, distorsio, et conspicuos in saccos dilatatio,

internorum parietum coalitio, spasmus, convulsio, paralysis. Ulcera oesophagi, partes *pharyngi*, et *cardiae* vicinas praediligunt. Nos ipsi militis oesophagum, ita ut vix setam porcinam admitteret, ubique scirrhosum conspeximus. Foeminam illustrem, a *dysphagia*, multos per annos continuata, et a phthisi tuberculosa tandem extinctam, tractavimus: cujus ad oesophagum, loco ejus constricto, indurato, superiore, saccus per amplius repertus fuit. Hoc in sacco, aegra, potum, quo fere solo vescebatur, *caffeanum*, cum lactis cremore remistum, saepe per horas, nolens, retinere, ac tandem, absque hujus lactis coagulo, qualem hunc potum assumserat, dulcem ac immutatum, *eructare* magis, quam vomere solebat. Non rarae sunt colli, imprimis anterioris, laesiones cruentae, contusiones, abscessus, e quibus sanguis, humor purulentus, aut saniosus, per cutem excerni impeditus, vicinas telae cellulosa laxioris vias obliquas et magis profundas legens, collectiones hic morbosas, compressione vasorum majorum, asperae arteriae, oesophagi, aut et nervorum colli, vel suo sub osse sterni descensu, pulmonibus adeo funestas, inducat.

Collum
obstipum.

In *colli obstipi* (nunc satis *recentis*, interdum, praecipue ex rheumate, erysipellate, contusione, vulnere, furunculo, abscessu, *acuti*, — nunc vero jam *chronici*, — hoc in aegro *constantis*, in alio *periodicae*, atque tunc magis *symptomaticae*, plerumque *spasmodicae*, naturae, — hinc vertebrarum cervicalium a vitio topico, vel et rachitico, — illinc vero cutis, ab ambustione, vulnere, cicatrice nimis stricta brevioris, vel muscutorum diversorum, imprimis platismamyoidum, sternomastoideorum, reclinato in latere, vel jure constitutionis, sanitatis, vel ex morbo, in antagonistas praepotentium, — in opposito vero, aut ex laxitate, atrophiam, paralyse, aut ex profundiore cicatrice, aut ex mala consuetudine, prout poeta satyricus jam cecinit, *adulatorum*, *meticulosorum*, illorum imperio cedentium, — subinde ex causis adhuc prorsus incognitis oriundi) rationes tam multiplices hinc loci illustrandas, descendere nequimus; hoc unum hinc spectat: quod toties, ac, vel ad musculos, vel ad arterias, in ipsa fibrillarum carnearum cellulosa interstitia humor in coagulum pronus morbose secernitur, atque corpus intermedium istis, vel mole sua atque consisten-

tia, vicinarum motui fibrarum adversum, in uno colli latere constituit, vel partis ita condensatae, retractae, rigiditatem ac resistentiam adauget: toties oppositi lateris fraternus musculus, suo, in sustentando capitis aequilibrio jure spoliatur.

§. 812. *Therapiae medicae* in sanandis, ^{Cura.} quae §. 811. descripsimus, juguli vitiis, *paupertatem* dolenter fatentes, majorem aliquanto in *artis chirurgicae* (quamvis hinc non parum limitatae, subinde vel ex eo, quod, resecto unius lateris musculo nimis contracto ac brevi, huic demum jugo subtractus, alter ac sanus, eandem aliquando in collo morbose flectendo tyrannidem exerceat, incertae) subsidia fiduciam ponimus. Quam imperfecta hucusque dicenda sit *strumarum* (*scrophularum*), vel ad collum, vel alias ad partes eae resideant, pertractandarum ratio, medicorum, etiam peritissimorum, ut suo loco neque nos cclabimus, nullus certe diffitebitur. Etsi vero thyreophyma verum (§§. 800. 801.) morbo strumoso frequenter conjunctum, sub methodo medendi contra illud laudata (§. 810.), hoc ultimo prorsus intacto, persaepe dispareat; exempla tamen, licet modo pauca, habuimus, spongiae ma-

rinae ac aethiops antimonialis longo sub usu, praemagnos et thyreoideae, et glandularum colli aliarum tumores annosos, non parum fuisse imminutos. Illa ipsa matrona, dysphagia jam ultra annum adfecta, cujus supra (§. 811.), mentionem injecimus, sub frequente clysterum nutrientium, ac gelatinae animalis usu, a porrecto primùm spongiae ac pilae marinae descripto jam lixivio, dein ab ingesto pulvisculo ex gummi guajaci, calomelas ac sulphuris aurati antimonii aequa portione composito, atque illinito demum anteriori colli regioni unguento mercuriali, propter dolores lancinantes, hinc inde ex illo, ad aurem ac tempus dextrum ascendentes, cum opio remisto, deglutiendi facultatem fere omnem, sub qua tamen liquida non, ut antehac, solidis facilius, sed quidquam difficilius hauriebat, decem hebdomadam spatio, cum haec scribimus, obtinuit. Saepe tamen nimis glandularum strumosa, aut alia colli vitia, internis auxiliis pertinaciter resistunt; donec ea, humore scilicet morbozo plus minusve condensato, gravida, chirurgicae lanceolae, caute admotae, promte satis obediant. Superficiales magis colli tumores glandulosi,

necdum integre suppurati, nisi iidem, sponte forsitan atque profundius disrupti, nobiliores in partes infernas deferri minentur, quò cicatrix minus foeda obtineatur, sibi ipsis committendi sunt. Qui ad *collum anterius*, sub cute nimirum tam laxa, oriuntur, tumores, in abscessus conversi: illi certe, nè pus, suo pondere, viam sibi inferiorem atque hinc facilem, subintret, cautae ope lanceolae maturius adperiendi, vel si, forsitan profundius positi, cultrum, facile funestum, recusent; cum escaroticis, absque mora longiore, pertractandi sunt.

ORDO III. GEN. III.

RETENTIONES THORACICAE.

Transitio. §. 813. De retentionibus *thoracicis*, tam *aereis* (§. 707.), quam *serosis* (§. 739.), jam locuti, eo quod ex ipsis his ultimis, cum mucositate aut lymphâ morbose secreta remistis, mora temporis condensatis, mucoso-lymphaticis potius retentio succrescat, quin hanc simul illis in locis retentionem tangeremus, imprimis ubi de *cystico pulmonum hydrope* fuit quaestio (§. 742.), evitare non potuimus. Sic etiam quae de *catarrhis* tracheae, bronchiorum (§§. 511. 512.), de *peripneumoniis* (§. 186.), maxime de *notha* (§. 188.), et quae de *tabe pituitosa* (§. 513.) retulimus, ea certe, nisi morborum istorum solutio, praecipue per sputa, locum inveniatur; de diversis retentionibus, maxime de mucoso-lymphaticis, quidquam participant, atque hinc demum simul revocanda sunt. Pauca

igitur a nobis, quae retentiones *thoracicas* concernunt, his addenda superstant, ac modo de *lacteis*, *lymphaticis ad mammas congestionibus*, de *dyspnoea pituitosa*, de quibusdam *tumoribus*, a scirrhis ac a strumis, de quibus alibi speciatim agemus, diversis, et denique de *polypis bronchialibus*, ac de retentionibus mucoso-lymphaticis, in ipso *mediastino* aliquando contingere solitis, mentionem faciemus.

§. 814. Sub consideratione *galactirhoeae* (§§. 553. 557.), multa, quae *mamm-* Retentiones
lactis.
mas earumque functiones concernunt, maxime vero quae liquoris nivei, pusionum nutritioni dicati, per illas *jacturam* respiciunt, tetigimus. Hic vero de ejusdem liquoris benefici *retentione* morbosa ejusque praecipuis phaenomenis sermo faciendus est.

Nulla pars corporis humani, tum diversos inter populos, tum inter ipsa istorum individua, quoad formam, amplitudinem, consistentiam, directionem, tam diversa est, quam esse solent *sexûs sequioris ubera*. In his enim ista, mammis virorum, sua plenitudine, modo parum dissimilia; — in illis, volumine duplo majora; in aliis, prorsus gigantea et, ut a collo suspendi debeant, in

quibusdam, monstrosa, vel adeo universim inaequalia; — hinc forma elegante, hemisphaerica, pectori in angulum rectum superimposita; — illinc, metae, seu conii in modum pendula, vel ad humeros usque flexilia, — nunc, sinu intermedio arctiore sibi que viciniora, osculantur se mutuò; — nunc largiore hiatu divisa, semetipsa fugiunt. Mammae, in virgine sacra, *osseae* exemplum Ephemerides naturae curiosorum conservarunt; atque nos ipsi foeminam, duarum jam prolium matrem, novimus, cujus ubera, praeter frigus fere glaciale, *marmoream simul duritiem* offerebant. Atque haec quidem a costarum convexitate, a pectoralis musculi torositate, a coeli, temperamenti, valetudinis, secretionis menstruae, vestimentorum potissime, victus, nutritionis, exercitii, pathematum animi ratione diversa, scaturire censentur, mutationes vero non exiguas, ab aetate, a statu vel coelibii, vel conjugali, — atque, sub hoc, aut sterili, aut fertili, ab officio nutricis aut adimpleto, aut recusato, subeunt. Oportet vero a tanta unius ejusdemque organi (dignitate post *uterum* primi) inconstantia, etsi, eidem adsueti, hanc minus miremur, stabilitam inter partem

sexualem utramque harmoniam, saepe non parum perturbari; atque hanc ipsam discordiam, nunc generandae, nunc vero nutriendae in prolis sortem non parum influere necesse est. Etsi vero lactis secretionem a mammis, mole non parum inter se diversis, eodem circiter successu absolvi videamus; „*uterum tamen contractum ac parvum, in nonnullis non raro conspici praecipue sterilibus, quibus mammillae quoque parvae et contractae sunt, ut ex illis uteri parvitas et exiguitas etiam arguatur,*” jam celebris *Lusitaniae* medicus, — et, qui ipse, „*steriles quasdam mulieres novit, quibus, praeter papillam et areolam, vix, ac ne vix quidem, mammarum esset quidquam,*” summus *Italiae*, de sedibus et causis morborum scriptor, animadvertunt. Major in rem tam alti momenti, medicorum attentio, plura quondam forsitan comperiet.

Nullum omnino mulieris humanae voluntati in lactis officinam imperium est. Pluribus adeo nutricibus, cum ubera, lacte licet turgida, filiis sugenda porrigerent, per aliqua minuta nihil lactis ex illis effluere, — tandem vero vias lacteas, quasi sponte, adperiri (quod „*lac sibi irrepere*” *Germanae*

dicunt) intelleximus. Aliter haec res in *brutorum* quorundam animalium foeminis, — multis saltem in *vaccis, equabus*, se habere videtur: ut quae, plenissima sibi ubera, mulgentibus saepe pertinaciter clausa tenent, lactisque petitem effluxum ex mala voluntate impediunt. De *Africae meridionalis* vaccis, ab europaeis tamen haud diversis, jam dudum retulerunt: eas, nisi vitulis suis praesentibus, lac sibi constanter *comprimere*”; ac nuperior adeo illis de oris scriptor, indecorum satis, quo promontorii *bonae spei* incolae animalia haec, ut lactis fontes mulgentibus adperiant, cogunt, subsidium in artificiali *vaginae inflatione* consistere testatur. Ipse jam historiae parens, de *Schyti* retulit: „Hunc populum pastorem, *equarum uteros flatu*, per pudenda cum fistulis osseis immisso, *implevisse*, atque tumefactis sic uteris, ad mammas lactis copiam praecipitasse. „Quodsi vero mulier humana, lac, jam secretum et turgens nisu proprio coërcere nequeat; saepe nimis hoc liquidum, vel ex causis morbificis effluere arceatur; vel a matertera sitiendi puero crudeliter detrahitur; vel hoc extincto, aut ad sugendum inepto, vel quod pusio, non utram-

que, sed unam modo semperque eandem mamman sugere aut velit, aut ob varias rationes deplere queat, nisi sponte illud vias consuetas forsitan sibi pandat, in sinu materno concluditur nasciturque *Polyalia*, seu lactis in mammis superabundantia.

§. 815. Ductuum lacteorum, serpentino *Causae.* incessu ad papillas mammarum turgentium, totidemque per istas orificiis patentium, morbos nec a longe quidem satis perspicimus. Contextus cellulosus copiosus, elasticus, praeter adipem, hos ductus lacteos circumambit, eosque, lacte plurimo turgentibus, firmat et sustentat. Horum ductuum excretoriorum moderata compressio externa, gradatim versùs papillam directa, sub multo, humorem lacteum contentum magno cum impetu, singula per ostiola expellit. Mox novus et copiosus hos tubulos subintrat latex niveus: qui similis motùs, vel suctionis beneficio emulgetur, extrahitur. Humanae foeminae, vel praegnantis, vel nutricis, ubera, absque his subsidiis externis, lac nimium, non aequali tamen aut temporis, aut facilitatis ratione, dimittunt. Quaecunque vero causae canales excretorios alios, ut alluenti humori renitantur, inducunt:

eae quoque ductus lactiferos impervios reddunt ac laedunt.

Quae cum albo, ex saturninis, colore ubera fucant, venas istorum cum coeruleo pingunt, aut cum unguentis, facile rancidis et acribus, mammas obliniunt, aut aëris injuriis easdem incautae exponunt: eae, tam augendae pulchritudinis a fine quamplurimum aberrant; quam transpirationem hujus globi lactiferi supprimunt, cutem illius teneram, vetularum in corium transmutant, condensant, nervos ejusdem, sensu sibi proprio spoliant, et non paucos sibi, suo tempore gravidis, puerperis, nutricibus, mammarum morbos ipsaemet praeparant. Damna vel maxima, compressione sua, mammis inferunt thoraces, trabeculae, vestimenta nimis arcta: quae nempe papillarum incrementum cohibent, easdem ipsam in mammanam profunde reprimunt, fere omnes obliterant, ac verrucae in modum deformant. Decem inter virgines, insano hoc amictu coercitae, vix una est, quae novos, quos, nupta, reipublicae cives exclusura est, propriis uberibus alere possit. Quae, in primo *politiae medicae* volumine, hac de materia atque de illis, quae *physicam filia-*

rum educationem in bonum reipublicae ac proprium concernunt, jam octo abhinc lustris, — et quae posthaec de *lactationis maternae officio, non impune negligendo*, in secundo ejusdem operis tomo, societatum humanarum antistites docuimus: ea, laudis quidem sat multum, — fructûs vero perparum lucusque procurarunt. Vix praevisum hunc rerum eventum, aequa, ut speramus, bilance ponderabit, judicabit *posteritas*.

Ipsius *papillae et areolae* constitutio ^{Ad papillam, areolam.} morbosa hîc primò consideranda venit: ut quarum prima, vel nimis retracta et brevis, vel justo tenuior, longior, aut crassior, vel excrescentiis fungosis aut aliis obsessa, vel quondam fissa, exesa, dein cicatricibus obducta, vix non callosa, non potest non lacteorum ostia canaliculorum obturare atque claudere. Ad *areolas glandulae sebaciae* positae sunt, quarum humor subcreus, papillarum confinia, tam facile a lacte destillante, vel a puelli acriore quidquam saliva exorianda, defendat. Sub ipso primae graviditatis fine, in sanissima coeterùm ac juniore foemina, vidimus has areolas superficietenus inflammari, ac per mediam illius partem, quasi a cantharidibus, vesicis, sero

flavo ac tenaci repletis, repetitò obsideri. Elegantis, nec alterius morbi suspectae mulieris utramque areolam mammalem, ab *herpete rodente*, ad omnia diu rebelli, exedi vidimus, et cum solo tandem cremore lactis dulci, saepius in die superimposito, sanavimus. In duabus, tenerae adhuc aetatis, virginibus, jam vero pluries menstrua expertis, *strumoso habitu instructis*, mammas, quin fluxus tunc periodicus instaret, plus una vice tumentes, rubras, atque summe dolentes, — *areolas* vero illarum valde exulceratas, non ita pridem conspeximus. Coeterùm a *contagio venereo* haud raro maligna magis, lacera et lardacea prorsus ulcera, tum ad has *areolas*, tum ad ipsas *papillas*, nascuntur. Illi igitur folliculi sebacci aliquando obstrui, ac molem majorem, quae ductus lacteos, sub cute tenera papillam ad euntes, non parum angustat, acquirere possunt. Frequentiora interim lactis effluxui impedimenta ponuntur ad loca, per quae ductus lactei excretorii ad papillas properant. Sic egregius anatomiae pathologicae scriptor, octodecim annorum mulierem, pluribus ad ubera doloribus atque incommodis vexari conspexit, cui, primis vitae suae diebus,

more obstetricum variarum iniquo, lactescens humor teneris mammillis tam ruditer expressus fuerat, ut vehemens has glandulas inflammatio prehenderet, ac subsequens suppuratio papillas ipsas devastaret. Sunt, quibus, primo constructionis vitio, ad mammas *papillae defuerint*, aut et numero plures, tres quatuorve, exstiterint: sic, ut nos quoque *duplicem*, una in mamma, *papillam*, quarum una longe minor altera, lacti tamen patula fuit, in instituto clinico *Vindobonensi* auditoribus nostris exposuimus; ac ut *Friburgensia Brisgoviae* inter moenia, duplicem in utraque mamma *papillam*, mulier juvenis offert.

Rarum est, sed aliquando contingit, foetus, *dente*, ex incisivis uno vel altero jam instructos, utero excludi. Longe minus insolitum est, hos dentes, lactationis sat recente adhuc sub epocha, pueris subnasci: quo rerum sub statu, hi ipsi haud raro, vel ex aviditate, vel ab aliis rationibus excitati, *papillam* nutricis graviter, nec sine ductuum lacteorum laesione, ac insequente inflammatione, suppuratione, momordisse, et partim destruxisse conspecti sunt. Infantes etiam, quibus dentes necdum concessi sunt, lactis avidissimi, simul vero lentioris, quo matri-

bus quibusdam hoc effluit, impatientes, papillam cum gingivis male tractant, quasi masticant, excoriant, ac adeo hanc particulam destruxisse, visi sunt. Saepius *rhagades* papillas mammales, extreme sensibiles, molestant. Quodsi tunc proles has sugere continuet; augentur indies, sub summo nutricum cruciatu, hae *fissurae*, et *papillarum*, hoc etiam modo, a mammis *abscedentium*, ulcerumque, curationis admodum difficilis, exempla non desunt. Tum a glandulis quibusdam sebaceis, quae mammarum ad papillas resident, tum ab istarum irritatione, ac non infrequente, levioe licet, phlogosi, *pseudomembrana* interdum circa illas subnascitur: quae ductuum excretoriorum oscula obducit, ac in primiparis, nisi prius emollita, et a papillis separata, lactis effluxum omnem impedit. Multorum ad papillas vitiorum, culpam *thoraces* et *cingula*, quibus virgines sibi ubera superiorem ad pectoris regionem, tam insano conatu, ut et vestigia illarum dispareant, urgent et comprimunt, agnoscunt.

Ad mammae
globum.

Non glandulosi acini, non glandula *in medio* mammae sunt; sed soli ductuum lacteorum trunci, multa tela cellulosa obvoluti et inter se colligati: quae quidem cellulosa

a distentis lacteo humore truncis comprimitur, et progressu temporis ita condensatur: ut non exiguam, vel sanis in nutricibus, duritiem contrahat, et a morte puerperae lactantis insecuta, prosectoribus sat magnam, hanc mammae sedem extricandi et cognoscendi, difficultatem pariat. In hujus igitur telae cellulosa interstitia facile humor puriformis secernitur, qui, per moram induratus, ipsos ductus lacteos, per medium sui ad papillam tendentes, comprimit, et lactis per illos effluxum intercipit.

Oportet vero, data causa, majorem lactis copiam tum in canalium lactiferorum truncis praecipuis, tum in *sinubus*, quos illi suo confluxu constituunt, retineri; interim nec dubium est, et glandulae mammaris *acinos* (quamvis de horum cavulis haud satis constet) et horum *acinorum radículas*, quae in truncos confluent, a lacte cohibito turgere. Papillâ per unam noctem ligata, vehementer mamma nutricis intumuit. Eadem, ut monuimus, ex facta in telam cellulosa, quae, media sub papilla, ductus lacteos ac sinus inter se colligat, materiae puriformis depositione, ab inflammatione, abscessu, induratione, scirrho, meliceride,

steatomate, pinguedine nimia, tumore lymphatico, strumoso, hos ductus lacteos comprimantibus, contingunt. Similis *remediorum valde adstringentium*, quibus foeminae lac sibi dispellere, aut uberum, a lactatione vix peracta, inductam laxitatem corrigere, ac formae elegantiam virginis hemisphaericis his restituere contendunt, est actio. Etsi nempe haec remedia, interna istarum minus, quam integumenta, attingant; horum tamen major constrictio, vasorum lactiferorum dilatationi resistantiam opponit, atque lactis jam secreti per haec decursum ac effluxum praescindit. Ab inflammatione mammae quidquam majore, *papilla, retracta*, per tumorem vicinum vix non sepulta, comprimitur. Sicut vero tenera et innocens virgo, vel per verbum *pudore* laesa, confestim, non genis modo, sed *toto quoque sinu erubescit*, et a sanguine suis in vasis cohibito suffunditur: ita quoque *metus et terror subitaneus*, per spasticam tubulorum lacteorum ad hanc partem, nervis ditissimam sensibilissimamque, contractionem, lac illico suppressisse est visus; et quod magis insigne *nervorum* et habitus analogi in ubera imperium patefacit, est summus *mammae unius*

cum altera consensus: quo fit, ut similis ex hac, in alteram transeat adfectio. Nec minoris ponderis est major aequo *vasorum sanguineorum* ad ubera *repletio*, extensio: qua toties, ab imminente fluxu periodico, a lochiis aut menstruis suppressis, ea dolent, turgescunt ac duriora redduntur. In teneris adeo, decem, vel duodecim annorum virginibus, tumores aliquando in mammillis oriuntur, quos modo prima menstrua, vel, tardius, primum puerperium, dissipant.

Summa vero *frigoris*, in lactis effluxu cohibendo, potentia est; et pars inflammationum ac retentionum acutarum, has ad partes vel maxima, *denudationi mammarum* apud nutrices, sub media transpiratione, incautae, atque consueto amicarum, ex atmosphaera saepe frigida et humida, tepelactis nec quidquam prius vestibis, puerperarum ad lectos conventui debetur. Ipsa quoque *puellorum*, pro lactatione jam *nimis adultorum*, robustorum, *suctio violenta*, qua, imprimis sub defectu lactis sufficientis, et sanguis aliquando e mammis violenter extrahitur, atque teneris ita lactiferis canaliculis vis nimia infertur, huc pertinet. Quasi funes contortos interdum hi

lactei canales ampliores, obstructi, praesentant; ac vel sponte, vel, ubi violenta nimis suctio, aut contusio externa accedant, rumpuntur. *Pusionum* etiam in exsugendis, deplendis nutricum uberibus *infirmitas*, aut nata illis *ex ranula, ex frenuli, palati vitiis congenitis, ex aphthis oris*, vel alio ex morbo, deglutiendi difficultas, lactis ad mammas redundantiam, stagnationem, haud raro provocant.

Retentio igitur lactis, vel in ipsis canaliculis, truncis ac sinibus lacteis contingit; vel, his diruptis, in tela cellulosa, his ductibus vicina, locum habet. Sic foeminam ad nosocomium *Ticinense*, cum tumore mammae sinistrae tam insigni venisse conspeximus, ut fere sexduplam mammae dextrae nobis magnitudinem offerret. Indolens hic tumor tunc fuit; sed summum ob pondus, cum fascia, a collo ad imum abdomen pendente, sustentari debuit. Accedente simul celeberrimo chirurgiae practicae hac in academia professore, qua ratione tumor hic insignis exortus esset, inquisivimus. Respondet mulier: „se filium propriis ex uberibus jam ultra annum cum dimidio aluisse, cum hic infans, robustus, tanto quondam cum

impetu lac e mamma sinistra protrahere tentasset, ut ingentem illa dolorem hac in parte senserit. Ab eo tempore, refert extenuata satis mulier, tumorem, sex fere hebdomadam spatio, sub doloribus mitioribus, ad eam fere molem, quam nunc nobis offerret, increvisse; per tres vero cum dimidio menses, sub dolorum cessatione soliusque ponderis sub sensu, modo parum huic tumori accessisse. Manifesta nunc hac in mamma fluctuatio, collegam nostrum, ut mox cum tricuspide hunc tumorem, inopinante foemina, perfoderet, induxit. Expectati vero *puris* in locum, hac e mamma gigantea, lactis dulcissimi, incorrupti, cremori similis, *librae circiter decem* prosilierunt; quo praestito, saccus ingens et vacuus a glandula mammali pependit, mox cum fascia et illis, quae robur amissum illi paulatim restituerent, muniendus. Instituta tunc cum hoc liquido, in parte corporis calida per quinque menses et ultra stagnante, analysi chemica, *lac verum, nec quidquam corruptum*, illud esse, in omnibus hoc nobis examen ostendit. Casum huic fere similem, a viro celebri, *Berolini*, non multis abhinc

annis, observatum, in ejusdem *archivio medico* legimus.

Sympto-
mata.

§. 816. Quaecunque vero causa lactis copiam in systemate mammali retineat, vel etiam ubi, plena licet, ubera mater filio subtrahit; sub victu parciori, sub fotu debito, ac sub coeterarum excretionum, imprimis lochiorum, recto regimine, hoc liquidum, nisi aliud quid obstet, feliciore sub omine sensimsensimque ad vasa mammarum lymphatica, — ex his, in ductum thoracicum revertitur, atque hoc ultimo in ductu, cum chylo, lympa, mox vero ipsa cum sanguinis massa, miscetur, et sui in cruorem metamorphosin expectat.

Tumores
lactei.

Contrario vero ac nimis frequente sub casu, ex eo liquido stagnante, vel mox a pusionis ab uberibus remotione, vel ex eo, quod serior lactis separatio per menses saepe multos continet, longe tardius *tumores* sic dicti *lactei* nascuntur. Tunc scilicet mammae, antehac elasticae, aequales et glabrae, intumescunt magis, tenduntur, ponderosiores et hincinde salebrosae fiunt; dolor in illis, necdum interim pulsans, insurgit, nec etiam rubescunt; glandulosas prominentias, vel tumores oblongos, funifor-

mes, tactus, aegrae longe sensibilibior, in illis distinguit. Frigoris, aut quasi glaciei inter scapulas suspensae, sensatio, saepe febris ephemera, vel paucas modo ad horas extensa, subintrant.

Haud raro autem, sub majore a lactis ^{Inflammati} retentione, vel quocunque alio a stimulo, ^{mammae.} *inflammatio ad mammas*, dolor ardens, pungens, saepe intolerabilis, accedunt; anxia, inquieta redditur mulier, difficiliter ea respirat; febris, praevio saepe frigore, calore magis accenso, protrahitur in longum; pulsus frequentes ac pleni fiunt, dolet caput, nausea, sitis intensa; dolent ipsa brachia et, glandulis subaxillaribus plerumque simul turgidis, tensis atque dolentibus, prae mammae tumore, cruciatu, nec ullo modo moveri, nec trunco adpropinquari possunt; effluxus lactis e mamma fere omnis suspenditur; tumor, quo loco incendium magis urget, interdum duplici, major, longe durior tactusque omnis, cute hinc insigniter tensa, splendente, ruberrima, fere sublivida, impatientissimus est. Aliquando, dum febris dolorque minus urgent, et lactis effluxus augetur: tumoris hujus *resolutio*, sub copioso plerumque, et acidum spirante su-

dore, sub urinae turbidae excretionē, obtinetur. Frequentius vero augentur indies symptomata: dolor nunc fit pulsans, totiusque mammae volumen insigniter augetur. Haud raro et sociae mammae, imprimis ubi lactis ex ea effluxus intercipitur, simile subsequitur incendium.

Suppuratio.

Sub tanto malorum incremento, *suppuratio* certe timenda est; saepe interim in parte magis tumente, inter cutem scilicet et glandulam, humor seroso-lymphaticus colligitur; cutis super eo quidquam mollescere, digitoque magis cedere advertitur. Quodsi autem fallaci hoc e signo, ad factam jam illinc, vel ad latentem in profundis *abscessum* concluderis, et ad cultri usum chirurgici te mox converteris: crudam iste glandulam, cum summo mulieris tormento, malique notabili augmento, quin, praeter sanguinem et serum e vulnere quid effluat, subtus attinget ac ausu insano dividet. Sic juvenis et venustae mulieris mammam, gravi ac sat recente incendio correptam, a chirurgo, non parum alias in arte versato, etsi *pupus* in ista tam promte expectari non posse, hunc sollicitè admonuissimus; nihilominus vix non per medium cum cultro dividi, —

puris vero nec guttulam tanto e vulnere educi, dolenter conspeximus; nec sane difficile foret, plura tam audacis festinationis tristissima exempla, nisi hoc unicum sufficeret, hinc adferre: ut nullam fere partem corporis tam ruditer et incaute, quam benefica generi humano ubera, tractari, experti nimis simus. Lenta nimirum *glandularum* suppuratio, quod jam de *bubonibus* inculcavimus (§. 538.), esse consuevit; ac saepius, quod ibidem non minus monuimus, in contextu celluloso, illas inter et cutem posito, humorum, a pure longe diversorum, superficialis collectio, quae spem *resolutio-*
nis non omnem mox auferat, contingit. Frequenter vero pus ipsum, quod in sinu glandulae aliquamdiu restagnat, feliciorum ejusdem, adhuc durioris, maturationem non parum adjuvisse observatum fuit. Plura de *mammaram abscessibus*, quorum cura chirurgos respicit, hinc non adducimus.

Sub febre, in laxioris habitus nutricibus **Durities.** praecipue, mammaram inflammatio non satis promte resoluta, haud raro glandulae istius in parte adfecta *duritiem* post se relinquit, a *scirrho* interim, prout alibi jam docuimus, diversam.

Retent. lac-
teae reli-
quiae.

Quamvis autem *tubera* mammarum *lac-
tea*, inflammationis conspicuae hucusque
expertia, non exiguam saepe atque callosam
fere duritiem assumant: ita ut istam ex lac-
tis *coagulo* et *grumis*, aut quasi *indurato*
in vasis lacteis, vel in tela mammarum cel-
lulosa detento a *caseo* quamplurimi repetie-
rint; experientia tamen docuit, quod ejus-
modi tumores, etsi jam antiqui et ad annos
aliquot extensi, plerumque tamen non tam
firmam ac solidam, quam *liquidam* satis
materiam continuerint, saepe sponte per
fotum, aut opportunis cum remediis, aut
novo puerperio, validaque satis novae pro-
lis robustae suctione eliminandam. In aegro-
tantibus interim nutricibus, lac diutius intra
mamas restitans, flavescere denuo et spis-
sescere, non minus rerum eventus docuit.

Metastases
lacteae.

Sed magni momenti theoriam, saeculi
ultimo elapsi clari medici, imprimis obste-
tricii, super *lactis*, in mammis cohibiti,
ad massam sanguinis *retroessione*, ac di-
versas in partes *metastasi*, fundarunt. Ea
scilicet ab epocha, vix mammae puerperae,
vel nutricis, paulo promptius considerant:
ubi aliam ad partem dolor internus, inflam-
matio, tumor, aut profluvium *albidi colo-*

ris, vel citius, vel tardius has mulieres prehenderant: fere singuli hi morbi, ex *lactis metastasi*, magno satis diagnoseos, hoc modo levioris sibi redditae, cum commodo, derivari sueverunt. Jam pridem, sub causarum *febris*, ut vocant, *puerperalis* examine (§. 219.), opinionem eorum, qui hanc febrem ex *lactis depositionibus* repetere contendunt, impugnavimus; ac si forsitan nos ipsi, cum exemplo proprio puerperae, *mammæ*, lacte plurimo repletas, filio suo recusantis, et ex dissipato per vapores uberibus admissos, lacte, a cruris tumore insigni, albidissimo, ac a doloribus acerbissimis prehensae (§. 559.), prædictam confirmasse videamur hypothesin; longe absumus nihilominus, quin hunc rerum in illa muliere decursum, ipsi *lacti*, ex *mammis* in crus adfectum *deposito*, tribuendum esse credamus. Aliquando scilicet, primis a puerperio diebus, tumores cruris unius vel alterius, cum dolore ad inguen, celeriter ad vulvæ labium et per crus ad genu, vel ad pedem extensi, albidi, caloris morborum expertes, aequales, digito renitentes ac oedemate firmiores, nascuntur; haec vero cruris adfectio, non ex *lactis metastasi*, sed ex *glandularum*

inguinalium, a lymphæ, per uterum gravidum, parturientem, impedito refluxu inducto tumore ac duritie descendit. Non quidem ideo, quod in delicatulis hominibus, post partum uberiores, febriculæ speciem a *chylo novo* in sanguinem delato, magis, quam ex opere *subactionis ciborum laboriosioris* derivemus, negabimus, tam amplæ secretionis ad ubera suppressionem subitanæ, mulierum saluti contrariam fieri posse. Oportet sane ex resorpta citius, et ad sanguinis massam revectoria lactis copia, systematis sanguinei *plenitudinem* stimulumque majorem pro tempore oriri: de quibus simul et organa secretoria variis in locis participant, propriamque actionem vel multiplicent, vel ad perversam secretionem impendant. Quemadmodum vero largioribus et ad dies aliquot repetitis ab epulis, chyli copia insolita, massæ cruoris advectoria, sub regimine magis sobrio, tumultus modo momentaneos in universo systemate, vel, si forsitan majores, — certe non ideo *metastases chylosas*, excitare consuevit; — quemadmodum quotidie aliquoties chylus recens ad sanguinem, quin, ex hoc, partes alias, quam quas debet, ille alluat, defertur: ita quoque

nec a *lacte*, systemati vasorum uberius restituto, praeter temporarios in isto ac in officinis secretoriis tumultus, actio alia, ceu specifica *ejusdem liquidi* in partes alias *depositio*, exspectanda est.

Sequetur igitur hinc inde sub his turbis, a lacte reassumto excitatis, instrumentorum colatoriorum perversa, — non *lactis*, sed humoris, cui secernendo, vel sana, vel morbosa, praefixa sunt, secretio. „Atqui tamen, inquires, *lactei coloris* sunt, vel quae post mammarum collapsum, puerperis, nutricibus viventibus ex utero fluunt, per urinas secedunt, rejiciuntur a ventriculo, miliarum sub forma ad cutem efflorescunt, vel quae, a morte illarum, diversis in cavis reperiuntur; tumorum vero, quos *lacteos* vocamus, albedo manifesta est!” — Quanti vero ponderis haec argumenta sint, tu ipse videbis, si, quae, absque fomite lacteo, aut in *virginibus*, aut in foeminis *sterilibus*, aut, si tibi haec minus sufficiant, quae ipsis in *viris*, sub medorrhoea chronica insonte, sub coryza, sub fluxu coeliaco, phthisi pituitosa, in morbis quibusdam acutis, per urinas, *alba* secedunt, in hujus coloris miliaribus translucet, — vel quae, in eorum

cadaveribus, a peritoneitide, pneumonia, *puriformi* materiae cum sero remisto adscribenda, deteguntur, absque praeconcepta opinione cum humoribus in sic dictis *lacteis*, *metastasis* reperiundis, comparaveris. Sic, ut nempe non omne, quod *flavum* est, *bilem* constituit: ita quoque non omnis humor albus de *lacte* testatur. Ex tribus cadaveribus admodum diversis, uno, *foeminae*, ex febre puerperali defunctae, — altero, *virginis*, a peritoneitide extinctae, — tertio denique *virii*, pneumoniâ suffocati, materiam albam, quasi seroso-caseosam, in *Ticinensi* nosocomio collegimus eamque chemico egregio examinandam commisimus; similem vero in omnibus istorum liquidorum, ex duobus cavis abdominalibus foemineis, et ex cavo thoracis virilis haustorum, esse indolem, haec analysis nos docuit. Certe, sicut sanguis ex cruore, albumine, lympa et sero, — ita quoque lac ipsum ex parte serosa, caseosa et pingui construitur. Facile quidem hae partes componentes sese deserunt, et analogiam hoc in secessu haud exiguam, — sed non idcirco qualitatem in omnibus eandem, ostendunt; ac donec novae theoriae fautores, específicos chyli, ab ipso *lacte* sane parum

diversi, characteres in materia *abscessus*, ut vocant, *lactei*, reperta nobis exponant, ejusque a puriformi vel simili materia morbose secreta, differentias patefaciant; hanc ipsis materiam, pro *lacte* imposuisse arbitramur. Quantacunque vero sit *novae evolutionis* in praegnantibus periodus, — hujus autem post partum absolutum mutatio, atque liquidorum, prius pro utero, — nunc alios in usus destinatorum, variata directio; cum tamen haec singula non humanam magis mulierem, quam animalium quoque brutorum foeminam aequali modo respiciant, quin in hac ultima sequantur effectus, quos, in prima, his evolutionibus attribuunt; concludere nobis licebit: febris puerperalis, ut vocant, rationes non adeo in *lactea metastasi*, quam in aliis momentis, foeminis animalium brutorum haud communibus, originem agnoscere.

Apud utriusque sexûs proles vix utero exclusas, rarius apud paulo adultiores, *tumor ad mammillas*, cum calore, rubore, dolore ad istas, et cum tenuis quasi lactis per papillas effluxu, interdum exoritur; ac in propria familia tale nobis phoenomenon obtigit. Virginem adultam novimus, cui, dum recenter utero exclusa fuisset, mam-

Tumores
mamm. in
foetu.

milla dextra jam rubuit, sub tactu valde doluit, ad pomi majoris molem, suppurata pervenit, et sectioni tandem chirurgicae submitti debuit: quo factum est, ut hanc usque in diem mamma haec minor sit altera. Humorem hunc serosum turbidumque mammillarum (in nuper natis utriusque sexus potius majorum, quam post annum evolutum) nativum ac partibus his proprium esse, ut et in puero novenni observatus fuerit, suspicatus est summus physiologus; singulis interim glandulis, teneriore hac in aetate, hoc satis commune esse videtur, quin igitur ratio, cur mammillae potius, quam istae, hinc inde tantopere luxurient, sit cognita. Clarius, ut solent, *vetulae* hanc sibi rem explicant, et vel ab *incubo*, a *sagis*, vel a *defunctae matris suctione*, hos tumores pusionum mammales venire, graviter decidunt; in hoc quidem non difficulter condonandae, modo non illos tam rudi expressione ultrò stimulant et, exemplo supra relato, suppurationem eorum hoc modo petulanter promoverent. Atqui ex hac adeo retentione, cum pusioni, primo aetatis mense, lac multum ex turgidis mammillis fluxisset, idque adhibitis ab obstetrice repellentibus

compressum fuisset, lactis vomitum, acsi istius origo non alia et communior esse potuisset, venisse legimus (!!).

Nec *virorum*, sicut nec *pecudum mas-* In *viris*.
culorum mammas secretionis lacteae semper expertes fuisse, res inter medicos cognita est. Non igitur ratio dubitandi supermanet, humoris hujus jam absoluta secretionem, illius retentionem, a causis, quas diximus, posse induci; et effectus, quos retentio haec in mulieribus post se relinquit, et in *viris* posse prodire, quin igitur cum recente talis observationis scriptore, ea, quae post mammae *virilis*, lac secermentis, inflammationem lactisque retentionem, per renes *alba* secesserunt, pro *lactea metastasi* habeamus.

De *lymphaticis* ad mammas retentionibus mentionem jam fecimus (§. 811.). Saepius interim humor serosus, lymphaticus, aliquando subcruentus, vel et albuminosus, in *cystide* ad mammas colligitur, ac tumorem in his efficit, sub initio parvum, rotundum, a cute sani coloris obiectum, at tactu satis mollem, elasticum, indolentem, ac lente augeri solitum; sensim vero magnam hic tumor molem acquirit, duritie circum-

Retent. lymphat. mam.

circa augetur, plagam interim mollescentem, quasi fluctuantem, retinet, glabritiem suam conservat, nec dolores pungentes, rodentes prodit. Ex justae diagnosis defectu, haud raro ejusmodi tumores pro *scirrhis* declarati fuerunt. Sic *Amstelodamensis* clarus quondam chirurgus, ancillae historiam reliquit, cui, duorum chirurgorum illustrium consensu, ad scirrhum mammae sinistrum extirpandum, instrumenta jamjam exposita fuerunt; cum ille, in medio tumoris plagam molliorem explorans; hanc prius incidendam proposuit. Vix adperto tumore, magna fluidi tenuis et clari copia ex eodem effluxit; durities vero ac tumor ipse disparuerunt: quo facto, turundâ, unguento digestivo obducta et, hujus cavo immissa, cystide vero illa ipsa post dies aliquot educta, et mamma feliciter sanata fuit. Plura hujus naturae exempla non difficile foret hîc colligere.

Excrescentiae fungosae.

Non minoris ponderis, eximii *Parisiensis* medici ac anatomici observatio de *fungosis ad mammas excrescentiis* est: quae scilicet, quasi tubera, hac super parte mulieris aliquando latius extensa, formam ac firmitatem amplioris verrucae assumunt, hu-

morem glutinosum, flaviusculum plorant et, quin uberum ipsorum substantia in coeteris aegrotaverit, pro *cancro* licet declarata, vel ipsius tamen naturae, vel artis beneficio feliciter abacta, sanata fuerunt.

De tumoribus mammarum *strumalibus*, Tumores strumales, steatom. *steatomatosis*, etsi ad retentionem lactis, aut lymphae, et illi subinde contribuant, suo loco mentionem faciemus.

Singularis prorsus et *consensualis*, ut Mammae trismus. videtur, naturae, tumorem mammae virilis sinistrae, in duce ac principe *Ruthenico*, nuper conspeximus. A quo nempe vir hic quadragenarius, haemorrhoidum fluxui, saepe effreni, a juventute subjectus, quatuor abhinc annis, ab ictu sclopeti, anteriori ac sinistrae thoracis regioni, versus humerum, absque ullo vulneris vestigio, percussus graviter fuisset: dolorem illico, et quidem in medio mammae hujus lateris, acutum persentire coepit. Contusione licet jam sanata, dolor hic, per vires, ut in *trismo faciei* fieri solet, insigniter ac ad desperationem usque, auctus, hucusque superstat. Tertia parte major haec mamma, vix tamen durior dextra, aut morborum coloris, aut minus elastica, sub tactu perci-

pitur. Linimentum volatile cum olei hyos-
ciami, recenter expressi, aequali portione
atque cum laudano liquido, huic tumori,
bis in die, illiniri, ac eundem, pellis cygni
vel et gossypii ope, blande fovere, ac ab
omni injuria externa sollicite custodiri, con-
suluimus. Post octo fere dies, sub hac me-
thodo, dolor omnis ac tumor mammae, per
annos morbosae, cessarunt; sed, ob nimis
brevem aegri hujus in *Austriae* metropoli
commorationem, num haec et interna quae-
dam, ex antispasmodicorum familia, prae-
scripta auxilia constantem effectum habue-
rint, experti hucusque non sumus.

Prognosis.

§. 817. Praecipua *praedictionum* ex
lactis retentione momenta hucusque jam tra-
didimus. Pietatis nimirum naturalis in prolem,
plerasque apud foeminas locupletas, defec-
tus, — curarum, vigiliarum, quas bonis
matribus, nutricis officia imponunt, aver-
satio, — formae atque elegantiae uberum
virgincae, quousque licet, conservandae
studium voluptuarium, praeter funestos, in
filios numerumque civium effectus, a nobis,
alio in opere expositos, non modo venusta-
tis, sed optatae valetudinis ac vitae adeo
ipsius fundamenta hoc in sexu haud raro

subvertunt. Hoc e fonte scilicet, jubente aliter sano mulieris habitu, obturato, compresso, extrema uberum extensio et subsequens hanc flacciditas, nec raro, ut supra monuimus, mammarum tubera lactea, saepe chronica, inflammatio, diuturni saepius ac omne hujus organi parenchyma destruentes abscessus, fistulae, glandulae durities, scaturiunt. Quamvis autem lacteae metastasis hypothesein, ut gratuitò admissam, respiciamus; non tamen idcirco fatales saepe ex tam abundante secretione imprudenter *cohibita*, in corpus muliebre effectus ac turbas omnis generis negare contendimus. Neminem certe medicorum latet mutuum uteri cum uberibus commercium: cui nimirum, sub iurfracto illius visceris, per partum vix praegressum, robore, sanguinis torrentem ubera compressa majorem transmittunt, ac nisi *metritidi* (§. 225.), vel periculis plenae puerperarum *peritoneitidi* (§. 219.), *lochiorum* tamen copiosiori ac diuturno magis profluvio (§. 533.), — post hoc autem, non lacteo quidem, sed tamen albo et mucoso, genitalium fluxui (§. 532), hodie dum, in ratione denegati materni officii, tam frequenti et quasi vicario, ansam porrigunt. Eâdem ra-

tione, ut alia taceamus, si forsitan pulmo debilior praeexstiterit: facile hic, aut pars alia, inertior, secretionem morbosam, quam, sanam, ubera recusant, suo quaevis modo, ac lethali aliquando cum effectu, subibit. Quae semel mamma, ex lactis retentione turguit valdopere, chronica concepit tubera, vel inflammata, suppurata fuit, aut papilla duriore, fissa, cicatrice obducta laboravit: futuris ea in puerperiis, similes facile matribus praedicit miserias.

Cura. §. 818. Praesentissimum sane retentionis lacteae subsidium, mammaram suctio, depletio est: cui fini, si debilior est pusio; vel infans robustior, vel os purae mulieris, vel denique cucurbita vitrea, optime, ad fundum ex gummi elastico paranda, et rostro incurvo longoque munita, respondent. Inflammatae adeo ex lactis abundantia mammae, nisi tumor circumambiens papillam, hujus ductus excretorios impervios jam reddiderit, aut limbum ejusdem extremum in totum jam obtexerit, blanda et repetita suctio opportuna est. In genere, papillarum mammalium vitia chronica, *praeveniri* facilius, quam *sanari*, conceditur; quoties interim illae, ut a pucro arripi et sugi queant,

breviares sunt: earum violentae nimis, per cucurbitam, aut per mechanica subsidia e sinu, quo, per vestes nimis arctas retro-pressae, sepultae per annos jacuerunt, extractioni, ubi blanda illarum titillatio, cum propria saliva humectatio, ac suctio nihil praestiterint, maxime si jam phlogosis mam- mam occupaverit, parum aut nihil favemus. Quò papillarum apud praegnantes nimia sensibilitas, mollities corrigantur satis mature; istarum, ante partum, cum aqua frigidius- cula, spiritus vini aut lavandulae pauxillo remista, frequens lavatio conducet. Quam- vis vero ad *papillas excoriatas*, omnis suc- tio, dolores longe adaugeat; ne tamen lac- tis in mammis congestio continuo crescat: hae ipsa pusioni non illico detrahendae sunt. Ipsa sugentis pueruli saliva, sensim dolo- rum levamen adferet. Pleraque nauseam su- gentibus movent unguenta, papillis adplicita, atque prolis ab iisdem aversionem inducunt. *Areolae*, forsitan a phlogosi correptae, sple- niola, ex linteo duplicato confecta, et aqua pura impraegnata, cum fructu imponentur, frequenter et caute renovanda.

Quodsi vero aut prolis defunctae, aut valetudinis infirmae, suspectae, ratione,

aut quod mater lactatum absolute detrectet, lactis colibendi sit animus aut imposita necessitas: ubi lente atque gradatim suscipi hoc opus queat; meliorem res, sub debita cautione, successum habebit. Tam in hoc vero, quam contrario maxime in casu, victus tenuior mulieri praescribendus ac, donec mammae detumuerint, stricte observandus est. Omnis nempe tunc, vel universi, vel autem lactei systematis repletio evitanda; ad copiam humorum nimiam ab uberibus arcendam, cum linteis quadruplicatis, tepidis, haec suffulcienda et moderate comprimenda, singula corporis colatoria probe adperta servanda, eorum excretiones sine impetu promovendae, imprimis vero lochia ad debitum fluxum dirigenda sunt. Hac simplici sub methodo, remediorum externorum, adstringentium, quorum actio profundius haud penetrat, atque vel inutilis, vel noxia est, non indigemus subsidio. Calor lectuli, potus aquosus, tepidiusculus, transpirationem, — clyster emolliens, salis amari aut arcani duplicati solutio, alvum et urinam, — quies animi, crurum pedumque ab omni refrigerio defensio, puritas et fatus genitalium, lochiorum fluxum secundabunt.

Si tamen, vel ob neglecta haec praecepta, vel ob nimiam mulieris ad secretionem lactis proclivitatem, vel ob incautum refrigerium, inflammatio mammam corripuerit ac febrem accenderit: secundum regulas alibi (§. 133.) jam traditas, hoc incendium, cum debito ad statum *puerperae* respectu, tractandum, *resolutio* tumoris, quoad fieri licet, tentanda, — si vero evitari *suppuratio* non queat; cum emollientibus ea promovenda, et ad regulas chirurgicas conducenda est. Venaesectione hinc saepe, robustas maxime apud foeminas, cum certe non omnis mammaram in puerperis inflammatio, ut nuperus hac de re scriptor praetendit, *asthenicae* sit indolis, requiritur, ac alvus iterum cum blandis remediis movenda est. Butyri recentis, olei amygdalini, unguenti althaeae, volatilis, ad ubera inunctio, emplastrum ex spermate ceti, ut vocant, cum oleo non rancido, blandiorem ad ignem paratum, cataplasmatibus levioribus, ex mica panis, cum aqua vegetominerali parati, impositio, inflammationem mammaram, nisi nimis protractam, frequenter dissipabunt. Ob summam vero hujus partis sensibilitatem, saepe tum hyosciami folia, emol-

lienti cataplasmati superaddita, tum prudens opii ad vespertas usus, apud delicatulas indicata sunt. Jam saeculi decimi et septimi sub fine, *Galliae* chirurgus celebris, tumoribus mammarum lacteis, ut potissimum auxilium, *herbam cicutae*, in urina coctam, ac denum lintea duplicata, hocce lixivio madida, huic superimposita, laudavit. Spe vero resolutionis amissa, in his solis emollientibus externis, donec abscessus mammae rumpatur, et donec omnis circa hunc durities disparuerit, continuandum est. Tristissimos insana carnificum chirurgorum, abscessus mammarum, necdum perfecte maturos, adperiendi, eorumque sinus crudeli cum specillo per intima uberum penetralia quaerendi (saepius creandi) ~~libido~~, innumeras jam puerperas aliasque mulieres, sub dirissimis cruciatibus, hoc fonte, e quo primam, vix nati, vitam sugimus, spoliavit.

Duritie. Reliquam a sanato jam abscessu mammae *duritiem*, istius cum aqua tepida, in cujus pinta, salis alkalini vegetabilis fixi drachmae duae solutae sint, fomentatio, vel cataplasma ex cicuta, hyosciamo, farina lini, croco et oleo, — vel, si his remediis malum diu-

tius restiterit, mammae futuro forsitan a puerperio per prolem propriam, satis vegetam, suctio, saepe dissipant.

Quodsi *scirrhus* in mamma *verus* se offerat: hunc, a sola injuria externa productum, ut *locale* prorsus *vitium*, nisi infelix ad scirrhos dispositio mulierem tenuerit, cum optato plerumque eventu excindi licebit; ejusdem autem mali, ex causis *internis*, nec quidquam intellectis, exorti, suscepta extirpatio, rariore, si ullo, successu coronabitur.

Tumores mammarum *lymphaticos*, plerumque *cysticos*, aut *melicerides*, *chirurgia*, cum sacci ipsius extirpatione, aut lenta *suppuratione*, *consumptione*, pertractat.

Tumores.
mammar.
lymphat.

§. 819. Inter retentiones thoracicas *internas*, quae hùc spectant, prima nobis se offert, non infrequens *muci* copiosioris apud foetum recens natum, non modo in *ore* ac *faucibus*, sed et ipsis in *bronchiis* collectio. Vel scilicet eadem, quae foetus corpusculum a *nativitate* obducit, materia, sedimentum quasi ad *fauces* ejus deposuerit; vel propriae harum *glandulae* mucum copiosorem hùc secreverint; vel ipso sub partu *mucus* genitalium maternorum, ore naribus-

Suffocatio
foetus a
mucò.

que pusionis subintraverit; tenax interdum gluten epiglottidem istius obtegit, ejusque motum praescindendo, respirationem excludit, et *asphyxiae* statum in eodem inducit. Similis aliquando viscidissima materies tum a partu, tum, ubi puer per horas absque potu in cunis jacuerit, serius, linguam ejus palato adglutinat ac motum hujus, nisi prius cum spatula solutae, impeditae suctionis, ac suffocationis cum periculo, praevertit. *Uterini hominis* morbos, — etsi mortalitatis ratio his vitae exordiis, illâ, quae primos infantilis aetatis annos tam magna premit, adhuc major esse videatur, — nec a longe quidem cognoscimus. Nec primae respirationis obstacula, quae hanc saepe in ultimam convertunt, satis intelligimus. Quo propior suae origini foetus; eo quoque gelatinosum, mucosum magis ejusdem corpusculum, et eo magis conspicuâ glandularum in illo moles est. Magnus istarum numerus in superficiem oris, faucium, laryngis, tracheae, bronchiorum internam, dominatur; qua vero sub rerum conditione, aut quibus a causis in foetum agentibus, aut major mucii, quam futuris harum viarum officiis competat, quantitas secernatur; aut istius liquidi

augeatur nimis tenacitas; hoc non minus ignoramus. Tristis interim experientia docet: non paucos foetus, vix uteris exclusos, vel primis aurae vitalis captandae moliminibus succumbere, vel non adeo multis a partu horis, sub faciei livore atque catarrhi suffocativi phoenomenis, morientium stertores jam agere, ac sortem illorum iniquam, sub istis, subire. Cum vero inexpectati hujus obitûs in causas culter anatomicus inquireret: saepius ille non aliam, quam insolitam mucis tenacis, interdum in frusta concreti, vel fauces et asperae arteriae introitum operientis, obstruentis, vel ipsam hanc fistulam et bronchia opplentis, in aqua solubilis, copiam, — glandulas autem mucosas tracheae praetumidas, detexit. Quod vero hic mucus non tam praegressi alterius morbi gravioris effectû, quam praecipuo membranae pituitariae vitio, hîc loci confluerit: infantes, hac mucis copia promptius educta, tanto periculo feliciter erepti commonstrant. Nec enim homuncio hocce obstaculo se ipsum, per tussim cum impetu susceptam, liberare hucusque didicit; aut saltem vires ipsi, post partûs lenti injurias sublatas, hoc ad voluntarium tentamen, necdum concessae

sunt. Ipsa foetus, forsitan ad talia dispositi, praevio capite per horas in pelvi materna haerentis, et pectore ab uteri constrictione compressi, inversa positio, quod mucus justo copiosior suo pondere ex bronchiis laryngem versus decidat atque hunc demum obruat, inducit.

A lymphæ
coacta.

Multum haec mortis, quosdam apud foetus, causa, cum ea, qua toties pueri, sub *cyranche laryngea*, vel tracheitide (§. 175.) succumbunt, conspirat; nisi quod in istis, non tam *mucus*, quam potius *lymphæ*, per inflammationem laryngis aut asperae arteriae, sub febre acutissima morbose secreta, et in pseudomembranam condensata, spiritum praecludat.

Cura.

§. 820. Praeceptum est admodum, foetus, ex pituita in larynge, trachea, bronchiis collecta vel, strangulatorum instar, in *asphyxiam* subitanam delapsis, vel saltem suffocationi proxime expositis, succurendi occasio; non absimilis fere illi, quam *vomitibus*, vel *pusionibus*, supino in cunis sub decubitu, vel adultis adeo, sed gravi a morbo fractis, ac se ipsos erigere nesciis, minatur (§. 671.). Ante omnia vero, trunco infantis ad anteriora et in latus inclinato, ac cruris fauciumque cavo a spuma et muco,

hic sæpe collectis, cum linteolo, vel cum digitis liberato, in casu asphyxiæ, compressis foetûs naribus, aër (cum purior non satis prompte ad manus sit) ex ore sani hominis, ori pueri adplicito, in pulmones pellendus, thorax vero et abdomen, per vices, comprimenda, relaxanda sunt. Hoc modo scilicet pituitam aut mucum concretum circa laryngem, vel in eo ipso forsitan stagnantem, ut mechanicum obstaculum, ab angustiore loco, ampliorem in fistulam urgemus, liberioremque aëri externo in hanc, viam pandimus. Nec ea, quæ in *asphyxia* et *suffocatione* quondam et hoc in opere proponemus, frictiones cum pannis calidis, volatilia naribus admota, clysteres et alia negligenda sunt. Quamprimò vero puer respirare inceperit, vel in casu, quo is, necdum quidem suffocatus, per stertorem tamen ac dyspnoeam, pituitæ tenacis, in viis respirationis hærentis, copiam indicaverit; vel cum digito, vel cum barba pennæ, profunde satis faucibus adactis, vomitus excitandus est.

§. 821. Sunt homines, laxioris, phleg-
matici habitûs, imprimis foeminae, viri Dyspnoea mucosa.
obesi, literati, artifices, vitæ sedentariæ submissi, qui singulari faucium, bronchio-

rum atonia instructi, majorem, prae aliis, pituitae tenacis copiam in istis discernant eamque, matutinas praecipue ad horas, salute interim aut parum, aut nihil turbata, rejiciant. Multi tamen ex istis, vel et tales, qui certis temporibus nullam fere pulmonum adfectionem prodant, — alii sub tempestate imprimis humida frigidaque, hoc viscus a pituita sibi obrui, vocem non parum raucescere, pectus sensim sensimque gravari, — tandem, quasi per funem, constringi, ac animam vix non et verba deficere, sudores viscidos sibi ad frontem ac jugulum, prae anxietate, exprimi, cordis palpitationes, cum pulsu inordinato, parvo, intermittente, aliquando tardo, accedere, tussim praeterea molestam, inutilem, his addi miseris, alvumque siccare, ructus assurgere, urinas pallescere, sentiunt. Hac sub flebili rerum positione, musculi, qui sanis sufficiunt, thoracem satis elevare nequeunt; sed illos quoque aeger, qui pectori cum jugulo et brachiis communes sunt, in subsidium evocat et, quò punctum fixum his musculis conciliet, trunco semper erecto, caput reclinat, et brachia tensa utroque e latere pulvinaribus aut sedilis manubriis defigit.

Sic autem quatuor, quinque, aut plures etiam per dies, magis vero ad noctem, res his versantur in angustiis; donec, feliciore sub omine, sputa tenacissima, glutini scri-niariorum similia, in filios longiores facile ductilia, nunc alba, nunc flaviuscula, nunc viridoscentia, aliquando sanguine, satis etiam copioso, vel striis nigris remista, — primùm quidem spumosa, cum ea difficultate, ut ex eorum adhaesione ad fauces, quasi a penna his immersa, et vomitus interdum provocetur, — tandem vero copiosissima pluresque nonnunquam pelves adimpletura, longo satis tempore, sub sensibili aegrorum levamine, succedant. Urinae simul nunc jumentosae turbidaeque redduntur, ac serius aliquando sedimentum album, mucosum, deponunt. Sudor aequalis matutinas ad horas e cute emanat; quibusdam venter solvitur et aquosa demittit. Somnus, qui antehac vix ullus fuit, nunc aliquis conceditur, praecordia solvuntur, tussis minor et rarior, vox sensim clarior fit. Interdum dolor, in remissione, ad scapulas proditur.

Periodicum autem aliquando *decursum*, anni temporibus, seriori autumnio vernoque adcommodatum, interdum brevioribus in-

tervallis, ad tempestatum vicissitudines, vel coeterarum secretionum ad reditus, circumscriptum, dyspnoea haec absolvit. Sunt adeo, quibus atmosphaera, non tam humida et frigida, quam calidior et siccior, — sunt quibus coelum frigidum et siccum officiat. Sic *viennensem* tractavimus, quinquaginta quinque annorum matronam, *asthmate*, ut vocant, *pituitoso*, a tribus modo annis, nec alio prius morbo, adfectam. Huic menstrua decimo quinto aetatis anno primùm conspecta, quinquagesimum quartum ad ænnum usque ordinatim rediverant. Iisdem, duobus jam ab annis, cessantibus, sub atmosphaera sicca et gelida, dyspnoea mucosa superaccessit, ac simili sub aëris conditione continuò rediit; sub coelo humido evanuit; sub tonitru vero instante, mox iterum recruduit. Sic foeminae exemplum habetur, quae omni mense semel sputum quasi puriforme, foetidissimum, ad tres libras rejiciebat; bene interim se habebat, neque tussi laborabat, nisi dum sputum periodicum immineret, formosa semper haec mulier. Sanguine nobis adfinem, septuaginta duos annos numerantem foeminam, cum adhuc virgo esset, sub aspectu floridissimo, saepissime pituitam

multam, cum facilitate, pulmonibus ejicere, atque haec nihili habere vidimus. Cum ea sexagesimum jam annum superasset, dyspnoea mucosa frequentius, sub tempestate humida et frigida laborare, ac multam, sub illa, pituitam expellere, aliquot autem post annos, et morbo semper aucto, quavis hieme, plures per menses symptomata supra exposita pati, et quavis certe nocte plures densissimae illius materiae libras rejicere cepit, ac per annos, aestivo tempore haud parum sublevata, rejicere soluit. Atqui haec, nisi quod tam longi morbi nos ipsi testes fuerimus, non tam rara sunt. Rarior vero matronae *ticinensis*, quadragenariae, casus est: quae, diutius jam a medicis, quorum numerum non exiguum consuluerat, pro *phthisica* declarata, antecessoris quoque nostri auxilium implorari constituit. Argumentis medicorum, quae *phthisin* ex ulcere pulmonum *conclamata* in aegra comprobarent, expositis, vir hic celebris, solus, morbum pro *asthmate humido* habendum esse, edixit atque, non sine magno aliorum scandalo, mulieri huic nobilissimae, ut *montes apenninos* peteret, ac non modo praesentem calidissimam aestatem, sed autumnum quo-

que ibidem transigeret, consilium dedit. Optemperans huic matrona, mox sese ad villam, quae ipsi vicinas ad alpes propria fuit, transferri curavit, ac altiore hoc in loco vix mensem transegerat, cum liberius se respirare, tussis violentiam sputorumque copiam imminui, desiderium ciborum, somnum viresque amissas sibi redire et, ut paucis dicamus, sanitatem, qualem ea nunquam sperare ausa fuerat, restitui animadvertit. Quare, nec adventante hieme, caram sibi hanc habitationem relinquere, secum constituens, per duos fere annos in eadem commorata est. Cum vero tunc negotia domestica hanc foeminam, sirio ardente, in urbem revocassent; mox pristinum in morbum ea relapsa est. Pristinæ hinc medicorum de hoc opinioni haec recidiva ansam dedit. Tunc nostrum quoque consilium expetitur fuit. Praedecessoris nostri, in *Helvetiam* jam reversi, iudicio, per eventum felicem jam satis confirmato, adhaerentes, aegram, ut montanum ad aërem recurreret, persuasimus, ac optatus hoc iterum consilium successus per annos coronavit.

Non apud omnes interim, quod vix monuimus, dyspnoea mucosa idem ex aëre pu-

riore frigidoque auxilium experitur; sed plurimis fere, hoc a malo correptis, coelum tepidum ac siccum opportunius est, quin idcirco facile sit, tam diversos inter se effectus, ex solo ratiocinio, praedicere.

Sic etiam rarum est, hoc morbo semel adfectos, accessione graviore absoluta, omnis dyspnoeae vivere expertes: plurimis nempe ex illis, praeter insignem lassitudinem, anhelitus aliquis, imprimis sub acclivium ascensu, aut sub celeri deambulatione, aut ab aëris in humidum et frigidum mutationibus, adhaeret; tussis vero, interdium licet satis moderata, de nocte augetur, et pituitae tenacis rejectio plus minus continuat: ut igitur magno *Graeciae* monente scriptore, hi aegri „in morbi cessationibus, licet ipsi non decumbentes obambulent; secum tamen illius signum circumferant.” Neque funestae prorsus aegris, imprimis jam exhaustis, atque debilioribus, accessionis tristia exempla desunt: quem rerum exitum, sub pulsu tandem minimo, vacillante, extremitatum sub frigore, accedentibus deliriis, lipothymiis, aut sopore quasi apoplectico, non injuste praesagimus. Multos etiam ex tanta mucis nutrientis jactura, tabes cum

febre lenta, — alios pneumonorrhagia et plithisis ipsa pulmonalis, — alios catarrhus, ut vocant, suffocativus, — alios demum, et quidem plurimos, hydrothorax, exspectant. Sunt tamen non pauci, qui seros ad annos horrenda haec mala ferant; et causicus, quem, quadraginta et novam ante annos, sub quavis accessione expiraturum esse verebatur, ad praesens usque tempus non modo vixit, sed publico gravique officio egregie praesedit.

Causae. §. 822. Morbum hucusque descriptum, ab *asthmate*, quod adfectionis genus ad *nevroses* magis referimus, consulte separavimus. Quamvis nempe *periodicus* saepe dyspnoeae mucosae decursus, nervosae indolis prolem in ea suspicari inducat; non omnis tamen periodus, nervorum adjudicanda est imperio; nec ratio medendi, quae in hoc magis dominatur, nisi dyspnoeae cum nervorum adfectione complicatio subsit, auctoritatem in morbum nostrum conspicuam exserit. In *causas*, quae secretionem morbosam in glandulis mucosis inducant, alibi sollicite inquisivimus (§. 514.); ac caedem sane causae, varia ratione agentes, glutinis copiosius secreti *retentioni*,

occasionem largiuntur (§. 698.). De *catarrho suffocativo* (§. 513.) atque de *hydrope pulmonum*, imprimis *cystico*, loquentes (§. 742.), quanta humorum mucosorum lymphaticorumque, vel in parenchymate, vel in bronchiis pulmonum interdum colligatur, copia, et qui hujus effectus sint, jam satis indicavimus. In genere, glandularum tunicae mucosae in trachea et bronchiis laxitas, ipsorum adeo pulmonum flacciditas, ut praecipua tum phthisis pituitosae, tum humoralis dyspnoeae causa, sub sectione anatomica declaratae fuerunt. In *asthmate*, ut nominant, *puerili*, glandulas bronchiales, praeter sanitatis modum, turgidas, maxime vero *thymum* insigniter tumefactum invenerunt anatomici: ita quidem ut totam fere anterioris pectoris regionem ille occupaverit. A tergo quidem aspera arteria facilius comprimi potest; interim et ab anteriore facie, ut exempla docuerunt, tam a *sarcomate*, quam a glandula *thymi* ingente, tophis cretaceis referta, illa compressa fuit. Sic etiam varices vasorum lymphaticorum, hydatides minores, majores, ad ovi adeo magnitudinem accedentes, modo limpido, modo magis tincto liquore turgidae, repertae

fuerunt. *Lutetiae*, ut legimus, aeger vomitam, membrana tectam, ovo similem, e pulmonibus expurgavit, cum ante fuisset asthmaticus, et ita paulo post extinctus est. Ab humore viscido in bronchiis, pulmonibus, secreto, infarctus innumeri. Calcis instar interdum indurantur glandulae bronchiales; calculi tophique quamplurimi conspecti fuerunt in pulmonibus, et sputum sanguinis, et phthiseos symptomata exorta sunt. „In nemine se pulchriores pulmones vidisse, quam in *forocorneliensium* episcopo, cui vitiiati credebantur ob multos, quos expectorabat, humores, a propriis videlicet bronchiorum glandulis secretos,” testatur insignis *Italiae* anatomicus. „Pulmones sicut folium longo immaceratu flavescere,” observavit gravis *de recondita abscessuum natura*, scriptor. Pulmones collapsos flaccidosque post longaevam tussim et mucij rejectionem, descripsit summus quondam physiologus. Post repentinam suffocationem in quatuor aegris, inventa fuit pituita lenta, contumax, quae instar membranae cajuſdam asperae arteriae obtenta erat, ut non esset liber exitus et iutroitus spiritui externo. Glandulas bronchiales usque

ad suffocationem tumentes refert benemeritus de anatomia vasorum lymphaticorum scriptor *anglus*. Saepius in iis, qui diutius, absque symptomatis inflammatoriis, dyspnoea laborarunt, rami bronchiales a materia mucosa turgere observantur; atque verisimile est, quod, sicut *spasmi* sub *asthmate*, ita quoque sub certis *dyspnoeis*, *semiparalyses* in fibris bronchiorum musculosis locum inveniant: sub quibus peripneumoniae nothae, vel catarrhi suffocativi, ac prompta demum strangulatio succedant, nec aliud quid, praeter laxitatem maculasque atras, ab ista, detegatur in pulmonibus. In *kyphosi*, quae compressionem medullae spinalis ad dorsum inducit, frequenter, ut alibi fusius docebimus, dyspnoea, quam *paresi pulmonum* adscribas, occurrit. Quare memoratu dignissima *pergamenus Hippocratis* interpretis, de laesa *ex medullae spinalis* ac nervorum *ex ea* egredientium vitio, necnon *ex diaphragmatis debilitate nervosa*, respiratione, jam tradidit; et clarus quondam *Germaniae* medicus, „majores, inquit, praesertim nervi septi a dorsali medulla progressi, defluxionibus aut aliis morbis solitarii ac sepa-

ratim infestati, dyspnoeam quondam pariunt, qualem in *asthmaticis*, nullis aliis pulmonum adfectorum indiciis adparentibus, continuò aegrotos infestare observavimus." Magnam in puero novenni dyspnoeam, a kyphosi ad primas dorsi vertebris oriundam, nos ipsi conspeximus. Ex nervis phrenicis incisis, eadem illieo respirandi difficultas, quae in equis asthmaticis occurrit, ab *anglo* scriptore observata fuit. In apoplecticis plerisque profunda et lenta respiratio, de difficili pulmonum, in propellendo sanguine, labore, facile in lethalem illis stertorem mutando, testatur.

Aliquando vero pulmo, forsitan jam antehac debilior, secretionem mucii morbosam eamque habitualement, ex alia parte, ut ex utero, vagina, vesica, urethra, intestino recto, tumultuose suppressam, *vicarie* subit, et ex medorrhoea insonti, vel quoque contagiosa, dyspnoea mucosa propullulat. Copiosa hinc dyspnoeae a suppressis fluore albo, blennorrhoea chronica, exortae exempla sunt. Nos ipsi quondam, cum foeminae juveni, leucorrhoea jam septem ab annis laboranti, eo quod ob graves rationes citius hoc a morbo liberari, supplex rogaverit,

per injectiones aluminosas hunc fluxum cohibuissimus, eandem in magnam dyspnoeam et anxietatem coniectam fuisse doluimus; quo tamen malo, priori longe pejore, suspensis illico injectionibus, ac restituto, per semicupia tepida et per vapores genitalibus admissos, habituali illo profluvio, mulier haec liberata, posthinc autem, lentiore quidem, sed tutiore cum methodo sanata fuit.

Haereditariam interdum in dyspnoeam mucosam dispositionem subesse, et ex nostris observationibus videtur. Strumosa hominum constitutio, imprimis vero iniqua thoracis constructio, non exiguam hujus mali partem sibi assumunt.

In cibos farinaceos, pultaceos, glutinosos, ac in ventriculi inertiam, mucum ad pulmones copiosius collecti culpam coniecerunt pathologi. Nec tamen *sanguinem*, unde mucus ille in pulmonibus secernitur, magis igitur *mucosum* esse docuit experientia; et saepe debilitas et pulmonum, et ventriculi, quin haec, illius rationem in se contineat, ex eadem origine scaturit.

Localem saepe *pulmonum atoniam*, de qua universum systema modo tardius participet, in chronica dyspnoea mucosa sub-

- esse, sanitas multorum; qui huic malo sub-
jecti vivunt, in coeteris, multos per annos
sat firma, commonstrat.

Polypi
bronchia-
les.

Quoties vero inflammatio pulmones cor-
ripit; non adeo *mucus*, quam *humor pu-
riformis* et bronchia et pulmonum paren-
chyma inundat, infarcit (§. 186.). Quodsi
tunc nec sputorum rejectio canales bron-
chiorum evacuet, nec resorptio textum pul-
monum cellulosum liberet; vel prompta suf-
focatio insequitur, vel *polypus bronchialis*
subnascitur; vel pulmonum parenchyma
concrescit, induratur, ac in firmam, quasi
hepaticam, substantiam, inspirando imper-
viam, convertitur. Plura polyporum, pul-
monibus excretorum exempla sunt, qui *ar-
busculorum ramos* retulerint, ac, in bron-
chiis modulati, propter lumen, quo saepius
instructi sunt, et propter colorem ex albo
subflavum, non paucis pridem pro *arteriis
pulmonum rejectis* imposuerint (§. 572.).
Sic lapicida *bruchsalienis*, a dyspnoea,
tussi, sputo cruento jam saepius vexatus,
polypum, duos circiter pollices longum,
cavo unius lineae diametri, ac rario laterali,
ad angulum acutum exeunte, donatum, no-
bis adstantibus, tussiendo rejecit, magno

terrore, ne pulmonis proprii portionem exscreasset, percussus. Sic in medicorum *Londonensium* observationibus, post magnam dyspnoeam, plures polypi, duos, tres, aut quatuor pollices longi, multi etiam minores, per tussim expulsi fuerunt, quorum color albus et pellucidus, quasi cremori lactis similis, observatus fuit. Nullum interim polyporum, in bronchiis haerentium, signum, ab illo quod, pulmonum quemcunque post morbos inflammatorios infarctum lymphaticum, vel duritiem hujus visceris (§. 195.), significet, diversum, nisi concreciones tubulosae cum sputis secedant, habetur. Similis igitur polyporum bronchialium, atque eorum, quos *cynanche laryngea* atque *tracheitis* saepe producant, est genesis, ac omnis in eo diversitas ponitur: quod *bronchiales polypi* plerumque *cylindrici*, aut potius *conici*, formae canalibus, semper angustioribus atque ramosis, quo nati sunt, adaptati;— *tracheales* vero, utpote ad latiore fistulae magis amplae superficiem extensi, *pseudomembranas* magis sistant, nullum facile in cavum convolutas, et magis per frusta latiora, quam longa, rejiciendas. Sunt, qui in *cynanche laryngea* et in *tracheitide*, cum residuis his, ad loca

prius inflammata, pseudomembranis, in adulta magis, quam puerili aetate, mortem quidem effugiant; sed, nisi simul perfecte *aphoni, dyspnoea perpetua*, eo quod *organicam* jam pseudomembrana haec, cum interna laryngis, tracheae tunica, cohaesionem contraxerit, nullo modo sananda, laborent. Polyposae concretionis, rotundae, pedunculo instructae ac mobilis, in ipso cavo laryngis foeminae abinde suffocatae, a nobis repertae, mentionem alibi injecimus.

Cohaesio
pulmonum
cum pleura.

Nec facilioris diagnosis est, adfinis polyptis, materia, quae toties, post pneumonias, pulmones circumambit ac, cito solidescens, et vasculis minimis, quae cum successu injici curavimus*, propriis saepe instructa, quasi sacco membranoso, arctissime involvit stringitque; vel istorum lobos morbose inter se connectit; vel inter illos hinc inde *pseudoabscessus* constituit; vel quae, tam a pulmonum, quam a pleurae incendio, illos, vel integros, vel ex parte cum ista, nunc ad costas, nunc ad septum transversum, coadunat (§§. 186. 193.). Saepius nempe vel eorum in cadaveribus, qui de pectoris morbo aut dyspnoea nunquam con-

questi erant, pulmonum cum pleura concretum et nos invenimus, et alii viderunt; quamvis, ubi post pneumonias, sat feliciter devictas, nullo alio phoenomeno morboso superstite, decubitus vel hoc in latus, vel in aliud, maxime vero in illud, ubi nullum fuerit incendium, difficilior et cum tussi conjunctus fuerit, — imprimis autem, ubi, compulso cum digitis thorace hujus lateris, obtusiozem id, quam latus oppositum, sonitum ediderit; probabili ratione ad factam pleurae costalis cum pulmone adhaesionem concludi queat.

§. 823. *Dyspnoeae mucosae prognosis* **Prognosis.**
 ex ipsa morbi descriptione proficiscitur, ac pro constitutione, aetate, sexu, conditione aegrorum, pro causa diversa, pro complicationis, pro temporis, quo morbus illos tenuit, pro vehementiae symptomatum varia ratione, alia est atque alia. Laxioris fibrae, strumosi, gibberosi, infantes atque senes, majora hydropis succedanei discrimina incurrunt. Foeminis, tam ob variam menstruae periodi uterique sortem, quam ob majorem ad mucosas collectiones, ad animi pathemata nervorumque adfectiones proclivitatez, majora simul instant pericula. Pro-

xime his viri literati, artifices ad vitam sedentariam, ad corporis iniquam sub labore positionem, vel denique ad hauriendos, pulmonum vigori vitali adversos, vapores damnati, veniunt. Si pulmonum atoniae, secretioni mucosae ultro faventi, nervorum simul turbae periodicae accesserint; pejor saepe aegrorum status erit; pessimus vero ille, cujus causae auferri nequeunt, dicendus est. Dyspnoea mucosā, quae profundas nimis radices jam fixit, atque per annos forsitan periodice redivit, plerumque insanabilis est; sub constitutione interim minus iniqua, ut supra monuimus, serius aliquando lethalis fit. Quo vero tenacius sub forti accessione sputa haerent; quo magis vires ad rejectionem eorum deficiunt, aliquando etiam quo impetuosius ea, majore copia in asperam arteriam sese praecipitant, — quo magis extrema frigent, pulsus vacillant ac fere disparent, maxime vero si hydrothorax jam superaccesserit; eo certior interitus erit.

Nisi rejectis jam in morbo chronico *bronchiorum polytis*; vix ii prognosin, — eamque, si plures restitare videantur, qui majorem dyspnoeam inducant, vix aliam, nisi tristem, ferri concedunt. Internas vis-

cerum inter se, vel cum partibus vicinis *adhaesiones* morbosas, sicut arduum est dignoscere: ita spem solutionis illae prorsus nullam admittunt. Est interim, ubi minus extensa minusque stricta, functiones parum laedat, aut saltem diu absque tanto discrimine perferatur, partium inter se concretio.

§. 824. Diversae causarum, quae dys-
pnoeam mucosam generarunt, conditioni, Cura dys-
pnoeae mu-
cosae.
medendi quoque *ratio* nunc haec, nunc illa opponenda, — alia vero sub ipsa morbi accessione, alia, eâdem jamjam absoluta, eligenda est. Frequenter nimis cura dyspnoeae, de qua loquimur, imprimis haereditariae, aut jam provectae, nonnisi *palliativa* permittitur.

Si habitualis forsitan in alia parte secretio morbosa vel muci, vel humoris lymphatici, serosi, praepostere suppressa, vicariam in bronchiis scaturiginem adperuerit; quantocius illa, tam nobili a sede, ad pristinam, cum opportunis, et alibi jam expositis auxiliis invitanda est. Hinc ubi medorrhoea insons, vel et contagiosa, vaginae, uteri, urethrae, intestini recti, stypticarum ope injectionum, vel a refrigerio, cohibita, — si herpes rodens, tinea capitis, plica, ulcus

antiquum, fonticulus jam diu adpertus, ad cutem exaruerint; causa vero harum impetiginum, vel et arthritidis chronicae, in pulmones teneros vim suam direxerit: debitis illa cum remediis impugnanda, donec vero corrigi ea potuerit, quo prius sibi complacuit, ad locum devocanda est.

Maxime autem tum atmosphaerae, quae aegris forsitan hucusque melius conduxerit, tum diaetae ratio habeatur, oportet. Parti plurimae aegrorum, dyspnoea pituitosa detentorum, atmosphaera locorum meridionalium, *Italiae, Galliae*, magis tepida et sicca conducit. Quibus vero hoc uti beneficio non conceditur: illis, seri autumnus, hiemis, vernique temporis rigores et inconstantia fugienda sunt, et in cubiculi satis ampli et alti, puro tepidoque aëre instructi ambitu, donec aestas serena ridiverit, vivendum est. Quibus anima per auram, exhalationibus aromaticis leviter impraegnatam, non praecluditur, nec tussis excitatur: illis, dum pulmonum laxitas, dyspnoeae causam constituit, fumi, non tamen empyreumatici, avara manu, ex myrrha, mastiche, terepenthina, vel balsamo eliciti, proficui sunt. *Phthisicos*, quos ex *balsami de*

Mecca, chartis amplioribus circa lectulos suspensis, frequentius illiti, evaporationibus continuo inspiratis, vel adeo *vaccarum in stabulis*, magis tepidis, et urinae faecumque horum animalium exhalationibus imbutis, restitutos fuisse, historiae referunt; dyspnoea potius, vel tabe pulmonum pituitosa laborasse, supponimus. *Aërem oxigenatum*, quem in asthma inutilem, nisi nocuum, fuisse conspeximus, plures in dyspnoea atonica, mucosa, laudarunt; nos ipsi tamen haud adhibuimus. Quamvis autem cibos viscidos, pultaceos, tenacitatis, quam sanguini conferre dicti sunt, vix accusandos esse dixerimus; ventriculum tamen, quò debite subigantur, robustiorem sibi exigunt, ac non minus illi, quam legumina, farinacea, carnes juniores, glutinosae, cerevisiae, vina recentia, turbas intestinorum multiplices, flatus ac alvi tarditatem inducunt, repletoque ab his abdominis cavo, diaphragmatis descensui ponunt obicem. Exercitatio moderata, imprimis *equitatio*, quo tempore pectoris angustia id non prohibet, — *navigatio*, praecipue *maritima*, his aegris conducunt. Longior quidquam ac altiore voce absolvenda oratio, sermocinatio, iisdem mo-

lesta simulque damnosa; nec tamen idcirco perfecta pulmonibus reticentia imponenda, sed locutio remissa, qua major hujus visceris inertia praescindatur, concedenda est.

Omnem, non ita pridem, operam theoria medica, in *muco* bronchiorum tenaciore, qui tamen ipse effectus magis, quam causa (nisi secundaria) hujus morbi est, *incidendo*, *resolvendo*, ponendam esse docuit. Etsi vero rationis, qua laudatiora hic remedia conducant, erronea sit interpretatio; actio tamen, quaecunque illa sit, gummi ferulaeorum, imprimis gummi ammoniaci, antimonialium, utpote kermetis mineralis; sulphuris aurati antimonii, vini antimonialis, tartari emetici, ippecacuanhae, refractis dosibus porrectorum, radicum polygalae senekae, ireos florentinae, ari, florum sulphuris, — imprimis cum illis, quae renum, alvi cutisque secretiones simul quidquam augent, ut, cum squilla marina, oxymelle squillitico, digitali purpurea, sale medio blandiore, infuso herbae hysopi nuptorum, non vano innitur praeconio; ac licet nihil in his virtutis lateat *specificae*; pulmonum tamen erigendo inertiam, secretionem in bronchiis morbosam vel sanitatis ad normam

reducere, vel saltem restringere, multoties valent.

Quodsi vero hæc, medias inter dyspnoeae mucosae accessiones, aegris frequentius conducant; istarum tamen sub impetu et aucta pulmonum intolerantia, cum stimulis fortioribus ac fixis, cautius omnino agendum est. Vix etenim vel aërem tunc aegri quidquam tepidum, prae angustia, ferunt; et singula, quae motum sanguinis ad pulmones potentius quidquam accelerant, sollicitè fugienda sunt. Oleosa quidem atque sic dicta *bechica*, in dyspnoea, quae laxitatem pulmonum pro causa agnoscit, ne hæc ipsa et conjuncta saepe ventriculi debilitas cum illis augeantur, recentiores medici quamplurimi rejiciunt; sub tanta interim bronchiorum irritatione, vel illa, quae *relaxare* magis dicuntur, jam aliquo, sed adaptato sensibilitati morbosae, sunt *stimulo*; et in quantum tenax in bronchiis pituita immobilis et coërcita haeret; cum calcare illa majore non urgenda sunt. Hinc saepe nobis sola, his in casibus, emulsio arabica (N. XV.), cum infuso leniter aromatico, tepidiusculo, vel et cum linctu ex oleo amygdalino, recenter expresso, mucilagine gummi arabici

atque syrupo althaeae composito, sufficit; nec etenim, quae jamjam pectore potita est, periodica forsitan, in totum sup̄tini mox potest, dyspnoeae accessio; ac donec, aliquot post dies, primae turbae quidquam sedatae fuerint; parum sane arti salutari in illam est imperii. Tunc scilicet, praeter respirationis impedimenta alia, mucus, jam quidquam mobilior, in bronchiis sibilare magis et quasi ebullire, stridere incipit, atque modicam istorum incitationem nunc indicat. Praestant hanc oxymellis scillitici, syrupo althaeae adjecta portio ac, in homine minus sensibili, solutio gummi ammoniaci, in liquore terrae foliatae tartari, eodem oxymelle, aqua destillata hysopi ac spiritu nitri dulci, vel spiritu salis ammoniaci, ut vocant, anisato, superadditis.

Non multum igitur, hac sub morbi conditione, cura dyspnoeae mucosae differt ab illa, quam in *peripneumonia notha* proposuimus (§. 200.); et cum tanta subinde pituitae, jam satis solutae, bronchiorum ramos oppleat, infarciat copia: ut ipsa demum sors aegri, jam nimis, quo istam tussiendo eliminat, debili, vix non conclamata sit; non celato adfinibus tum morbi, hoc in agmine constituti, tum

agendorum discrimine, modo nulla praesupponi queat pulmonum inflammatio, et modo animam aeger ne jamjam trahat; ad *emeticum*, quo pulmo hoc pituitae ab onere liberetur, recurrendum est. Sic per quindecim jam annos nobilissimam mulierem pro phthisica declaraverat archiater *Hannoveranus*, quondam celeberrimus. Hanc ad matronam jam quadragenariam, cum ea rure prope *Goettingam* degeret, nos demum anno 1784 accersiti, eandem quidem satis macilentam, diuturna tussi, dyspnoea quadam levique febricula vexatam, minime vero lecto adfixam, sputa tamen multa, quasi purulenta rejicientem, de morbo autem, tam longo, modo parum sollicitam¹ satisque hilarem reperimus. Cum autem ad noctem, sciscitanti conjugi, morbum hunc non tam promte lethalem fore, solatium dedissemus; altera mox die, priusquam ab aegra nobis discedendum esset, maturius, venam frontis mediam illi summopere inflatam, prominentes fulgentesque oculos, spiritum summe difficilem, pulsus plenos, vibrantes atque celeres observavimus. Imminentis huic foeminae illustri suffocationis, ex talium conspectu, admoniti, venam illi quantocius se-

cari praecepimus. Vix ad id opus chirurgus accesserat; cum, fortiter convulsa et in latus corporis sinistrum prostrata, ultimum jam spiritum duxisse videretur misera. Quantum dilectissimae uxoris conjugem, minus ad id praeparatum, — quantum nos ipsos terror concusserit, superfluum foret exponi. Etsi vero nec arteriarum, aut cordis motus ullus, nec ullum respirationis vestigium persistenter; etsi calor omnis corporis, tandem difflatus, vitae spem recuperandae paucissimam relinqueret; per horas tamen aliquot in illis, quae in *asphyxia* hujus generis conveniunt, indefessim perstitimus. Tandem obscurus atque vacillans, hinc inde ad arteriam motus nobis se obtulit et, quò in labore suscepto animose pergeremus, nos induxit. Prima, post horae quadrantem, sed modo unica, nec profunda, respiratio successit. Mox altera hanc secuta est, quae demum absoluta, pectus ordinate moveri, motus arteriarum restitui, ac sensim et calor redire, coeperunt. Vix autem vitae spes major nobis affulserat, cum vehemens iterum arteriarum vibratio et, quod nos magis exterruit, *stertor* morituri quasi hominis, succederent. Intelleximus tunc, aut vomitum

pulmonum diruptam, aut copiam pituitae conspicuam ad bronchia collectam esse. Sub rerum positione tam flebili, venâ prius largiter adperta, *emeticum* sat potens aegrae instillavimus: quo factum est, ut libras circiter duas cum dimidia humoris tenacis, purulenti simulque sanguinei, mulier rejiceret; mox vero ab isto, plena illi respirandi libertas rediret. Per novem adhuc annos hanc matronam, tam gravi a morbo restitutam, vixisse, tunc vero, *tabe* consumptam, suis ereptam fuisse, audivimus.

Aliquando dyspnoea mucosa in hominibus, qui nervosis simul adfectionibus subjecti sunt, occurrit; atque tunc morbus, sub symptomatis adperte spasmodicis, decursum magis periodicum, sub mucî bronchialis non tam abundante secretionem, absolvit. Hoc in casu, remedia, quae nervorum turbas simul consopiant, illis, quae in dyspnoea atonica laudavimus, jungenda sunt. Potissimum hîc effectus praestat compositio ex tincturae thebaicae, ad normam dispensatorii *Edinburghensis* paratae, drachmis sex, tincturae squillae marinae ejusdem pharmacopoeae, ac aetheris sulphurici ana drachma, una, ut hujus remedii pars octava, sensim

sensimque major, circa vespervas aegris concedatur.

Absoluta dyspnoeae pituitosae accessione, viribus collapsis, cum victu restaurante, cum amaris leniterque aromaticis, cum elixirio vitrioli, infuso corticis frigido, cui aqua naphae, vel cinnamomi superadditur, ac tandem, nisi reliqua difficultas spirandi repugnaverit, martiali cum remedio, succurrendum est.

Polyporum bronchialium, sicut ipsa, nisi frustis eorum sub tussi jam rejectis, diagnosis perambigua: ita quoque, imprimis ramosorum, cura vix non impossibilis habenda est. Vapores tepidi, ore frequenter inspirati, remedia oleosa, saepius atque satis diu hausta, levamen aliquod malorum aliquando concedunt.

Retent. me-
diastinae.

§. 825. Glandulae, in foetu conspicuae, sed, quoad suas functiones, omnem physiologorum perspicaciam hucusque eludentis, *Thymi* scilicet, tumorem morbosum, rariorem dyspnoeae ut causam, tetigimus quidem (§. 822.); ast vero, cujus in cavo anteriore glandula haec aenigmatica, pericardio et cordi vicina, residet, *mediastinum* (utriusque pleurae e saccis, medio in pectore sibi

ita parallelis conflatum, ut cavum istorum dextrum, amplitudine, sinistrum superet, ut cava triangularia, tam anterius, quam posterius, efficiat, atque hoc in ultimo, aortam, ductum thoracicum, venam azygam, oesophagum asperamque arteriam suscipiat) frequentioribus, quam quidem vulgò supponatur, retentionibus, tum serosis (§§. 739. 741.), tum vero mucoso-lymphaticis, sebaceis, cruentis, sedem ominosam largitur. Non tam infrequenter in superiore parte cavi mediastini anterioris, pinguedo colligitur, suffocationem aliquando inducens. Exemplum *atheromatis*, pondus librarum fere quatuor aequantis, hoc in cavo, vir summus observavit. Plures, a viro claro ac de anatomia pathologica bene merito collecti casus morborum ad glandulam thymi sedem suam, apud adultos adeo homines, figentium, similia confirmant. Has nimirum mediastini inter laminas, tela cellulosa sparsa est, quae, anteriore necnon superiore illarum in cavo, cum similis contextûs cellulis *juguli*, anice correspondet, — in eo vero, quod inferius hiat, cum tela cellulosa, fibrarum diaphragmatis musculosarum interstitia, maxime triangulare illud, quod retro xy-

phoideam sterni cartilagine[m] invenitur, re-
plente, cum parte *abdominis* suprema et
antere communitat.

Ex dictis, humorum morbosorum reten-
tiones ad *jugulum* factas, suo tandem pon-
dere non minus, quam musculorum colli
actione, in mediastini cavum anterie atque
superius, — illas vero, quae inferiore et an-
teriore mediastini in cavo stagnant, ipsam *ab-*
dominis superiorem et sterno vicinam ad
regionem, detrudi posse, elucet. Quamvis
autem *posteriorem ac lateralem* pulmonum
faciem frequentius, quam *anteriorem*, in pe-
ripneumonicorum cadaveribus inflammata[m]
detexerimus, ac ideo ponderis, oppressio-
nis in hoc morbo ad sterni regionem sensum,
sicut praedilectum aegris super dorso decu-
bitum, magis ex reliqua vasorum pulmona-
lium sub sterno libertate, ac sanguinis ad
ista concursu, quam a latente hic incendio,
repetierimus (§. 186.); interdum nihilomi-
nus sub osse sterni, vel ad *mediastinum*,
inflammationes, hydrothoraces, acutos, ut
chronicos, ac suppurationes fieri, simul
admonuimus (§§. 187. 739.). Sub tali rerum
conditione, mediastinum subinde duritiem,
spissitudinem morbosam contrahere, varios

in sensus distrahi, in pulmonum perniciem tumere, ab excrescentiis variae indolis, a polypis, steatomate infarciri, pure, ichöre repleri, sternum abhinc ipsum protuberare, a carie erodi, perforari, haud sane mirabimur. Non rara certe venerea exostosis hanc trabem pectoris osseam occupat, eandem, diu neglecta, igne subdolo incendit, interiora versüs lente exedit et destruit. Praeterca et vehemens hujus partis, tot externis injuriis expositae, contusio, laesio profunda, ipsi adeo mediästino haud infrequenter insidiantur. *Americani, Neo-Orleanensis* medici, recens observatio est: qua scilicet abscessus, in typho, sub sterno natus, hanc sibi viam osseam cum felici eventu adperuit. Juvenis, antehac sanus, anno aetatis decimo et quinto, ex equo projectus, et pectore contusus, fortem in isto dolorem percepit. Hunc secutae sunt tussis, dyspnoea, sub quibus tandem sputa purulenta aeger rejecit. Cum tanti morbum hunc esse haud crederet; octo vix non per annos hunc minus curavit. Tunc vero febris cum tussi, oppressione pectoris, ac serius nocturni sudores cum corporis macie conspicua aegrum terruerunt. Cura ideo medici *Altorsiensis* egregii consi-

lium expeteret: unicum hic, in ossis sterni trepanatione superesse, non solum declaravit; sed quoque operationem propositam ipsemet instituit. Istius auxilio, effluxit puris foetidi libra circiter una, cum effectu tam lacto, ut sanitatem perfectam sibi restitutam esse, aeger supponeret. Septem interim post annos; pristina pectoris incommoda redierunt. Hoc igitur sub statu, an. 1809, hic vir, moderatoris tunc duorum aetatis juvenilis anglorum longiore sub itinere vicibus fungens, nos quoque *Viennae* consuluit, atque num altera vice sternum perforandum foret? animosus petiit. Cicatrix ad istud, nobis sedem, qua prima locum operatio habuerit, bene clausam designavit. Aspectum sani hominis aeger prae se ferebat quidem; ast vero nihilominus de dolore sub sterno, utrumque ejusdem ad latus, praecipue sinistrum, extenso, de tussi, de febricula, horis vespertinis recurrente, atque de sputis purulentis, paucis quidem sub itinere, sed quosdam ante dies, ad unciam dimidiam adauctis, conquerebatur. Cum interim hujus in *Angliam* reditus urgeret: haec locum nostris sub oculis habere non potuit operatio; suasimus tamen, ut,

sub auctis illinc dyspnoea et tussi, nisi jam sputa copiosa ore prodirent, si ita quoque expertis videretur *Angliae* chirurgis, ad pristinam medendi rationem rediret.

§. 826. Utinam vero tantorum malorum, *Therapia.*

huic sedi undique minantium, eorumque originis, maxime per sectiones pathologicas, satis conscii, ad veram eorum diagnosin atque ita securam iisdem medendi methodum, nos perducerent! sed fere cuncta hic obscura et incerta nimis esse, fateamur, oportet. Nullam quidem nos *inflammationem mediastini*, quae ex morbo interno venisset, *solitariam* conspeximus; et quae illi cum pleurae ac pulmonum incendio communis est: eandem ea, quam *pneumoniae* (§§. 198-202.), medendi rationem, sibi expetit. Sic etiam *hydrops mediastini*, tam acutus, quam chronicus, cum eo, qui thoracem affligit, ejusdem plerumque causae imperio, *socius* incedit, ac denuo, si modo certum sui signum exhiberet; ut ille tractandus veniret. Quam externae, sterni regioni illatae injuriae, *localem* mediastini phlogosin vereri faciunt, sicut et illa, quam struma, venerea exostosis, hoc in loco inflammatae, internis minantur: hae; nunc

phlebotomiae, nunc hirudinum usum indicant atque, in ultimo casu, specificam curam praescribunt. Quae profundius ac anteriorem mediastini ad specum haerent, concretiones, morbosa liquida: ea, donec ipsa ossis sterni compages sepultum ibi vitium, ac effectus in se ipsam, clarius eloquatur; aequivoca nimis, quam ut illinc detenta, chirurgicas per manus educantur, symptomata nobis offerunt. Quid vero spei, evidente satis retentionis in mediastino morbosae sub statu, ex sterni perforatione, trepano, aegris supersit: id non minus, quam operandi rationem, siquam istorum habitus internus concedat, *chirurgia* docebit.

ORDO III. GEN. IV.

RETENTIONES ABDOMINALES.

---

§. 827. **P**lures retentionum *thoracicarum*, ^{Ordinis ratio.} ex muco aut lymphâ varietates, eo quod a sequentibus parum abludant, vel adeo cum illis confluant, et causas easdem agnoscant, consultius præterivimus. Sic etiam retentiones, quæ universum magis systema, quam cavum abdominis, vel aliud inquinant, speciali sub capite rimabimur. Nec minus retentiones in abdomine lymphaticas, quæ suam inflammationibus viscerum, jam alibi a nobis descriptis, originem debent, ne crambem eandem recoquamus, hinc excludimus. Sunt etiam non paucae epischéses, tam mucosæ, quam lymphaticæ et aliæ, quæ nec a longe quidem sub sensus cadant; nec symptomata, quibus aliis a morbis sat tute distingui possint, quoad novimus, offerant. Has igitur non minus, donec fructus, sectionum pathologicarum be-

neficio hucusque detecti, pro artis medicae exercitio maturuerint, posteris, feliciore cum successu pertractandas, relinquimus.

Retentio
in cavo
ventris.

§. 828. Variæ iudolis tumores glandulosi, folliculosi, vel et ossei, *vertebrarum ad corpora*, non minus in thorace, quam in abdomine, huc spectant: ut a quibus nunc ductus thoracicus, nunc oesophagus, nunc vero ipse arteriae magnae canalis, compressi, suis functionibus sensim sensimque renunciant; nec tamen symptoma characteristicum, quo sedes et natura obstaculi prodatur, ac ab aliis distingui valeat, nobis offerunt. Huc frequens materiae albuminosae, puriformis, ex interna peritonaei, vel externa intestinorum ipsorum superficie, tacite, vel saltem absque aliis, quam doloris quasi muscularis, rheumatici, aut enteralgiae vix notabilis, symptomatis, contingens secretio revocanda est: qua toties vel morbosa viscerum inter se ipsa, vel cum peritoneo concretio, vel tumor abdominis quasi asciticus, suboritur, et expertissimi licet medici diagnosis confunditur. Huc aucta ipsius peritonaei, ex albuminosa materia in illud deposita, crassities ac densitas, — huc excrescentiae fungosae, tumores folliculosi,

sarcomata, pertinent: quae ad intimam peritonaei faciem irritatam, exesam, suborta, pedunculo nunc lato, nunc tenui, huic ipsi adhaerent, atque tumores nunc fixos, nunc mobiles, sistunt; aliquando vero abrupta, huc illuc rotantur per cavum abdominis. Ipsi adeo tubae, vel ovarii, gelatinoso, albuminoso humore, vel et foctu, gravidorum, ac in cavum abdominis aut pelvis disruptorum, exempla prostant (§. 756.). Vesiculae felleae, a posito bilis effluxui obstaculo, ad summam plenitudinem extensa, ac demum cum fellis in cavum abdominis, lethali effusione, disruptae, — abscessuum ad viscera diversa, eodem cum eventu interiora versus adpertorum, observationes multiplices occurrunt. Vasorum lymphaticorum in abdomine, thorace, vel ipsius adeo ductus thoracici solutiones, ac lymphae, aut chyli, ex illis, in cava vicina effluvia, non minus adnotata fuerunt. Quemadmodum vero haec et alia anatomiae pathologicae observata, modo causas aut effectus morborum lethaliu, sub vita interim aegrorum, cognitioni medicae plerumque subtractos, concernunt, nec igitur sanationis opus, quod in arte praecipuum est, pro sua dignitate

promovent: ita quidem eorum hic mentionem injici, justum est; sed vero multum abinde lucri hucusque promitti non potest.

Non interim de omnibus idecirca prorsus desperandum esse, modo signa diagnostica minus aequivoca, conatus artis aliquando tandem suffulciant, fata aegrorum, paucorum licet, meliora jubent. Sic non omnis tumor abdominis, ex aquae collectae copia derivatus, dum, loco istius, sub instituta paracentesi, materia mucosa, gelatinosa efflueret, aut mox lethalis fuit, aut vitae saltem prorogandae spem omnem semper elusit. Puriformis in cavo abdominis collectionem humoris expectabimus, ubi peritonitidis, enteritidis, aut colicae febrilis atque gravioris, manifestam satis fluctuationem antecesserunt, symptomata. Promptius quidem ista, mortem aegris, sub gangraenae phaenomenis, inferre sueverunt; est interim, ubi pede quidquam lentiore, ac sub mitiore symptomatum ferocia, tantam ad molem abdomen hac a causa increverit: ut rupti umbilici ac puriformis per hunc materiae effusae exempla, nec semper, ut ex nostris etiam nobis constat diariis, infelicia, existant. Sic proprium virginis adultae, cum utriusque

ovarii scirrhus praemagno specimen alibi retulimus; cui virgini superaccedens peritonaei inflammatio, cavum abdominis mirum in modum et cum fluctuatione ita inflaverat: ut, rupto tandem sponte umbilico, ingens puriformis materiae copia ex eodem, cum perfecta hujus mali acuti sanatione, proruperit. Vidimus quondam in *viennensi* nosocomio foeminam, cui, ex praegressa *peritonitide puerperali*, abdomen insigniter intumuerat. Morbo, praeter opinionem, quidquam in longum protracto, egregius hujus nosodochii medicus paracentesin ausus est instituere. Sub hac ipsa operatione accessimus, ac odorem puriformis humoris, abunde effluentis, jam foetidissimum, sub justo certe, ne mors prompta mulieri instaret, timore, percepimus; convaluit interim a felici hoc ansu puerpera. Quodsi post praeviam hepatis, lienis inflammationem, ac post abscessum horum viscerum externum, in cavum abdominis (quod ex ipsa aegrorum sensatione atque momentaneo symptomatum levamine aliquando augurari licebit) vix ruptum, incisio ventris ad locum antehac magis adfectum, instituta, aegris sat promte ac ante puris effusi corruptionem, succurreret:

spes non omnis, fore ut huic liquido, necdum profundius delapso, sub naturali et constante ventris plenitudine, exitus daretur, amittenda nobis videretur.

Quid vero, inquires, cum abscessu hepatis?... is certe, tam cum intestinis, quam cum peritonaco vicinis hinc inde concrecens; pus omne per haec ipsa, morboso sibi orificio adperto, cum eventu, prout nos quoque experientia docuit, non semper infelici, expellere potest (§. 249.). Quamvis autem vesiculae felleae diruptae casum non lethalem in *actis Moguntinis* nos ipsi descripserimus; sortem tamen hujus laesionis rarissime tam optatam sperari posse, convenimus. Quodsi nihilominus haec vesicula, prout vix de hepatis abscessu indicavimus, quo loco exesa, lacerata fuit, cum intestino propinquo concreta foret: bilis per hunc locum in illud effluentis effectus, excepto, quod succi pancreatici mitigans eidem affluxus negaretur, non peior, quam per ductum choledochum, esse deberet. Etiam si vero ampla bilis, per felleam vesiculam quasi exsudantis, vestigia in cadaveribus reperta, post mortem tantum subintrasse, non improbabilis sit opinio; et quantumvis amarum

hunc succum hepaticum, promptiori corruptioni subjectum, hinc, abdominis in cavum delapsum, visceribus ejusdem celeriter ominosum fore praevidendum sit; exemplum tamen in *medico Angliae diario* refertur pueri, qui, alta ex arbore in ventrem projectus, post sex modo hebdomadas e vita excessit. Singula fere hujus pueri viscera in abdomine inter se et cum peritoneo fuerunt concreta; hepar ad sinistra detractum, a dextris vero cavea fuit, magna humoris profunde tincti, biliōsi copia repleta: cujus humoris sexdecim jam sextarii sub morbo, paracentesis ope, fuerant extracti. Mortem hoc in exemplo, sub tanta bilis in ventrem depletionem, non promptius subvenisse, id saltem, bilis, extra suam vesiculam stagnantis, corruptionem non semper tam celeriter partibus vicinis funestam esse, docet.

§. 829. In *ventriculo* atque *intestinis* Retent. in oesophago, ventriculo et intestinis. haud raro magnā mucī aut humoris glutinosi, albuminosi, lymphatici, morbose secreti, atque nunc liberi, nunc folliculis, nunc morboris appendicibus, diverticulis, inclusi, copia, vel universi culpa systematis, vel modo locali harum partium vitio, colligitur et stagnat. Sic princeps *vindobonensis*, sub

oppressione, dolore regionis epigastricae ac anxietate continuis, ructus quotidie copiosos, tam foetidos explodere solebat: ut sex septemve, in quibus habitabat, cubicula, deterrimo latrinarum foetore prorsus inquinaret. Longis tandem hisce miseriis mors optata finem *Pragae* concessit. Adpeto cadavere, a fundo ventriculi, saccus ingens, intestino coeco similis, ac in hujus visceris cavum hians, pendere conspectus est: quo in sacco, magna mucii atque ciborum putrefactorum copia, quotidie collecta, gas illud mephiticum, per oesophagum, multos per menses, cum impetu expulsi. Ipse adeo *oesophagus*, aut a tumore vicino, glanduloso, aneurysmatico, purulento, folliculoso, vel osseo compressus, aut ex morbo proprio, utpote tunicarum crassitie morbose, glandularum tumore, vel scirrho, angustior, dum ciborum descensui diutius hoc fixo in loco renititur, supra hunc ipsum, ut infra docebimus, in saccum dilatatur, atque hoc demum in sacco, non modo cibos ingestos, sub insigni anxietate, conservat; sed copiosum atque tenacem simul mucum concipit ac solum hincinde eructat. De perpetua fere in faucibus ac in ventriculo pituitae tenacis

collectione conqueruntur hypochondriaci, ac saepe, matutinas imprimis ad horas, copiose hanc ipsam, interdum vitro fuso, vel spermati ranarum fere similem, aut exscreant, aut ventriculo, vario sub illius sapore, cum nausea, oppressione stomachi atque ciborum aversione, regurgitant. Similis heluonum ac eorum, qui spirituosis liquoribus, vel et cibis difficulter subigendis abutuntur, conditio est. Ex humida frigidaque anni constitutione hinc inde febris, quam *pituitosam* vocarunt (§. 101.), grassatur in homines; ac celebris est *morbi mucosi*, tum *Neapolis*, tum apud *Goettingenses* quondam observati atque descripti, historia. Saepe hisce ac aliis sub morbis, ventriculus, intestina, quasi cortice mucoso, plures lineas crasso, quem vix ab iisdem abstergas, obducitur. Ipsum canalis cibarii cavum aliquando, a pituita densissima, farciminis adinstar, repletur, obstruitur. Ad ipsum ductum choledochum hic mucus interdum penetrat. His vero in casibus, in diarrhoea chronica, in dysenteriis, glandulae mucosae ventriculi ac tubi cibarii, etiam illae, quas oculus in aliis vix unquam distinguit, quasi aphthosae, turgent atque densa pituita luxuriant.

Quotiescunque vero major irritatio ac phlogosis, pituitariam ventriculi, pylori intestinorumque in membranam ejusque in glandulas agit: haud solus *mucus*, sed et *lympha*, morbose ab iisdem copiosa seceratur. Facile haec ultima, quod jam de vomitu cruento (§. 664.), de dysenteria (§. 690), atque de enteritide (§. 243.) monuimus, in *pseudomembranas*, aliquando formam intestini tubulosam aemulantes, aliàs in massas informes, *polyposas*, convertitur. Frequenter nimis hos effectus, non ita pridem, per *Germaniam* habuit *clysterum*, ut vocarunt, *resolventium*, ex praedicta hypothesis, quotidianus abusus: quo factum est, ut ipsos, quibus mederi conabantur, *infarctus*, *enemata* saepissime *crearent*. Eundem certe effectum habent et drastica remedia: quorum stimulus secretionem intestinalem, excussis humoribus serosis, toties invertit ac, loco mucii blandioris, lymphae secretionem morbosam impetuose provocat.

Angustatio
canalis
cibarii.

Inter ipsas adeo tunicarum intestinalium lamellas haec *lympha*, in coagulum tam prona, exprimitur, atque certis tubi cibarii in locis cellulosis, magis magisque solidescens, membranarum in illo crassitiem, re-

sistentiam adauget, diametrum canalıs imminuit, plures saepe ad pollices tenuem in fistulam coarctat, et alimentorum faecumque descensui obstacula ponit. Quae vero intestini plaga hanc remoram patitur: illius pars superior, prout de compresso oesophago atque de ipsis intestinis inflammatis (§. 243.) jam diximus, ab accumulatis ponderosis ciborum reliquiis, in propriam corruptionem promte ruituris, ac magnam aeriformis liquidi copiam evolventibus, sensim sensimque, sub atrocis enteralgiae symptomatis, in *saccam*, aliquando *peramplum* ac vicinis partibus infestum, distenditur; quo demum in sacco saepe ingens glutinis densissimi quantitas, stimulis perpetuo e glandulis, exprimitur. Nec tam rarum est, ex praegressa sanguinis in ventriculum, intestina, effusione, ut post haematemesin, morbum nigrum *Hippocratis*, abluto vel separato a coagulo lymphatico cruore, massas variae figurae *polyposae* illorum in cavis, ad multas aerumnas relinqui (§. 613.).

Quae autem in tunica narium pituitaria Molae intestinales. toties contingere monuimus, ea quoque in mucosa intestinorum membrana, ex causis fere iisdem, hinc inde succedunt. Quo sci-

licet loco intestinorum, maxime crassorum, superficies interna lacescitur magis, inflammatur, aut laeditur: eo infiltratio humoris mucosi, lymphatici, perverse secreti, facilius subintrat; membranae, folliculi mucosi, luxuriant ac in tumores fungosos, polyposos, variae figurae ac magnitudinis, aliquando petiolo densiore, tenuiore, instructos, variae indolis materia repletos, *molis uteri* (§. 845.) haud dissimiles, saepe plures, assurgunt. Dolores haec tubera quasi colicos, atroces, ac pertinacem alvi obstructionem, cum intercepta corporis nutritione habituque cachectico, inducunt; donec illis aliquando, insigni sub conatu, nec ubique sine sanguinis jactura, praevia subinde materiae flavescens, puriformis depositione, per anum expulsis, symptomatum remissio, plerumque modo temporaria, tandemque in tabem, vel in ileum mutanda, sequatur.

Causae. §. 850. Tantorum malorum causas, partim sub illorum expositione jam tradidimus. Conveniunt eae cum illis, quae *membranas mucosas* in genere infestant (§§. 107. 514. 553.); atque nunc universum magis systema, nunc solum tubum alimentarium, aut partem illius, corripiunt. Majorem earum

numerum utique generalis, partialis *debilitas* habet. Sicut vero *catarrhi epidemici*, nares aut pulmones tam saepe corripunt: ita quoque tunicam mucosam intestinorum iidem hinc inde magis affligunt, atque vel gastrico-pituitosae sub febris, vel sub aphtharum, diarrhoeae, dysenteriae mucosae symptomatis, vel sub magnis potius ventriculi intestinorumque incommodis, sub dyspepsia, flatulentis, obstructione alvi pertinaci, scenam adperiunt. Nec certe rheumatismi, arthritidis causae, intestinorum organis secretoriis semper parcunt; sed saepe, ut more consueto quondam in articulos et carnes: ita nunc abdominis in viscera, furiunt, ac infarctus mucosos, lymphaticos, in illis et glandulari systemate inducunt. Pro viro nobili, podagrae summo-pere subjecto, sed a sex fere mensibus hocce a morbo immuni, consilium nostrum *Ticini*, sicut alibi (§. 666.) breviter innuimus, expetitur fuit. Huic viro abdomen insigniter tumebat faciesque pallebat. Sub cordis palpitatione continua, magna erat pulsum perturbatio. Omnis generis remedia resolventia incassum fuerant adhibita. Ex podagrae causis hanc molem abdominis

venire, nec aegro, nec medico illius nobis consentientibus, ediximus. Nostrum tandem rerum eventus confirmavit iudicium: vix enim, sex post hebdomadas, violenta aegrum podagra prehenderat, cum omnis ventris moles praedura conciderit. Viginti quinque annorum mulier *viennensis*, doloribus artuum violentis atque hystericis convulsionibus subjecta, saepius, quando dolores crurum cessaverant, ventre illico mirum in modum intumuit doluitque crudeliter. Tumores tunc plures, capitis infantilis molem fere aequantes, in prominente et attactum fugiente abdomine persentiri potuerant. Atqui omnes hi tumores saepe illico, si tumor crura consuetus invaderet, in totum disparebant. Sed jam a *primi seminis* stimulo, comparentis pubertatis sub epocha, juvenibus glandulae ad inguina turgent ac dolent; illi vero tandem stimulo adsuetae, collabuntur et quietae nunc subsident. Sic etiam in suspenso habituali sanguinis, imprimis per vasa haemorrhoidalia, fluxu, saepenumero rectum intestinum, a pituita morbose secreta, medorrhoeae ani sub specie (§. 530.), obruitur. Quaecunque vero tubum cibarium, aut partem ejus magis relaxant, debilitant, aut

etiam certum ad gradum exstimulant: ea pituitae aut lymphae in eodem secretionem augere, mutare queunt. Hinc laxi ac vitae sedentariae dediti, literarii homines, artifices, foeminae, infantes, prae aliis, a pituita torquentur; et qui vermibus laborant, tum causa disponente illorum, tum effectu,—vel illi, quibus calculus aut corpus peregrinum, aut scirrhus intestinis haeret, copiosum simul in istis mucum praeparant.

§. 831. Saepius omnino mucii supera-
Prognosis.
 bundantis in abdomine generatio, alterius morbi potius symptoma, quam princeps morbus, atque hinc ex illo magis, quam ex ipsa pituita, futurus rerum eventus praevidendus est. A colluvie intestinorum pituitosa, quae, diarrhoeae mucosae sub specie, copiosius per anum secedit, major sane ac promptior virium jactura, quam a simplici substantiae illius nutrientis *retentione*, timenda est. Nihil interim ad sustentationem corporis, stagnans in cavo abdominis, aut in primis viis materia mucosa confert; ac praeter damna ex tubi cibarii per illam op-
 pletionem, infarctum, compressionem ac motu peristaltico infractum, corruptioni specifica ac descriptis jam alibi (§. 101.), effectibus

illa subjecta est. Ex lymphae inter intestina ipsa interque haec et peritonaeum morbose secretae coagulo, istarum partium compressio, mutua et arcta nimis cohaesio, libertatis, qua intestina suis in functionibus indigent, abolitio, multiplex hujus canalis distractio, constrictio, frequens faecum propellendarum remora et vasorum lacteorum interceptio nascuntur.

Cura. §. 832. Ob *symptomaticam* toties secretionis mucosae superabundantis, ac retentionis ejusdem liquidi naturam, parum nobis de *cura* hujus mali, quod ad alterius adfectionis medelam non spectaret, dicendum superest. Sicut nempe de *diarrhoeae mucosae* cura quondam diximus, „eam non in mechanica quasi solutione evacuationeque tenacis pituitae, sed in recto causae, quae secretionem istius morbosam inducit, moderamine ponendam esse” (§. 686.): ita quoque de mucis lymphaeque ad abdomen, intestina, retentione iniqua, non magis in humorum istorum collectione dissipanda, quam in iis, quae hujus secretionem luxuriare ac id, quod uberius justo secretum fuit, retineri faciunt, eradicandis, indicationem collocandam esse, monebimus.

Est interim, ubi collectae pituitae copia ^{Ret. abdo-} et indoles talis est, ut ejusdem eliminatio- ^{minalis.} nem timor justus, ne illa, comprimendo, infarciendo, haec vero corrumpendo, irritando, nimis obsint, omnino indicet; atque hoc in casu, num locus, quo talia restagnant, evacuari ea permittat, vel num collecti infensi humoris tenacitas, indicatam sui rejectionem breviori via concedat, prius examinandum est. Quae in *cavum abdominis* irruerunt, liquida mucosa, puriformia: ea quidem, sub falso ascitidis aspectu, haud raro paracentesis ope, praeter opinionem, extracta, plerumque tamen mox regenerata, aerisque illis admissi influxu, citiori corruptioni exposita fuerunt. Certam interim ab eorum accumulatione promptiore, majore mortem inter et paracentesis, etiam cum lanceola forsitan suscipiendae (§. 761.), pericula, quibus ultimis aegri non omnes succumbunt: si vel nihil, quam vitae prorogationem et instantis suffocationis moderamen pro illis lucrari liceret, qui demum exitus prae aliis eligendus sit, vix manet ambiguum. Puriformem adeo humorem, praevia viscerum, aut peritonaei phlogosi, cavo ventris susceptum,

vel sponte per umbilicum, vel arte, per tricuspidem, non lethali semper cum effectu, eductum fuisse, cum exemplis supra relatis ostendimus. Quae vero liquida lymphatica vel in abdominis, vel intestinorum in cavis, soliditatem jam acquisiverunt, vel quae, fungorum instar, illorum e superficie, in polypos, tumores cysticos coiverunt, atque pedunculis suis plerumque huic firmiter adfixa sunt: ea certe artis beneficae jam subtracta sunt imperio; ac soli tumores in tubo cibario detenti, nisi sponte forsitan ab eo separentur et decidant, oleosa, quae lubricando, alimentis subliquidis aut faccibus transitum facilitent, ut breve solatium, admittunt.

Ret. intestinales.

Aliter de pituita, ventriculum, intestina, sine quovis membranoso vinculo, inundante, dicendum est. Summa quidem eandem tenacitas, cavorum illorum parietibus in multis adglutinat; in aliis vero sat mobilis ille mucus est: prout in teneris infantibus persaepe contingit, per vomitum facile expellitur; ac apud adultos non minus, nisi quid refragetur, brevior hac via expellendus est. Dum igitur, in primo casu, nec porrecto quidem ab emetico excutiatur ven-

triculo glutinosa illa materia; cum *penicillo* adeo, ex setis parato, vel cum *spongia*, quasi *cum scopis*, hoc viscus *verrendum* esse, putarunt quondam aliqui; et est, inter recentiores vir clarus, *Germanus*, qui hoc genus auxilii mechanici in usum revocaverit. Vix tamen lagenae impurae, vel contaminati dolii in modum, vivi hominis ventriculum purgandum esse credimus; et cum ipsis adeo spatulae, scalpello, intestinis mortuorum admotis, tenacior saepe pituita restiterit; non illa scopae, caute satis intrusae, magis obediunt. Nec semper solus ventriculus, sed longus simul intestinorum tractus, a pituita, quam instrumenta nunquam attingent, obducitur.

Quodsi vero his quorundam scriptorum in consiliis humani quid subrepsisse credendum sit; non minus certe illi, qui pituitam ac lympham, in secundis hominum viis stagnantem, iisdem, ac in patina inaniter collocatam, auxiliis, modo prorsus mechanico, aut chemico, posse incidi, dividi, resolvi, crediderunt, hallucinati sunt. Aliter forsitan res cum pituita, in ventriculo ac tubo cibario haerente, constituta est: qui scilicet humor glutinosus, praeterlabentis ac-

tioni liquidi amici, imprimis aquosi ac tepidi, vel salibus alcalinis, sale ammoniaco, gravidi, quasi nudus, satis diu expositus, non est, cur adfinitatis majoris legibus tandem non obediat suamque spissitudinem, mobilior et vel ad resorptionem, vel ad excretionem promptior, deponat. Externas saltem crustas, ex muco conflatas, ipsum aurium cerumen aequo spissius, solius tepidae actione resolvimus. Fateamur interrim, plurimorum, ut vocant, *resolventium* virtutem, ex actione, quam in solida viva magis, quam in fluida stagnantia, exercent, quamplurimam agnoscere; atque hanc ideo non solas in partes, quas proxime attingunt, sed, lege consensûs, in omne systema plus minus diffundere. His igitur rationibus suffulti, quae in morbo acuto hujus indolis consulimus (§. 110.), ea, si talis causa pituitae subsit, hîc denuo praescribimus; sub chronica vero, profundiore scilicet e scaturigine fluente, primarum viarum pituita, lentior quoque istius solvendae, exsiccandae, methodus requiritur. Prima pituitae, stomacho, intestinis pigrioribus stagnantis, ut ructus et flatuum ex illa evolutio docet, in *acidum* — altera et ultima, in *putridum*

generatio est. Illi, aquae potissimum *Carolinenses*, *fontis Mariani* his ipsis vicinae, aqua calcis, aut salis alcalini solutio, vel sapo, vel (quae hujus vices sub statu salutis agit, sub languore autem subactionis ciborum, plerumque ipsa languet) bilis, vel quae hujus actionem imitant, plantarum, succo lactescente, amaro, praeditarum, taraxaci, cichorei sylvestris, decocta, extracta, praeterquam quod fibram segniorem simul excitent, hac vero ratione tam secreti humoris lentorem corrigant, quam secretionis abundantiam restringant, potenter resistunt. Potiorem inter sic dicta resolyentia locum sal ammoniacum, refractae antimonialium, calomelae junctorum, doses, occupant. Ultimam pituitae retentae corruptionem avertit, illius, ita praeparatae, promta satis, imprimis per oesophagum, ope tartari emetici, rejectio. Intestina demum hoc malorum fomite liberant laudata jam alibi rhabarbarum, calomel, magnesia, cum aliqua radicis ippecacuanhae portione remista, clysteres; quae interim remedia alvum ducentia, ne vires exhauriant, et vix coercendam diarrhoeam post se relinquant, prout quondam monuimus, cavendum est.

Soluto, vel eliminato, qui locali actione obesse posset, ventriculi, intestinorum glutine: debilitatis, quae perversae secretionis operi plerumque praefuit, ratio major habenda est. Tunc igitur, sub victu sufficiente, magis sicco, ex carnibus maturis, teneris tamen et assatis, petito, evitatis cibis viscidis, farinosis, fermentationi obnoxiiis, sub exercitatione corporis, imprimis equitatione, horis matutinis peragenda, in usu amarorum sat diu continuandum, postea vero ad aquas *Pyrmontanas*, *Egranas* et similes, ad corticis *Geoffrocae*, *peruviani*, *vini martialis*, vel *puri chalybis*, cum *radicis zinziberis* aut *acori* portione, administrationem transeundum est.

Retent. peritoneales.

§. 853. Quemadmodum autem de *aquis* diximus (§. 743.), ac de *pinguedine* dicemus; ita etiam *pituita*, *puriformis*, *purulentus*, *gelatinosus humor*, non raro inter *peritonaei appendices* seu *duplicaturas*, in *omento*, *mesenterio*, *mesocolo*, *mesorecto*, colliguntur, ac pro sua scaturigine, indole, extensione, mole, consistentia, pondere, diversis, pro tumoris cum vicinis partibus cohaesione, concretione morbosa et praecipua in has ipsas actione vel brevi,

vel diuturna, varia inter se phoenomena excitant. Perdifficilis igitur istarum retentionum diagnosis est; atque ob appendicum dictarum positionem, sibi fere parallelam, paucasque inter se distantias, ob consensum partis vicinae, distractae, compressae, impeditae, multiloqua symptomata pariunt. Attenta interim morbi praegressi consideratio, positionis, nexûs naturalis appendicum anatomica cognitio, ac principalis constantiorisque symptomatis contemplatio, facem inquisitioni medicae aliquando satis lucidam accendunt.

§. 834. Ad *omentum* respicientes, ejusdem a ventriculo ortum et descensum, ut hoc viscus de morbis illius participet, frequenter contribuere, primò hic monebimus. Mollissimum scilicet atque pinguedinosum hoc intestinorum operculum, a duplici peritonaei lamina conflatum, medio has inter lamellas loco, vasis conspicuis ornato, non modo adipem, sed inducta his vasis aut frequentiore, quam vulgò creditur, inflammatione (§. 217.), aut secretionem quacunque morbosa, variae indolis liquida concipit, atque haec vel nuda involvit, vel cellulis aut folliculis inclusa, diutius sovet, ac in futuras

Ret. epi-
ploica.

aberrationes, corruptiones, coërcet. Summae vero extensionis capax, sponte tamen retrahi nescium, magnisque injuriis expositum omentum est: tam in longum, — exemplo herniarum, nunc minimarum, nunc fere colossearum, scrotalium, femoralium, quas vel solum, vel intestina concomitans, constituit; — quam in latum: ut et omne abdominis et pelvis cavum aliquando emensum sit. Haud raro epiploon funis in modum contortum, aut, ubi uterus gravidus, hydrops abdominis, pinguedo plurima in isto, aliique hujus cavi tumores expansionem omenti impediunt, id ipsum in massam globosam ac durum super umbilico retrahitur. Aliàs ventriculus, per omentum obiectus, vel epiploon illum inter et colon intestinum latuisse, inspectum fuit. Nec tenues, ut sub statu salutis, pars ista lamellas pro suis parietibus agnoscit; sed multoties istos, post inflammationes, praeprimis in puerperis, vel etiam in morbis chronicis, ad pollicem unum, vel et unum cum dimidio, crassitie auctos, nunc profunde rubentes, nunc ex albo flavescents, duros ac fere subcallosos deteximus. Praeter serum igitur et adipem nimium, et pus, ex praevia inflammatione

vel hùc loci generatum, vel metastatice hùc depositum, et humor lymphaticus, puriformis, gelatinosus, albuminosus, interdum plura his e liquidis, diversis in loculis simul hùc confluunt, stagnant ac sensim sensimque, — nisi prius in cavum abdominis, aut concreto cum vicinis partibus omento, in has ipsas effusa, in materias, consistentiam mellis, steatomatis, aut sicciorem ac fere gypseam, induentes, inspissantur. Tumores omnino his a retentionibus nascuntur, molis, consistentiae variae, atque nunc mobilis et, mutata trunci positione, hùc illùc devagantes; nunc vero, ubi cum peritoneo, aut cum vicinis visceribus epiploon concreverit, fixi, atque sub principio quidem obscure fluctuantes, serius autem nullum motùs undulatorii vestigium prodentes, integumentis abdominalibus viciniore. Praeterquod vero epiploon, pro ventriculi repletione majore, minore, nec non pro corporis positione diversa, vel retrahatur, vel descendat, et sic locum abdominis nunc ampliorem, nunc angustiorem occupet; parum etiam abest, quin tumores omenti, eodem se modo, ac illi, quos *mesenterium* contraxit, ad attactum se habeant.

Fateri quoque oportet, nullum adfecti omenti signum specificum a medicis cognosci; et quod, cum in cadavere id genus vitii, adesse suppositi, inquiritur: omentum saepe aut corrugatum, aliquando vero duriores in funem convolutum, globosum, aut in totum fere consumptum esse, tumorem vero aliam longe sedem occupare, reperiatur.

Has interim diagnosis difficultates immittit consideratio: quod, sub erecta corporis positione, *profundius epiploon a dextra parte, quam a sinistra, per abdomen propendeat*; et quod hinc *tumor mobilis* in parte abdominis dextra, frequentius in omento quaerendus sit: quo loco, ex eadem ratione, et partis hujus *herniae* saepius, quam oppositam abdominis ad partem, occurrunt. Saepius omentum *steatomatosis a tuberculis*, apud illos adeo homines, quorum nec ad jugulum, nec ad mesenterium strumosi quid comparuerat, celebris *Parisiensium* anatomicus conspexit. Quousque etiam omentum nullibi morbose conferbuit, tumor quivis paulo major ad illud residens, suo cum pondere ventriculum adgravat, inferiora versus, ingrato istius sub sensu, dis-

trahit, atque hoc in situ detinet; quo haud raro contingit, ut cibi, stomacho suscepti, oesophago facilius regurgitent, quam per pylorum descendant, atque sic tumoris in omento sedem ulterius illustrent. Quoties interim tumens epiploon, vicinis partibus concretum, sustentatur satis ab istis: toties fere distractionis stomachicae signum illud praeponderans eliditur, ac pristina mali redit obscuritas. Vidimus nihilominus, sed absque tumore, omentum in principe marchione *Bado-Badensi*, anno 1771 defuncto, cum testiculo praetumido concretum, nullum, ubi princeps *jejuno* esset stomacho, incommodum induxisse; quoties autem ventriculum ille cum cibis replevisset, aegrum, prout alibi jam exposuimus, ut incurvato ad anteriora et dextra corpore, cum distractionis ad regionem *epigastricam* sensu, incederet, coëgisse.

Quamvis autem *mesenterii* tumores plerumque cum externis glandularum tumoribus juncti incedant atque, sub istorum defectu, facilius *omentum*, quam illud intestinorum sustentaculum, laboret; interdum tamen hoc ultimum et illis in ho-

minibus *strumosum* est, quorum habitum externum nullus tumor lymphaticus defoedat.

Coeterum, tam omenti, quam mesenterii tumores molis majoris, sursum et deorsum, et ad latera comprimendo agunt, atque nunc ventriculum diaphragmati adprimunt, capacitatem ejus imminuunt ac delent, thoracis cavum angustant; nunc viscera e situ suo removent, ejiciunt, cum illis saepe intime concrescunt, aut vincula morbosa, functionibus eorum funesta, praeparant sortemque, sub inflammatione, suppuratione, iniquam dividunt; nunc in pelvim profundius illa urgent; uteri, vesicae intestinorumque functiones pessumdant aut supprimunt; ac ipsa vasa majora non minus, quam lymphatica vicina, cum descriptis jam alibi effectibus, coarctant, obliterant. Varices hinc multiplices, imprimis in omento a tumoribus obsesso, comparent; nec etiam rupti mesenterii inter laminas aneurysmatis descriptum a nobis exemplum deest. Insignem certe numerum tumorum, quos in istis peritonaei prolongationibus nos ipsi reperimus, ac partim museis pathologicis, *Bruchsaliae*, *Ticini*, *Vindobonae*, *Vilnae* ac *Petropoli* a nobis erectis, commisimus,

post ea, quae anatomiae pathologicae scriptores egregii ubertim exposuerunt et quae, propria, jam aliis nostris in operibus commemoravimus, hinc non describimus.

§. 835. De retentione *epiploica* vix nunc Ret. mese-
raicae. loquentes, quin simul illam *mesenterii* tangeremus, evitare non potuimus. Plura nempe, quae ad primam spectant, ad istam certe non minus revocanda sunt. *Strumarum* (scrophularum) quidem sedes praecipua in mesenterio est; cum vero eae non unius partis, sed universi potius systematis morbum sistant; de hoc, data occasione, modo brevem hic loci mentionem injicimus. In illis etiam hominibus, qui strumis nullibi laborant, liquidorum, non modo serosorum (§. 733.), sed quoque aliorum, in glandulis meseraicis, aut mesenterii inter laminae, illius in vasis, colluvies et pertinax retentio, inspissatio, locum sumit, intestinorum extimum hoc, a lumbis pendens, velamen atque sustentaculum infarcit, ac in conspicuos tumores elevat. Ad strumas mesenterii quod spectat, eae appendicis hujus inter laminae, in glandulis lymphaticis, saepius apud infantes, quam apud adultos, mole praeter modum auctis, attactu mollioribus,

consistunt: in quibus glandulis, a morte dissectis, aut normalis prorsus habitus observatur; aut materia subalba, grisea, mollis, friabilis, haud raro puri, puriformi liquido remista, earundem in parenchymate detegitur: quin idcirco, quod ex falsa hypothese quondam admissum fuit, hae glandulae, conspicui ad ventrem tumoris causa, *obstructae* sint et chylo, vel injecto per artem anatomicam mercurio, resistant. Quemadmodum autem et aliis corporis in partibus, non omnis glandularum inflatio vitium strumosum pro causa agnoscit: ita quoque nec omnis glandulae mesentericae tumor, hac impura e scaturigine propullulat; nec si *physconiae glandulosae* speciem struma nobis offerat: mox omnis glandularum, vel inflammatarum, vel induratarum, vel scirrhorarum tumor ad id *perviae* genus *inflationis* spectabit.

Praeter strumas autem et varios glandularum infarctus scirrhosque, tum nimia pinguedo, tum lymphæ sub inflammationibus morbose secreta, tum steatomata multiplicia, praemagni abscessus, tum, licet rarius, concretiones calculosae, vel et osseae, mesenterium infestant, ac maximos in mul-

tis tumores hujus partis ac ventris, nunc totius, nunc in una alterave ejusdem regione, producant. Insignis ponderis tumores meseraicos tum alii describunt, tum nos ipsi reperimus, ac museis pathologicis, quorum curam quondam gessimus, commissimus. In strumosi admodum senis *Bruchsalienſis* cadavere reperimus, ac in oratione academica „*de vesica urinali ob viciniam morbosam aegrotante*” descripsimus, insignem ad mesocolon tumorem, cum ipso hoc intestino carcinomaticum, in pelvis cavum profunde demersum, ac ibidem tam fundo, quam posteriori vesicae urinae, simul exesae, parieti concretum: unde flatus et excrementa, magno hiatus, in cavum visceris istius, et ex hoc, urinis commista, foedo per urethram expellebantur spectaculo. Plura, huic omnino similia, exempla nobis posthinc, ut quondam *Ticini*, sic et *Vindobonae*, oblata fuisse, doluimus.

§. 836. De *pancreatis viscerumque* Ret. abdominaliales aliae.
 coeterorum *abdominalium* tumoribus aut
 duritie morbosa ex retentione materiae lymphaticae, albuminosae, puriformis, purulentae, exortis, non minus, quam de illorum diagnosi, causis, prognosi, atque de

medendi iisdem ratione, partim in secundo Epitomes hujus, de *inflammationibus* libro, partim quo loco de *vomitu* chronico sermo nobis fuit (§. 665.), locuti jam sumus. Sic etiam quae *congestionēs*, *infarctus*, *obstructiones*, concernunt, ea secundum rationis et experientiae principia, nobis concessa, dilucidavimus (§§. 694-700). Quod si vero haec *fluidae* magis, quam *solidioris* materiae retentiones respicere quis dixerit; huic, primò, solida morbosa, priusquam firmiorem hanc indolem induerint, non minus sub forma liquida vasorum systema permeasse, ac modo secretionis morbosae, quietis, et mutuae attractionis chemicae legibus, donec solidescerent, obdivisse; — secundò vero, si ea loco moveri atque subduci sit animus: fluiditati primaevae plerumque prius restitui debere, respondebimus.

Quamvis autem magna, num retentiones, praegressae quondam *phlogosi*, num vero minus impetuosae solidorum in fluida actioni ac *cessioni*, seu *inertiae* istorum potius, quam *nisui perverso*, adscribendae sint, ex eo intercedat differentia: quod, primo in casu, puriformis ac albuminosa

materia, vi secretionis morbosae, in parenchyma partium aut viscerum deposita, cum his, indita sibi ex indole, *concreascit*, vitamque his propriam nunc ipsa sibi vindicet; — in altera vero, quasi mortua restagnet, ac, ut corpus peregrinum, neque vasa, vel telae cellulosae lamellas, quas modo *intrusum* hoc occupat, mox in unum coadunet ac perpetui jure domicilii teneat (§. 698.); est tamen symptomatum, ex diversis licet causis natorum, aliqua conspiratio; ac modo in morbi praegressi cognitione, ac in retentionis decursu, post *phlogosin* neque resolutam, neque suppuratam, magis rapido, latet major diagnosis opportunitas. Saepe interim hanc denuo haud parum infrangit tum ea, quae *occulte* incedit, inflammatio (§. 122.); tum partium, ex lymphâ morbose retenta, condensata, induratarum *moles* aliquando non tam aucta, quam potius *imminuta*, contracta (§§. 697. 698.), tum giganteum, vix tamen, nisi respectu viciniarum, morbosum, incrementum viscerum, praepremis abdominalium (physconia): ut quod certo minus attentis cautisque medicis pro *obstructione*, sub media vasorum in iisdem

libertate, toties imposuit (§. 698.). Nec minor in eo errandi occasio nos premit: quod *multiplicia*, uno eodemque in cavo, viscera, haemisphaerico ventris dominio arcte sint commissa: unde tumor unius, — alterius, huic vicini, aut superincumbentis, tumorem ac retentionis illinc residentis symptomata facile mentiatur.

Ret pan-
creatica.

Sic, ubi *parotis* morbos suos, plerosque acutos, adperite satis adnunciat: hos, frequentius chronicos, salivalis soror glandula, *pancreas*, aut prorsus reticet, aut aequivoco nimis sermone eloquitur, et, ut insignis anatomici pathologici verbis utamur, „*cur tumores pancreatis, nisi forte et ipsi maximi sunt, et aegri valde macilentii, difficillime tactu percipi queant, retrusa visceris sedes facit, et quidquid manui se interponit, praesertim vero turgens flatibus ventriculus, aut jecur ampla et dilatata magnitudine.*” Nec major sane certitudo est symptomatum, quae *pancreas*, — sectionum testimonio, aut omne, aut ex parte, nunc vix non consumptum, nunc inflammatum, rarius abscessu, vel calculis obsessum nunc mole tantum auctum ac firmitus, nunc autem vere scirrhusum, cancrum adeo,

nunc steatomate adfectum, — dolorum, id est, rodentium in epigastrio, a cibis assumptis auctorum, anxietatis, nauseae, dyspepsiae vomitûsque, praesertim colore nicotianam tabacum referentis, — obtulisse, relatum fuit: cum dicta symptomata saepe quidem, quod et nos observavimus, ex vitio *pancreatis*, — sed haud raro etiam hoc organo *insonte*, vicinorum modo viscerum culpâ, venisse sint visa.

Sic virgo *vindobonensis*, diros in sinistro hypochondrio dolores per annum cum dimidio sustulit, eosque pro rheumaticis, absque artis adhibito subsidio, habuit. Febris lenta tandem ac tumor conspicuus *lienis* in regione, cum gesticulatione brachii sinistri, ac respiratione, donec aegra obdormisceret, semper singultuosa, nec non aphonia frequente, accessit. In *liene* hujus sedem esse, et aliis a medicis, et a nobis fuit creditum: donec plures post menses, *pus multum*, cum urinis intime mistum, secedens, *rentem* sinistrum suppuratum, lienem vero ab isto, donec ille, pure liberatus, concideret, anteriora versus coactum, non tamen ipsum morbosum fuisse, tandem docuisset.

Tanta interim *obstructionum* in abdo-

mine distinguendarum difficultas, ab animo attento in fabricam habitumque corporis, aetati, sexui cuius proprium, in vitae genus morbosque praegressos, in ipsam faciei conditionem, in functiones laesas, et in eademum, quae in oratione academica, *Ticini*; „*de signis morborum ex corporis situ partiumque positione*,” recitata quondam, non viros quidem in arte expertos, sed tiro-nes medicos docuimus, atque hic partim repetimus, plerumque superabitur.

„Vix, nisi in situm, qui cuique visceri explorando conducatur, aegros colloceamus, diagnosis sat firma obtinebitur. Qui in suspecti *jecinoris*, aut et *lien* naturam inquisiturus est medicus: ille non in dorsum semper procumbentem hominem, sed alio longe in situ positum examinandum habebit. Nunc scilicet conveniet, in pedes erectum et in sinistrum, — aut cum *lien* examinandus fuerit, in dextrum latus inflexum aegrum contrectare: quo nempe in situ, inferior istorum viscerum limbus a costis spuriis magis liberatur, et exploranti digito redditur vicinior; nunc in genua cubitusve decumbere aegrum jubebimus: quo fit, ut suo pondere jecur, sub hypochondrio dextro

nimis reconditum, aut *splen* ipsum, mesenterium, pancreas infarcta, anteriora versus ferantur, laxatisque abdominis musculis, majorem inquisitionis manus superficiem exponant;— nunc, decumbente in dorsum aegro, positus, inflexo genu, in talos pedibus, ventrisque prius relaxatis sic integumentis, manus medici infra costas dextri aut sinistri hypochondrii spurias ponitur, atque his ipsis ad anteriora vi quadam elevatis, sepultum sub osseo hoc arcu *hepar* aut *lien*, ad umbilici regionem prodire cogitur. Non repleto prius a cibis vel a potu abdomine, sed homine jejuno, istius in viscera inquirendum; vel, si temporis id sibi exigat penuria, intestina prius contentis flatibus atque saburris, ope clysteris, ne, inflata nimis, defectus morbosque aliorum abscondant, deplenda sunt. In genere vero, quae sub hypochondriis latent viscera, ea, nonnisi sub majoris et protractae *inspiratio-*
nis tempore rectius tactu explorantur. Quod autem, sub tali examine, musculorum abdominalium aucta sic tensio rectius examinari impediverit, id mox sub *expiratione* longiore opus suscipere, ac singula tandem inter se comparare juvabit. Frequenter, quas

decubitus aegrorum supinus, inquiri satis negaverit: eas erecta corporis in pedes positio, varia inflexio, quod suo pondere tunc viscera infarcta, nisi cum aliis, aut cum ipso peritoneae jam arctius concreta, magis descendant, vel praedilecto a loco urgeantur, et tractionis, tensionis majoris aegro sensum inducant, patefacit injurias. Nec minus corporis aegrorum ex uno latere in alterum promptior conversio, si, hoc sub motu, vel in hoc, vel in aliud, sibi quidquam aut *delabi*, aut quasi *suspensum haerere* persentiant, certiore ad diagnosis conferet."

„Quos vel *renum* inflammatio, dolor, tenent, vel dira *lumbago* excruciat: illi, primo quidem aspectu, multa inter se communia habent symptomata. Dolor enim lumborum acutissimus, in utroque malo, regionem, in qua renes latent, occupat, et hallucinantem saepe in diagnosi medicum, in omnia licet attentum, relinquit. Vomitus certe, qui in nephralgia, in nephritide, adesse ut plurimum consuevit: a dolore summo et a fortiore musculorum lumbalium, aut a vertebralis periostii, aut ipsius in cavo vertebrarum medullae lumbalis inflammatione aut adfectione rheumatica, arthritica, eodem

prorsus nervorum consensu, hinc inde producit. Jubete nunc aegri truncum ad anteriora et genua versùs inclinari! jubete mox, ut inflexus sic ille, celeriore quodam motu, in situm magis rectum reclinetur!.. dolor abhinc summus ad inflammatos vel impeditos a *lumbagine* musculos lumbales nascetur, qui vix notabilis erit in *nephritide*, *nephralgia*, nisi in magnum jam tumorem renes excreverint."

Ubi tumor ad hepar, latentis in eo supurationis suspicionem induxerit; ne dilatam more insolito *vesiculam felleam* pro abscessu habendo, cultro eandem, ausu lethali, submittamus, exemplo magni quondam *Galliae* chirurgi cavendum est. Ad lobi hepatis dextri limbum, in aegro ad nosocomium *Ticinense* quondam suscepto, abscessum haerere persuasi, eundem sine temporis jactura adperiendum esse censuimus. Etsi vero sat evidens in eo fluctuatio se manifestasset; non tamen illum satis ad hoc opus maturum esse practendens chirurgus: cataplasma is tumori superimposuit, ac duos post dies operationi sese accinxit. Sectio tunc profunda super loco pridem fluctuante instituta, sed mors prompta eandem

secuta est. Adperto cadavere, constitit: lanceolam non quidem in abscessum, *jamjam disruptum*, sed per intestini caeci amplioris membranas, — ita tamen, ne integra hujus canalis perforatio abhinc secuta esset, penetrasse.

Frequenter omnino ex eo, quod medici complures, non modo abdominis, sed pectoris quoque et bronchiorum crurumque in morbis, *columnae vertebralis* examen aut flocci faciant, aut prorsus negligent; istorum, quoad primam sui originem, prout in oratione academica, „*de vertebralis columnae in morbis dignitate*,” quondam docuimus, amittitur cognitio. Quamvis vero *retentiones* longe minus, quam *spasmos* atque *paralyses*, e specûs vertebralis organicis vitiis prodire fateamur; est tamen, ubi hac ex origine, aut intestinorum, aut vesicae urinalis, ex retento lotio in cavum abdominis protensa, paresis, aut perfecta resolutio aliaque scaturiant (§. 769.); vel ubi *lordosis*, seu vertebrarum dorsalium, lumbalium ad anteriora morbosa recurvatio, tumorem ipsius cavi abdominalis mentiatur: ita, ut adeo „rerum anatomicarum incurius medicus, testante summo quondam *Italiae* de rebus

anatomico-pathologicis scriptore, pro *mesenterii scirrho* habuerit tumorem ad abdominis regionem tactu perceptum, licet nihil hic esset, quam ipsa columnae vertebralis curvatura haud morbosa, in extenuato homine vacuisque intestinis ad abdominis compressionem facile sentienda.”

Quodsi nunc his, de abnormi retentione condensationeque materiae mucosae, lymphaticae ad ventrem, prolatis argumentis, et ea, quorum in secundo hujus operis libro (§§. 129. 220. 243. 249. 254. 261.), de *inflammationum* ad abdominis viscera reliquis mentionem injecimus, superaddideris; sat completam eorum, quae hunc morborum ad ordinem spectant, imaginem, potissime tamen ulterius ad lectos aegrorum illustrandam, tibi formabis.

§. 837. Retentionum *peritonealium* Ret. de-
script. cau-
sae, progn.
et cura. causae non paucae nos latent; plures interrim ex illis, quae ad *peritonitidem* adperte conducunt, ac morbosas concreciones, pseudomembranas, suppurationes aliaque retentionum mucoso-lymphaticarum genera facile post se relinquunt, jam alibi (§. 219.), satis indicavimus. Coeterae *Epischesium omenti*, *mesenterii*, *pancreatis*, *lienis* atque

jecinoris scaturigines, ab illis, quas aliis hujus indolis retentionibus subesse monuimus, vix differunt. Sic retentionum, de quibus hic agitur, et *prognosis*, cum illa, quam §§. 220. 249. 261. instituimus, convenit. Ad *medendi rationem* quod spectat, ea, tum ex illis, quae circa curam morborum, ex quibus praedictae retentiones, ut effectus, originem ducunt, alibi a nobis proposita fuerunt, tum ex therapeuticis, quae §§. 221. 250. tetigimus, repetenda erit principiis.

Ret. imi
Ventricis.

§. 838. Ab eo, quod recentiorum aevorum anatomici, *pelvis* nomine metaphorico et antiquis scriptoribus prorsus insolito sint usi, nequaquam impedimur, quin (salvo interim *peritonaei* jure) viscera in contiguatione ventris inferiore, quam ossa innominata et sacrum circumvallant, suspensa, defixa, *abdominalium* potius, quam usurpatorio titulo insigniamus et pro abdominis incolis indigenis habeamus. Eundem igitur morborum ad *ordinem*, et ad *genus* idem, quibus viscerum aliorum, ventre detentorum, illos subjugavimus, retentiones quoque *ureterum*, *vesicae urinalis*, *prostaticae glandulae*, *genitalium virilium*, *mulie-*

brium, ac demum *recti intestini*, mucoso-lymphaticas revocari, atque hinc loci breviter describi, opportunum esse credidimus.

§. 839. Ut vero indicatam hinc rerum se- **Ureterum.**
riem sequamur; ab *ureterum*, quorum adfectiones morbosas partim jam alibi tetigimus (§§. 263 - 268. 768. 773.), retentione mucolymphtica ordimur.

Hi scilicet canales uriniferi, fontium, unde scaturiunt, exemplo, nec positione, exortu, numero, nec longitudine, diametro, directione, nec tandem sua in vesicam urinalem insertione in omnibus sibi conformes, — subinde adeo, quod et nostrae observationi binis in casibus se obtulit, a lotii receptaculo, — vel, ubi hoc ipsum defuerit, a sede ejusdem normali adhuc longius aberrantes atque nunc in vaginam, nunc vero sub umbilico, nunc circa pubem monstrose adperti, sub obliquo ac longiore itinere, haud raro transvehendo a lixivio vel acriore, vel puris renalis, concretionum lymphaticarum, calculosarum materia impregnato stimulati, exesi, inflammantur, aliquando suppurantur, aut a phlogosi lenta cum partibus vicinis concrescunt, redduntur crassiores, indurantur ac obturantur in

totum (§§. 768. 775.). Sic *Cremae*, in *Italia*, quondam pro sacra virgine nobilissima, cui ren sinister ex calculis inflammatus ac tandem ad suppurationem, sub febre lenta, perductus fuerat, in consilium vocati, quo loco ureter sinister descendit, tumorem dolentem, fluctuantem deteximus: quo tandem abscessu vel sponte adperto, lotium cum calculo ex uretere ad latus abdominis sinistrum disrupto, effluxit. Priusquam vero ex ureteris obturatione talia contingant, eundem canalem supra locum alluentis urinæ vel et puris copiam suo in transitu coërcente, sensim sensimque, quod hic consulte repetimus, in longum et latum *dilatari* oportet. Quo profundior ac vesicae urinali vicinior ureteris obturatio est: eo quoque longior aut extensa magis ejusdem dilatatio esse consuevit; nec rara, sed et ab aliis, et a nobis ipsis frequenter conspecta, ureterum, sic ad intestini, etiam crassi, amplitudinem expansorum, exempla sunt. Prodigiousam ureteris, integram pintam urinæ continentis, dilatationem summus quondam *Bataviae* anatomicus observavit. Dextri ureteris, per omnem sui longitudinem ita expansi historiam legimus: ut circa vesicam

tandem *diruptus* hic canalis, sanguinis, cum lotio remisti, tres pintas, sub lateris dextri peritoneae effuderit. Prostatae scilicet lobulus medius in vesicam hujus aegri protensus, in fungi haematodes speciem conversus erat. Vel ipsa *pelvis renalis*, sicut a calculis, suam ob molem, in ea diutius coërcitis, ita et ab urinae, aut puris in uretere retentione, oblongum tandem atque superius perampulum in saccum expanditur. Tunicam ureterum internam aliquando, valvulae semilunaris in modum, urinae per illos descensui obicem posuisse, observationes docuerunt. Nec ubique tam ipsorum culpâ ureterum, quam tumoris eisdem vicini, ad mesenterium mesocolon, intestina, ovaria, musculum psoas, ipsumque urinalis vesicae ad collum haerentis effectum, tam lotii, quam puris renalis, concretionum morbosarum per illos canales iter intercipitur.

Etsi vero pathologicae sectiones cadaverum abunde haec nos docuerint; signorum tamen, quae hoc vitii genus ab aliis distinguant, doctrina non parum sane claudicat. Quodsi *calculorum* renalium existentia, per hos, cum lotio excretos, haud amplius nos lateat: eorundem per ureterem descensum

symptomata (futuro *de retentionibus heterogeniis* libro exponenda) sat clare nobis produnt; alia vero rerum conditio toties subintrat, ac, absque oblata morbi renalis suspitione, ureter aegri non uterque, sed *modo unus* laborat, et culpâ vel propria, vel aliena impervius, uretere socio, adhuc sano, supplente, retentionis qualiscunque, satis animadvertendae, modo propter profundum, quo loco abdominis ureter vesicam versùs descendit, tumorem, dolorem fixum, ardentem, vel ob febrim, ob nauseas ipsumque ob vomitum, accusari non potest. Rara quidem, non vero inaudita, ureteris utriusque impervii, — vesicae autem, hanc ob rationem, lethali cum effectu (aliquando adeo lotii ipsius cum vomitu) urinis per dies orbatae, exempla sunt. A calculis quidem renalibus, cum, vel sine aliis materiis, *ambos* in ureteres simul delapsis, detrusis, ac praecipue quo loco ureteres, vesicae inter membranas angustiores, obliquam sibi viam adperiunt, retentis, interdum haec veniunt; aliquando interim et ipsa vesica urinalis, utpote justo durior, scirrhusa, inflammata, contracta, vel a calculo praegrandi oppleta, vel a partibus vicinis compressa, urinae

uretericac in se ipsam effluxui resistit. Urinae in cavo vesicae sub defectu, nullum quidem *ex illa* mingendi stimulum aeger persentit; nec tamen ideo continui ad excernendum lotium nisus et ardoris, etsi nullum catheter introductus urinam detegeret, exempla habentur: ut quibus in casibus, vel colli vesicalis inflammatio subsuit; vel calculi, nunc in ipsa vesica haerentes, nunc in uretere, prope hoc viscus, latentes, et aliquando, sui ponderis ratione, cum ipso uretere, cavo pelvis adacti, sub sectione cadaveris detecti fuerunt.

§. 840. Quodsi, absque praevia calculi ^{Medendi ratio.} renalis suspicione, sub decursu morbi celeriore, vel uno, vel utroque abdominis in latere, quo tractu ureteres vesicam adire novimus, necnon in renum regione, tensio, dolor fixus, febris cum pulsu duro, contracto, frequente, nauseae ac vomitionis cum sensu, cum urinae flammeae atque paucioris emissionem, aut cum omnimoda lotii in cavo vesicae absentia, sub alvo tamen libera, et sub nullis adfecti alterius in abdomine visceris signis, oriantur; non facile injusta inflammati ureteris, vel unius, vel utriusque, idea nobis suggeretur: quae

venae sectiones, hirudines, fomenta emollientia circa locum adfectum, clysteres ex sero lactis, indicabit.

Obscurior longe ac magis ardua res erit, ubi lentior et clandestinus omnino morbi progressus fuerit, ac ubi nulla, sub istius principio, latentis incendii vestigia sese manifestaverint: quo scilicet in casu, proditorio nimis modo, quam ut mature satis distingui potuisset, ureteris vitium, quod vocant organicum, certe haud unquam debellandum, subrepsit.

Etsi vero plena periculi aegrorum positio dicenda sit, quorum e renibus aut calculus, aut polypus, momentaneo licet dolorum ad illos sub moderamine, in pelvim renalem delapsi, angustiorem nunc viam per ureterem lecturi sunt; sub discreto tamen concretionum illarum volumine, ac sub calculi figura minus angulosa et aspera, spes transitus, quamvis frequenter interrumpendi, lenti, et maxime dum obliquum ureteris, vesicae inter membranas, iter absolvendum erit, summe dolentis, sub methodo mendedi, alibi a nobis exponenda, non exigua saepe conceditur. Major vero et cui capiendum pelvis ipsa renalis vix satis capax est, cal-

culus, vel in ista hic figetur immobilis; vel ubi hanc, sub insigni aegrorum cruciatu, superaverit; majores longe aerumnas, plerumque tandem lethales, inferet.

§. 841. *Vesicae urinalis* morbos varios R. vesicae urinalis. jam alibi descripsimus (§§. 263-268. 484-490. 766. 769. 771. 772. 774.), atque hinc modo pauca de retentionibus mucoso-lymphaticis hujus visceris dicenda nobis supersunt.

Ac primò quidem, ipsi vesicae parietes, vel per praegressas irritationes diuturnas, inflammationes tam acutas, quam chronicas, variis a causis inductas (§. 266.), vel solius adeo *senectutis* provectae ratione, frequenter hinc illinc, vel omni ex parte *spissescunt* (§§. 267. 769.), et a lymphae, morbose secretae, retentione, coagulo, — quin igitur, *propria* e culpa, in *scirrhos* facile inclinent, — non modo indurantur, ossescunt; sed et varios in modos, interiora versus, a se invicem recedunt, distenduntur in longas adpendices, atque vel *excrescentius spongiosas, polyposas, fungum haematoden*, producant: quae aut vesicae tenaciter adhaerent; aut, ab ea separatae, per frusta secedunt. Nec fere alia ratione

tam internae vesicalis membranae, vel, quod nobis verisimilius videtur, *pseudomembranae*, internae vesicae tunicae primum laxe supertensae, postea vero ex parte separatae ac pendulae, *prolapsus* (quem et ipsum hoc viscus *inversum* subinde patitur, §. 769.) quam *colli vesicalis* per pseudomembranam observata quondam *occlusio*, contingere videntur; unde varia et jam alibi a nobis exposita tam *incontinentiae*, quam *retentionis urinae* phaenomena (§. 484-494.) originem trahunt.

Quemadmodum autem, secundò, *hydropis* saccati, atque ipsarum *hydatidum*, hoc urinarum in receptaculo haerentium, exempla prostant: ita quoque saccos morbosos, loco aquae, humore mucoso-lymphatico repletos, hoc in cavo expectare licebit; atque sub ipsa vesicae suppuratione, humorem purulentum diversis hujus organi in loculamentis haesisse, observatio docuit. Qui vesicam, a paralyti correptam, a retento lotio ita distentam vidimus pluries: ut longe super epigastricam regionem extensa, fuerit; *dirupti* tamen hujus visceris exemplum nos ipsi non habuimus; habuerunt alii; sed modo pauci. *Vesicae suppuratae*,

exesae, atque vel in rectum intestinum, vel in vaginam adperta casus nobis circiter octies oblatus fuit. Quam vero ex ore amici ac summi apud *Ticinenses* in rebus tam anatomicis, quam chirurgicis professoris habuimus, ea, digna est, quae hoc loco conservetur historia. Ille *mediolanensem* ad aegrum, diuturna retentione urinae adfectum, accersitus fuit; cui viro, quoties catheterem chirurgi vesicae ejusdem immiserant, penis erectione mox insecuta, toties ille iterum expulsus fuit. Digito, in anum aegri immisso, observavit vir egregius *vesicae fundum*, versùs intestinum rectum *retroflexum*; orificium autem illius ad pubem conversum haerebat. Compresso nunc perinaco, absque labore catheter vesicae immitti ibique retineri potuit; ita ut aeger, jam penitus emaciat, pinguedinem amissam iterum adquireret.

§. 842. Qua ratione *diagnosis* morborum vesicae vix expositorum obscura et incerta est: eadem *Therapiae* quoque principia obducuntur caligine ac titubant. Artificialis quidem chirurgorum digiti, sive catheteris, usus, asperitatis, levitatis, amplitudinis, vel constrictionis ad vesicae ca-

Diagnosis
obscuritas.
Therapia.

vum, sicut et concretionum in eodem sepul-
tarum rationem sufficientem saepe reddit;
sed frequenter nimis insensibilitas digiti il-
lius metallici, expertae licet manûs, tactum
eludit; a locis vesicae adfectis, — a bursis
seu crumenis hujus visceris morboris, qua-
les et nos, primo *Interpretationum clini-
carum* nostrarum in libro descripsimus, —
vel a saccis vesicae inconstantibus, per spas-
modicam ac inaequalem modo fibrarum ejus-
dem contractionem productis, — vel adeo
a normali parietis vesicae posterioris ac in-
fimi, prope rectum intestinum, descensu,
aberrat, — longe vero minus vitia hujus or-
gani localia distinguit.

Tantis quidem sub dubiis, ad externam
hypogastricae regionis supra pubem explo-
rationem confugimus, atque haud raro ve-
sicam, quamvis ab urinis minime expansam,
pelvis e cavo prominentem, mole auctam,
digitorum impressioni, sub sensu aegri ple-
rumque nullo, interdum ingrato, resisten-
tem, duram et quasi callosam, aut vero tu-
berosam reperimus. Vel sanas quondam,
sed partus frequentes expertas apud mulie-
res, post mortem, saepe latior, ac latere
utroque in duo quasi diverticula expansa

vesica urinalis invenitur. Nostrum, cum in Italia degeremus, consilium circa morbum, quo foemina juvenis atque formosa laborabat, *Genuae* desideratum fuit. Haec viri nobilissimi, sed optato haerede destituti, dilecta conjux, ex praegresso in pelvi incendio, tumorem durum, minime dolentem, super pube late extensum, nobis obtulit: quae callosa omnino durities, prout singula morbi, tam sublata, quam praesentis, symptomata debitumque partium aliarum examen docebant, omnem anteriorem vesicae parietem pro sede agnovit. Cum vero partis jam callosae resolutionem haud amplius sperari posse niñis pateret; familiae illustris atque anxiae quaestio medicis proposita fuit, scilicet: „num sub tam tristi aegrae positione, haec ipsa, sine majore vitae propriae periculo, conceptioni se exponere auderet?“— Cum autem, extenso magis magisque utero, vesica, tam anteriore, quam posteriore sui parte compressa, urinam suscipere nequiret atque, haec omni in saccos ejus laterales compulsa, violentiam, illi facile funestam, praevideri juberet; responsum medici propositae quaestioni unanimes *negativum* dederunt. Atqui

haec ipsa, brevis licet, historia, nodo, in consultatione medica a. 1793 tum celeberrimo academiae *Patavinae* professori, tum nobis ipsis oblato, feliciter solvendo, par esse videtur. Nobilis nempe *mediolanensis*, 55 circiter annorum, aspectu robustus ac sanus, nisi quod, penis erectione privatus, a decem jam annis, paralysis specie ad vesicam, et simul ad intestinum rectum laboraverit; a quacunque lotii, illo in receptaculo collecti copia, nec hypogastricae regionis elevationem pyriformem aut aliam, nec ullum in ea, repletionis morbosae incommodum persentire solebat. Quousque interim hic morbus duraverat, tum catheteris, tum injectionum in vesicam, frequentior usus fuit. Quodsi autem *parietis vesicae anterioris* (ut in *Genuensi* illa matrona) vel a praegressa phlogosi, vel a causis aliis, nata *callositas*, hoc viscus, ne pubem versus dilatari potuerit, impedivisset; omnem certe illius, nimis ab urinis repleti, extensionem, in rectum intestinum agere, atque comprimendo, istius paralytin, nisi producere, saltem augere, oportuisset.

Cum tamen saepius nec dicta mali, tam profunde latitantis, exploratio, ad indagand-

dam ejusdem naturam sufficeret; instituta apud viros per intestinum rectum, — apud sexum sequiorem, per vaginam inquisitio, clariorem utique diagnosin hinc inde exhibuit. Fateri interim oportet: vitiorum vesicae, sicut aliorum bene multa, ita et eorum, de quibus hinc sermo est, non pauca, iudicium, vel catheteris, vel digiti chirurgici depositionibus innixum, vix non omne respuere.

Quam parum igitur auxilii, proVecti jam multum vesicae morbi, praesentem retentionum ad ordinem spectantes, admittant, vel sponte elucet. Spes interim sortis medicae scientiae quondam faustioris, non omnis deponenda, et, quam nobis anatomia pathologica lucem, non tam copiosis retro ab aëvis, accendit: ea, collatis undique observationum practicarum radiis, indefessim atque solerter augenda est. Maxime vero in *exorientis* ad vias urinales, vel earundem ad vicinias, morbi curam, jam alibi expositam (§§. 262. 268.), oculus, ne profundas ille nimis radices figat, mature satis convertendus est. Praeter indicata, citatis vix in paragraphis, artis subsidia, morbi impetu primarii satis jam devicto, retentioni ad ve-

sicam muco-lymphaticae, tum calomel, refractis in dosibus, tum repetita caloris moderati *semicupia*, notabili cum fructu opponuntur (§. 774.). De *arthritide* ad verra aberrante, atque de *rheumatismo*, vesicam urinalem aut medullam lumbalem, nervorum, qui hanc adeunt, matrem, prae aliis infestante, ejusque secretiones mucoso-lymphaticas, in propriam hujus receptaculi perniciem, pervertente, non pauca, tum aliorum practitorum, tum nostris in fastis, occurrunt, nosque, ne hanc quoque morborum causam, satis frequentem, praetervideamus, ac methodum medendi huic ipsi magis congruam postponamus, advertunt. De cruoris, tum in cavo, tum in vasis internis vesicae coacervatione, atque de *rerum aliarum* morborum hoc in organo *retentionibus*, quo loco haec spectant, disseremus.

Ret. gland.
prostaticae.

§. 843. Post ea, quae de *glandulae prostaticae* inflammatione, suppuratione ac morbosa duritie quondam protulimus (§§. 554. 770.), ac post illa, quae *Interpretationum clinicarum P. I.* his superaddidimus, non multa, quae magis ad chirurgiam non spectent, de hujus glandulae retentionibus mucoso-lymphaticis a nobis dicenda supersunt.

Quamvis prostatam tribus glandulosis a lobulis conflari, ac medium ex istis, scilicet minorem posterioremque, loco vasis deferentibus ipsique vesicae intermedio positum, subinde dolere, tumere, neminem hodie dum latuerit: non ita pridem tamen scriptoris *angli* industriâ, *medii* hujus lobuli sub statu sanitatis conformatio, pro dignitate, quam habet, majore, clarius descripta, et hujus structurae in ejusdem particulae atque ipsius vesicae in morbos auctoritas accuratius exposita fuit. Haec igitur pars media et posterior prostatae, nisi *medorrhoeae* perverse tractatae, aut vero *stricturarum* in urethra effectu, ante *senilem* aetatem vix unquam morbose adficitur; tunc autem, octogesimum usque vitae ad annum, viri modo pauci medium glandulae hunc lobulum illibatum nec mole nimis auctum aut duriores conservant. Quodsi juniore in aetate, ex specifico contagio, nec non ex *medorrhoea*, hujus effectu insecuta, injectionum vero adstringentium, equitationis hoc sub morbi stadio impetuosae, novi atque violenti concubitûs, sub eodem suscepti, aut venti frigidioris, genitalibus admissi actione suppressa, membrana muco-

sa, quae urethram et collum vesicae investit atque defendit, effluvio morbosco cohibito, inflammetur, tumeat, ac nixus ad urinae excretionem laboriosam majores ac vix non continuos excitet: tunc et prostatae, pars una vel altera, potissime sinistra, *symptomatice* adficitur, tumet, atque lotii mittendi difficultatem supra modum auget et exasperat. Solis forsitan *lateralibus prostatae lobulis* a tumore prehensis, dysuriæ gradus, quam si *pars media* hujus glandulae, ad vesicae collum usque extensae, turgeat, minor esse consuevit. Accedit et istud, quod, si pars prostatae lateralis una prae altera tumeat: *obliquam* haec *urethrae positionem* ac directionem inducat. Maxima vero et perfectae urinae suppressioni juncta violentia erit, *totius* ubi *prostatae* tumor conspicuus, omni a latere urethram, jam a phlogosi angustiolem, comprimatur et claudat. Ast vero et glandulae illius *lobulus medius* atque posterior, vel *solus*, ubi plurimum et ad collum vesicae usque, durus ac tumidus, non modo ostium istius infarcit, sed altius et profundius progrediens, ut nos quoque mediante exemplo rariore in *clinicis Interpretationibus* docuimus, vesici-

cae membranam internam propriam in cavum, magno tumoris volumine, urget, atque hac e membrana *valvulae speciem*, vel ipsi catheteris in vesicam introductioni adversam, constituit. Lobum prostatae lateralem *sinistrum*, ex incognita hucusque ratione, saepius prae dextro tumere atque adeo subinde cum ipso lobo hujus glandulae medio, vesicae in cavum penetrare, experientia docuit. Ipsa tunc vesicae interna facies, hoc loco aliquando, sub acerbis ab ultimis urinae paucae guttulis emissis, doloribus, quasi erosa detecta fuit. Haud raro, dum urethrae strictura mature satis ab arte devicta fuit: tumor quoque, ad prostatam ejusque ad partes laterales ab illa inductus, simul disparuit. Est, ubi urethrae strictura tumorem prostatae ipsa induxerit; — est vero quoque, ubi haec glandulae istius affectio, imminutae diametro urethrae ansam porrexerit; magnique in artis exercitio ponderis, quo haec ordine quondam incesserint, quamvis ardua saepe, distinctio est. Vel ex prostatae tumore, vel ex urethrae strictura, vel ex utrisque simul oriatur urinae mittendae difficultas, retentio: ipsam adeo *lotii secretionem* haec obstacula tandem iumi-

nuisse, in pluribus sunt visa: quod nempe (magni in omne systema, ac forsitan ipsius in calculi urinalis, apud praedispositos, generationem influxûs) phoenomenon, ex collecti ac stagnantis, partim in vesica, partim in ureteribus, partim autem rerum in pelvibus, lotii copiâ, per compressionem ulteriori hujus lixivii secretioni adversa, derivandum esse, nos quoque censemus. Sed et aliud mali genus, praeter hoc vitium, et praeter vesicae extensionem, ad paraly-sin usque, nimiam, ex urinae, quamcun-que denique ob causam, excerni impeditae, saepe acrioris, *stîmulum* continuum in mem-branam mucosam atque in fibras hujus re-ceptaculi musculares, subnascitur, ex in-ducta tandem ab isto parietum vesicae *spissitudine ac rigiditate*, contractioni spontaneae hujus organi contraria. Sub quo-vis prostatae tumore atque incendio, quan-titas mucî, puriformi materiae commisti, tenacis, in filis ductilis, et copiâ urinae emissae fere aequalis, secernitur. Major interim inflammatio, ad ipsam tandem inter-nam vesicae superficiem ac parietes istius, aut in veram cystiditem (§. 264.) transitura, et huic secretioni morbose finem, non pa-

rum tristiozem, imponit. Ubi nulla in urethra constrictio praecessit; tumor prostatae, ex causa quacunq; exortus, primo in morbi stadio, tantae quidem molis symptomata necdum praesentat; sed modo in urinae excretionem, potissime sub corporis hac, vel illa positione, difficultatem prognerat; haec interim mittendae urinae tarditas ac dimidia quasi impotentia, morbo quidquam senescente, augetur ac tandem in perfectam, ejusdem suppressionem degenerat. Hanc nixus frequentes semperque fortiores et parturientium illos vix non aemulantes, in obstaculi sedem directi, sequuntur; atque tum in ista, tum in reliquo urethrae canali, sanguis congeritur, ardor, perinaei sub tactu dolores, excitantur, secretiones morbosae succedunt, atque his, tam in ipsius urethrae parietibus, quam extra eosdem, inductis, strictura formatur (§. 770.), atque phlogosis, ad ipsum vesicae collum saepe propaganda, promovetur. Hunc rerum statum tam cereolus, catheter, in urethram missus, quam digitus ano introductus, confirmant (§. 770.); nec ratio est, cur ex Recentioribus quidam hoc ultimum, per intestinum rectum, examen, ut superfluum,

rejecerint, solumque in cereolum, cui tamen saepe, doloris tumorisque in urethra ratione, accessus vix non omnis denegatur, fiduciam posuerint. Quousque prostatae inflammatio, donec ejusdem *suppuratio* sequatur, continuatura sit? difficulter praedicitur ac, aliarum glandularum exemplo, haec ipsa, praeparando in pure, quamvis hic exitus a dispositionis corporeae ac febris rationibus dependeat, saepe lentius procedit. Prout vero jam indicavimus (§.770.), pus factum, varias sibi vias eligendo, nunc in *rectum intestinum*, nunc in *urethram*, nunc vero in *telam cellulosa*m, sibi vicinam, depletur, novas, hoc ultimo in casu, inflammationes accendit, ac ovinosas miseris fistulas praeparat. Haud raro *ulcera* ad prostatam relictam, *excrescentiis squammosis*, sanguinem facile fusuris, occasionem largiuntur. *Duritiem* aliquando tumor prostatae, nisi prius urinae ac alvi ipsius, per compressione intestini recti mechanicam, lethalis, insignem contraxit, et medius, aut et lateralis, qui ad vesicae cavum usque ascendit, lobulus, saepe praetumidus, quasi erosus atque squammosus comparuit. *Perinaei* inflammationem, ac seroso-lymphaticas super co

collectiones, hoc a morbo inductas, culter anatomicus reperivit.

Ordinis quidem electi gratia, morbos prostatae jam antehac descriptos, hìc iterum, alio nempe sub aspectu, depinximus; sed ratio non est, cur ideo medendi methodum, sub iisdem indicatam, et §. 774., pro sua paupertate, jam satis expositam, repetamus. Eodem nunc modo cum *morbis genitalium*, sextis tam virilis, quam muliebris, pro parte nempe, quam hi sibi retentionum mucoso-lymphaticarum sub ordine assumunt, procedemus, eosque breviter et, ne crambem recoctam offeramus, hoc solo respectu describemus.

§. 844. Parentum e lumbis fons vitae filiorum, — sed eadem e scaturigine (vel pleno nimis alveo redundet, vel ripas, quibus ringitur, ipsemet pessumdet) mortis quoque ex illis propriae unda fluit. De *gonorrhoea* quondam loquentes (§§. 547 - 552.), fatales jacturae seminis vel nimii, vel immaturi, vel serotini effectus jam satis exposuimus; ac de causa morborum, huic ipsi e diametro opposita, nostroque saeculo, nisi longe lateque regentis adhuc auctoritas nominis nobis imponat, rarissima, alio *poli-*

Ret. genitalium viril.

tiae nempe medicae, in opere, non absque multorum huic glebae adscriptorum scandalo, quod hac in Epitome renovare evitabimus, non minus jam egimus. Superest igitur, ut coeteras in viis apud *sexum virilem* seminalibus retentiones mucoso-lymphaticas, brevior saltem, prout res postulat, subjiciamus examini.

R. Contextus cellul. vasor. spermat.

Ac primò quidem *vasa spermatica*, tam arteriosa, quam venosa, quae, sociis cum nervis atque vasculis lymphaticis, abdominales per anulos vel descendunt, vel ascendunt, ac peritonaei a fibris cellulosis amice partimque pampiniformes in amplexus necuntur: quamvis ea, sub stata sanitatis, superatis modo abdominis confiniis vasisque deferentibus nupta, *spermatice* titulo *funiculi* superbiant; sub adversa tamen valetudine, haud raro auctoritatem formamque morbosam eandem, haud paucis certe aegris funestam, usurpant (§. 539.). Sic nempe, exorto testis sarcomate ac funiculi spermatici eidem contigui sub tumore ac duritie, quamvis morbosa haec externorum genitalium constitutio abdominalem ad anulum necdum pertigerit: ubi dolores diuturni ac vehementes, ad lumbos et ad hypogastrium

Superanularis.

forsitan praecesserint; suspicionem hi ipsi, ne quoque *supra* hoc anulo similis, morbosus nempe, *funiculus* lateat, non injustam, sed aegri quondam illustris, *ticinensis*, nec non aliorum ab exemplis confirmatam, nobis movebunt. Primus ex istis, vir illustris, quadraginta sex annorum circiter, optime nutritus, atque sat leviter vel media sub hieme vestiri, — mox autem suscepto a frigore, foco ardenti, per horas, lumbis exponi solitus, de dolore tandem istorum valido conqueri coepit. Hac lumbaginis rheumaticae sub forma, aeger, quin ejusdem functiones principales multum abhinc laesae viderentur, et quin febris accessisset, aliquot per hebdomadas lecto detentus ac ruditer vexatus fuit. Etsi vero abdomen, multa hucusque pinguedine turgens, morbosi nihil tactui offerret; dolores tamen haud raro a lumbis ad pelvim usque, sinistra in parte, vehementer saepe urgentes, descendebant. „Num tumor, aut vero fluxus vasorum haemorrhoidalium, — num urinarum sedimenta suspecta, aut num morbi quicumque alii praecesserint?“... tum a nobis, tum ab eximio in *ticinensi* academia chirurgiae practicae professore,

interrogatus aeger: talia sibi unquam in vita contigisse, constanter negavit. Interea morbus, quoad veram sui originem, nisi, argumento probabili, rheumaticam, medicis hucusque ignotus, continuò adauctus atque tam atrox, ut somnum atque nutritionem corporis, prae dolorum vehementia, omnem arceret, febrimque sibi lentam adsociaret, redditus fuit. Atqui tunc modo tumor conspicuus, oblongus, sinistra in parte abdominis, a lumbis oblique pelvim versus extensus, tactui se obtulit. Enemate quoque, praeter multa, quae hìc indicari in genere sunt visa, praescripto et, jussu medicorum, non ultra, quod aegro praeplacuerat, cubiculari a famulo, sed a chirurgo, injecto: oculis istius insignis mox *sinistri testiculi tumor*, quem, pudicus nimis aeger, medicis hucusque anxie celerat, atque tunc adeo his ipsis ulterius celeri jussit, se obtulit. Sui interim officii non ignarus hicce chirurgus, ea, quae stupefactus detexerat, candide medicis exposuit, simul aegri, ne demum propriam in perniciem ulteriore sua cum reticentia conferret, conscientiam movit. Instituto tunc tumoris ad testem aegri sinistram examine, *sarco-*

cele hunc insigni prorsus laborare, *nec tamen eodem a vitio funiculum quoque spermaticum, abdominalem usque ad anulum, correptum esse*, constitit. Num vero, sub tam tristi rerum positione, operatio tumoris morborum chirurgica, cum fasciolarum, funiculi, vel soli arteriae spermaticae, infra anulum, pollicis longitudine minime morbosae, applicandae occasio nequaquam deesset, locum prudenter haberet? quaestio nunc mota quidem, — sed ex eo, quod tumor dolorque summus sinistri abdominis, ad pelvim usque extensus, spermaticorum vasorum, abdominali anulo superiorum, *carcinoma* latere, timorem haec operatio eo majorem nobis incusserit: quod celebris collega noster, cum sub positione *sex* aegrorum aliorum fere simili, testes abscidisset, illorum vero a morte, cito insecuta, alterum magni voluminis *funiculum*, a pelvis regione ad renem usque ascendisse observavisset, hosque scirrhosos vasorum spermaticorum tumores, in museo *ticinensi* pathologico conservandos nobis amice tradidisset; omni a manu chirurgica praestando auxilio renunciandum esse, utrimque conclusum fuit. Ac revera,

cadaver aegri, de quo hic egimus, post paucas septimanas, crudeli sub dolore peractas, adpertum, tumorem *librarum quindecim*, scirrhosum et jamjam carcinomaticum, vasorum spermaticorum ab originibus omnem eorum ad anulum abdominalem descensum insequentem, ambientem, ac vicinis cum partibus unam in massam concretum, nobis exhibuit. Plures, in fastis chirurgicis, observationes ejusdem indolis exstant; quæ igitur observationes, priusquam de testis, evidenter morbosì, recisione cogitemus, summam nobis superiora anulo in vasa spermatica, forse et ipsa morbosa, attentionem commendant.

Infra anularis.

Quas hucusque retentiones mucoso-lymphaticas telae cellulosae, vasa spermatica abdominali *super* anulo ambientis, vel ex irritatione conspicua, vel ex ipso incendio, saepe chronico, contingere monuimus: hæc omnino frequentius eundem *infra* anulum, vel ad *funiculum* proprie sic dictum *spermaticum*, sub inflammatione subinde ad anulum vere strangulatum, vel ipsum ad *testiculum*, vel utrinque, prout §. 524. docuimus, sub nominibus partim absurdis, *varicocelis* sive *circocelis*, *sarcocelis*, *hy-*

drocelis, tam acuti, quam chronici, aut demum sub illis, *steatomatis*, *scirrhi*, *hydaditum*, non aquoso solum, sed simul albuminoso liquore gravidarum, oriuntur, atque effectus et causas, tum alibi jam satis expositas (§. 553.), tum alio hujus operis sub capite commemorandas, agnoscunt.

Quamvis autem, sectionum anatomico-pathologicarum testimonio, tum *vasa deferentia*, tum ipsae *seminales vesiculae*, a statu normali subinde aberraverint: ac prima quidem ex istis, nunc penitus occlusa, indurata, callosa, nunc exorbitantem, inaequalem ac tuberosam in molem dilatata (*spermatocele*), — vesiculae autem spermaticae, nunc prorsus deficientes, nunc ductibus in prostatam adpertis destitutae, nunc aequo minores, corrugatae, aut vero, ex testiculorum, vel prostatae, vel colli vesicae, vel intestini recti praegresso incendio simul inflammatae, vel suppuratae, vel justo duriores, vel, quod et nos binis in exemplis conspeximus, scirrhosae, vel strumosae, vel demum calculosis concretionibus repletae sint visae; ac licet multiplices istorum in opus generationis apud viros effectus esse oporteat; celare tamen nequimus: has in-

R. vasor.
deferent. et
vesicul. se-
minal.

ternorum genitalium a statu normali aberrationes, in virorum cadaveribus detectas, sub vita illorum, saepe nulla, aut saltem aequivoca valde, sui signa edidisse ac, positis etiam his signis luce clarioribus; arti medicae, his vitiis mederi, concessum haud esse (§. 539.).

Eadem fere medicae scientiae subsidia *interna* inopia premit, ubicumque ad testiculos, epididymides, funiculum spermaticum, lymphae, sub inflammatione quondam praegressa morbose secretae a coagulo, universum harum partium parenchyma jam plurimum infarctum, distractum, concretum, condensatum, induratum, a forma sua organica jam nimis recesserit; vel ubi lancinantes jam dolores hos tumores hinc inde perfoderint; vel ubi venae spermaticae in praegrandes varices extensae, a proprio cruore, omni quasi in illum imperio spoliatae, laxae pependerit; vel ubi hydrops testis, aut simul funiculi vaginam vel maxime repleverit; vel ubi hydadites has partes clandestine obsederint; — his omnibus in casibus, medicina *interna* nihil, — *culter* interim *chirurgicus*, nisi tardius ac malo jam abdominalem super anulum progressio,

in opem vocatus, partibus scilicet morboris, quae totius absque damno conservari ulterius non possunt, ad artis divinae, ab aliis vobis tradendae, praecepta remotis, multum sane auxilii praestat.

§. 845. De variis *uteri*, ejus *ligamentorum*, *ovariorum*, ac *vaginae* morbis jam egimus (§§. 222 - 228. 529. 532. 543. 548. 744 - 747. 756. 763. 764.). Non pauca existis, praecipue quae de *metritide*, de *medorrhoea*, tam contagiosa, quam insonte, atque de *hydrometra* retulimus, suos quoad effectus, retentionum mucoso-lymphaticarum ad ordinem spectant, atque hinc levi modo calamo hic loci tangenda sunt; quae vero retentiones uteri *cruentas* respiciunt: ea sub ordine his magis proprio referenda nobis reservamus.

Si vasa *virorum* spermatica, vel antequam abdominales per anulos penetraverint, subinde a morbis infestari, tumere ac duritiem, aliquando scirrhosam, contrahere sunt visa (§. 844.): *sexus sequioris*, ejusdem naturae vasa seminalia, longe scilicet breviora, prius, ac ovaria, tubas et uterum attigerint, mox eis eisdem correpta nec ipsi nos conspeximus, nec in fastis aliorum ana-

Ret. in genitalib. sexus sequ.

tonico-pathologicis reperivimus. Sors vero iniquior partibus, quae his a vasis irrigantur, imposita est.

In ovariiis.

Ac primò quidem, *ovaria*, quamvis paucioribus istorum vasorum ramificationibus, quam tubae vicinae, instructa; innumeris tamen in vita mulieris, maxime *coelibis*, aerumnis exposita sunt. De *serosis*, hos ad testes foemineos *retentionibus* locuti jam sumus (§§. 746. 749. 756. 764.); neque oblatam tunc nobis, de *mucoso-lymphaticis*, his iisdem in locis collectionibus, saltem quibusdam, disserendi, occasionem praeterire potuimus. - Tumores *molis minoris* sed numero plures, *gelatinosa*, *albuminosa*, *melliformi* a materia formatos, frequentius, quam totius ovarii saccum indivisum, densiore hujus indolis humore gravidum, a nobis observatos fuisse, ibidem adnotavimus; ex quo, verum ovarii *hydropem* tardius plerumque ac modo diruptis loculamentorum istius, humore glutinoso repletorum, sepiensis membranaceis, succedere, ideo concludimus: quod, hoc demum facto, crassiora ex glutine contento et ponderosiora principia subsideant, superficiem ovarii internam ac infimam obducant, vasorum

ejus resorbentium orificia, suo cum smegmate obstruant, atque *aquosi* magis collectionem liquidi, ampliore nunc et minus resistente sacco inorboso, promoveant. Latices vero aquoso, vel gelatinoso turgeat ovarium! positionem hic tumor ejusdem quidquam major, variam, tum sibi ipsi eliget, tam viscera vicina subire coget: cujus iterum exempla jam adduximus. Uteri in longum ab ovario hydropico distracti, promissam in Epitomes loco vix citato historiam, per iconem illustratam, in secundo *Interpretationum clinicarum* volumine trademus. Rarum tunc scriptoris *Edinburghensis* de hydrope ovarii, per tubam, et ex hac, per uterum in vaginam, successu tamen minus felici, depleti specimen retulimus; nunc vero et alterum, ex observatione propria satis recente desumptum, huic adjungimus. Virgo nempe triginta fere annorum, aspectu florida atque robusta, hystericis tamen iisque periodicis, adfectibus, ac ovarii simul ab incendio chronico vexata, tumorem hujus organi notabilem, summa sensibilitate instructum, nec tamen sub attactu fluctuantem nobis obtulit. Admotae huic tumori hirudines, dolorem ejusdem pacarunt qui-

dem; sed post menses aliquot, non parum ille mole sua increverat, ponderis sui ratione profundius nunc in pelvis cavum demersus. Repletionis et compressionis abinde sensus in pelvi continuus, ac non pauca excretionum naturalium, has per vias absolventiarum, obstacula aegram terrebant; donec, praegressa diruptionis, media et profunda in pelvi, perceptione, copia humoris albuminosi conspicua e vagina prosilierit, ac tumor pristinus ex regione hypogastrica sinistra vix non omnis disparuerit. Quodsi nunc via, quam humor ille iniquus, ex ovario in vaginam descendens, legerit? indicanda foret; non facile nos illam, quae, vel sanam apud mulierem, ex ovario in tubam, ex ista, in uterum, atque istius a cavo, in vaginam hiat, — sed a corrosione morbosam, quae liquidum stagnans ex ovario inflammato, vaginam inter ac intestinum rectum profundius demerso, ad primum et anteriorem ex istis canalem, sibi concretum, perduxerit, accusandam venire credemus. Alterum virginis, in *ticinensi* instituto clinico nobis oblatum rarissimi casus exemplum huc spectare videtur. Hujus nempe aegrae ovarium sinistrum, praetumidum

in profundis fluctuabat, et fomenta, quorum ope exteriora versus magis mollesceret, sibi exegit. Cum vero lanccolâ tandem uti chirurgica, constitum jam fuisset: ejusdem usum constanter recusans aegra, vicino ea nosodochio suscepta, morbi sui exitum, qualiscunque demum ille foret, in eo expectari praeferabat. Plures autem post menses, sensim sensimque tumor ille fluctuans ovarii disparuit; sed qua tandem via materia in eo contenta defluerit, — etsi per *vaginam* illa probabilior sit; ob aegrae morositatem atque custodis incuriam, minime rescivimus. Cum nulla *ovarîi*, ab aquis licet vel maxime distenti, et abhinc, aut a praegrandi scatomatis mole, *dirupti* exempla vel aliena, vel propria nobis constant; ac modo conceptionis hoc in organo abnormis multumque provectae sub casu, *lacerationis* in eodem, ac foetus, in ventris materni cavum per hoc vulnus delapsi historiae, cheu! non ita paucae, existant; de opinione quidem nostra, his duabus a virginibus ovaria, humore morbosissimo repleta, hunc ipsum, per ulcus, in vaginam eructasse, dubitare liceret; interim, dum ipsa foetuum in utero putrefactorum ossa per

intestinum rectum tandem excreta fuisse, observatio multiplex docuerit; atque dum ovariorum, *pure repletorum*, per abdominis integumenta feliciter evacuatorum exempla loquantur; probabilitatis, nisi valdopere fallamur, huic suppositioni satis accedit, ut assertio, et *vaginae* et *intestini recti vias*, morbis ovariorum, quaecunque demum sorte has intrent, patere, spernendam hypothesin non oleat.

In utero,
ligamentis
et tubis
ejusdem.

Quae coeteras ovariorum retentiones mucoso-lymphaticas concernunt, ea sub *metritidis* ac sub *hydrometrae* expositione jam satis indicavimus; neque, jam nimium, *steatomatum uteri*, *tubarum* et *ovariorum*, ab aliis descriptorum, numerum, cum observationibus nobis propriis, absque utilitate augebimus. Sic etiam, quae de *ligamentorum* simul cum *tubarum uteri* affectionibus dictae indolis quondam tradidimus (§§. 745. 747. 749. 750. 764.), ea vix aliam hinc loci considerationem sibi expetunt. Quos non infrequentes esse referunt, et lactis ex mammis aberrantis (ut opinamur, hypothetice) attribunt, *telaе cellulosaе*, *ligamentorum latorum laminae interpositae*, *infarctus* ac *abcessus*: hos nunquam con-

speximus. Rarissimam quoque ligamentorum eorundem *rupturam*, ac haemorrhagiam exinde lethalem, *Galliae* quibusdam a medicis descriptam, esse dicamus! Ligamenti uteri *rotundi* inflammationem, diarium *Galliae* medicum adnotat. In densiore quamvis ejusdem ligamenti textu celluloso *tumores aquosos*, quales virorum funiculi spermatici aliquando concipiunt, interdum natos esse, tam alii (§§. 745. 747.), quam ejusdem nationis medici egregii experti sunt. Viri docti *tyrolensis*, *Roveredani*, nostri quondam in *Italia* auditoris, observatio viginti sex abhinc annis instituta nobisque amice communicata, referri meretur. Sectioni cadaveris foeminae, quae, a continuis ad imam atque lateralem abdominis partem doloribus vexata, extenuata prorsus, obiverat, hic medicus interfuit. Ob tumorem in parte dolente duriolem, carcinoma latitare crediderant. Morbi mense septimo, haemorrhagia per uterum secuta est. Hac licet jam cessante, suis tamen misera aerumnis succubuit; post mortem vero, factum septimestrem multumque cruoris in *ovario* obtulit. Quod vero mali istius, certe non tam rari, historia, locum tamen

hic inveniat, in causa est *uterus* foeminae, haud gravidae, illo non voluminosior, sed prorsus normalis, atque sic observationi viri *angli* celeberrimi contrarius, qui scilicet, cum, sub sectione *canis* foeminae, tubâ praegnantis, uterum, quamvis *vacuum*, eodem tamen modo, ac si foetum contineret, mole auctum vidisset; hoc viscus, non a mechanica embryonis, sed a potentia, utero gravido propria, extendi, concluderat. Nihil autem et his in rebus constantiae esse, ex observatione magni inter *Germanos* anatomici liquet: ut qui, cum in ovario virginis, hymene illaeso ac praeter modum angusto instructae, steatoma, pilos, ac dentem detexisset: uterum, eidem proprium, mole; normali adeo minorem, ac tunica *decidua* nequaquam vestitum, reperit.

Aenigmati-
ca uteri na-
tura.

Qualemcunque uteri cognitionem anatomicam aevo nostro concessam esse gloriemur; physiologica tamen mirabilis huius organi, tuendae posterorum successioni imperiose praefixi, intelligentia non parum nos fugit, ac pathologorum, hoc ipso, ratiocinia saepe nimis subvertit atque confundit. Potissimas quidem insidias, quas *metritis* et quas *medorrhoea* internis foeminarum

genitalibus struunt, jam exposuimus (§.222-228. 529.); et quas *syphilis* his ipsis strages minetur, has quoque delineandas nobis reservamus; sed *aliae*, non paucae, et quidem pro magna parte incognitae; *morborum* sicut *aliorum*, ita et *retentionum*, de quibus hic sermo est, causae in uteros agunt, et effectus in istis non minus obscuros producunt.

Ad primas *illorum* origines quod attinet, eas (quod, oblata occasione, hic modo breviter adducimus), partim *congenitas*, partim *haereditarias*, partim vero *accidentales* esse, nobis saltem videtur. Qua scilicet ratione *cordis* ipsius *fibrae musculares*, jam in foetu interdum morbose *dehiscentes*, futuri, sub vita longiore, *aneurysmatis* hanc ipsam ad sedem rudimenta obtulisse, magno viro sunt visae; ac prout simili conformationis e vitio exortas *vesicae urinalis crumenas* morbosas nos ipsi descripsimus: ita non minus sat frequentem uteri, non quidem vacui, sed vel praegnantis, vel jam ipso partus absolvendi sub opere positi, *rupturam* hoc a fonte, — aut, si *fibras musculares* utero dōesse dicatis, ex textū cellulosi resistentia, in una illius parte minore, quam in

alia, defluxisse arbitramur. Tam in ima vero parte uteri, quam ejus in corpore, ac demum ipso in fundo, hoc viscus disruptum detexerunt anatomici, ac fere major gravidarum, quae hoc mali genus, vix non omnibus lethale, in parte uteri *sinistra* passae sint, videtur esse numerus. Tenuitatis parietum uteri, sub partûs laboribus disrupti, in una et quidem hac eâdem sui parte, longe majoris ac fere papyraceae, plura exempla habentur. Sic et alia uterorum maternorum vitia non pauca, *jure haereditatis* necdum intellecto, in illos filiarum transire, haemorrhagiarum, abortuum, scirrhorum atque carcinomatum, in una eademque progenie, quam aliis in familiis, longe frequentiorum, exempla nos docent. *Sensibilitatis* ad uterum *morbosae*, nunc repletioni ac *energiae* vel totius, vel uterini modo systematis, interdum ad furorem usque nimiae, — nunc roboris ac vitalitatis defectui, seu *inertiae* generali, locali, — nunc autem *vitio organico*, nunc externam, nunc internam uteri ad faciem, nunc ad ejusdem substantiam obvio, innixae: ut qua sub rerum conditione iniqua, determinatos fere ad menses, *abortus*, *partus*

praematuri, vel et ipsa *sterilitas* omnem per vitam, sequantur, exempla nimis copiosa exstant. Partem *hysterismi* vel maximam ex tyrannico uteri certas in foeminas imperio venire, nemo quidem dubitat; caesarum interim in genitalibus vestigia post mortem vix nulla in oculos, quales, nempe mortalibus concessi sunt, cadunt; nec, ubi aut cerebrum, aut nervos utero aliunde transmissos, magis accusaveris, sapientior igitur, aut in artis exercitio (nisi tributum ille cruentum, a natura sibi impositum, debite persolvat, aut a fluxu nimio, abnormi, caute liberetur, vel tacite optato, esuriens, cibo saturetur cythereo, vel modo concipiat, extendatur, excitetur, atque hunc auspicato maturum non modo parturiant, sed proprio cum lacte nutriat, nec citius quam par est, ab uberibus removeat, nec, novae conceptionis avertendae studiosa, tardius aequo a mammis depellat) felicior erit. *Hystericarum foeminarum nares, foetidorum* ab odoratu; — *uteros* autem earum, *suavolentium* ab adflatu, delectari, — quasdam quidem mulieres, etsi plus aequo sensibiles, ab odore tamen rosarum, zibethi, moschi, ambrac, haud laedi, — a foetidis vero ute-

ros fere omnes offendi, — quae sua cum *dulcedine, linguae* blandiuntur, ea plerumque sexûs sequioris genitalibus noxam inferre, *amara* vero utilia esse, — non praetervisa Veteribus, sed nequidem laudata adeo Retentiorum a perspicacia hucusque explicita, observatio est. Affectationis quidem multum, variarum, utero ferentium, in res absurdas, vel sanitati adversas, nisus habet; sed aliarum ex illis, et virginum adeo chloroticarum, vix coercenda rerum similium cupiditas, delirantis quasi uteri effectum, illi forte, quo aliquae ex primis, vel mox a conceptione, mentis alienationem, modo partu absoluto dissipandam, experiuntur, aequalem, sistit. Quot non mulieres, de ulla licet functionum laesione nequidquam offerentes, alio tamen tempore semper valetudinariae, a quo momento conceperunt, sanitate sibi antehac ignota fruuntur! Quot non sunt aliae, quarum venter, aliquando et ipsa intestina, semen virile, vix uterum attingens, sub vomitu effrem, interdum et alvi sub fluxu, nunc medium gestationis, nunc omne istius per tempus, misere conficit! Atqui haec singula, visceris prolifici imperio, hucusque nec a

longe satis intellecto, succedunt. Quo tempore haec scribimus, nostrum sibi foemina consilium expetit. Haec vero, dum quosdam ante annos concepisset; quoties cibos, pro ratione adpetitūs, non tamen morbōsi, assumeret: *coecitate perfecta* seu amaurosi laboravit; ad tenue modo jusculum recurrenti, visus mox rediit; sed, a fame quondam coacta; vix fercula sibi consueta ingererat: cum illico visus, donec filium, non minus ideo bene nutritum atque robustum, peperisset, omnis ablati, post partum vero in totum restitutus fuit.

Unde consulte recessimus, ad retentiones uteri mucoso-lymphaticas redimus. Qui membranam hujus visceris *internam*, illā cervicis uterinā superiorem, pro *serosa* ex eo declararunt: quod non tam cryptae mucosae satis evidentes, quam, praeter lacunas et orificia patula, vesiculae rotundae, liquore pellucido turgidae, in ea compareant; illis ejusdem membranae, cum ea vaginae atque dictae cervicis, manifestam continuationem, — phaenomena morbosa, illis, quae ex narium atque vesicae urinalis membranis mucosis, a catarrho vel alio a stimulo prehensis, descendunt, similia, —

Membranae
uteri inter-
nae retentio-
nes.

medorrhoeas, non soli vaginae proprias, molas, excrescentias spongiosas, fungos haematodes, polypos etc. perpendenda proponimus. Quamvis autem ad artis *obstetriciae* atque *chirurgicae* magis, quam *medicae* dominium, vitiorum vix dictorum curam revocaverint; eorundem tamen aliqua, brevis ac circumscripta licet, nobis, qui unius ejusdemque scientiae ramos suo a trunco, absque totius plantae interitu, separari non posse praetendimus, incumbit adumbratio.

Molae.

de

Effectus morborum locales, sua indole vix inter se diversos, pro ratione figurae, contentorum, consistentiae, suppositae originis, variis, iisque modo parum adaequatis nominibus scriptores insigniverunt. Ac primo quidem, „carnem informem, inanimam, ferri ictum et aciem respuentem,” — „carnem informem, in utero, ad modum foetus, generatam, aut corpus solidum, quod, praeter normam sanitatis, utero innascitur,” *molam* dixerunt (§. 829.).

Origines.

§. 846. Istius generationem, praeconceptae opinionis jugo alligati veteres (juvat enim pristina humanae mentis deliria, quò magis reformidare propria discamus, com-

memorari) a prava conceptione, a siderum influxu, a brutorum animalium semine improvide hausto, ab incubis, ab infami cum brutis commercio, a semine masculino in uteris corrupto, a temperie utriusque spermatis diversa, ac demum a menstruo sanguine retento atque degenerato repetierunt. Nonnullis adeo molis *vitam* tribuerunt aliqui, et absurdas, quas vulgus his de rebus quondam condidit, fabulas, has ipsorum medicorum illius aevi (utinam solius!...), credulitas excusat. Vix autem *ovulorum* in ovariis praesentiam culter anatomicus tandem patefecerat, ac *molarum* illico *omnem* praepostere ex illis, aut jam virili a semine *foecundatis*, aut etiam *inanibus* a *placentulis*, hoc loco luxuriantibus, non spernendo adeo, quam extenso nimis, ac honori mulierum, viduarum, ipsarumque adeo virginum, quondam non parum contrario, iudicio, revocaverint pathologi. Quare duplicem hi ipsi molarum speciem, *veras* nempe, in foecundato quidem ovulo, sed mortuo pridem, ante exclusionem, embryo consistentes; atque *nothas*, ex ovulo, spermatis virilis necdum actionem experto, uatas posuerunt.

Ex oculis.

Ac revera, *molarum* aliquando *prægnantium* historiae, a viris claris relatae. primam saltem ex istis satis confirmant. Mulae adeo *gemellos* continentis exemplum habetur. „*Abortivas placentulas*, in utero retentas ibique auctas atque induratas, in molas abivisse,” *germanus* quondam, magni adhuc hodie dum nominis, medicus testatus est. *Placentarum* non paucarum *physconias* nos ipsi observavimus, atque excluso quamvis duas jam per hebdomadas foetu, secundinas, raris sane exemplis, absque noxa in utero relictas, qua parte huic ipsi tamdiu adhaeserant, omni tamen putredine liberatas, hinc novo, per omne hoc tempus, a sanguine nutritas, conspeximus. Quodsi vero haec, ore uteri, post partum vel minime præcocem satis diu quidquam patulo contigerint; placentulas post abortum huic visceri clauso tenacius longe adfixas, monstruose augeri ac prægrandes in molas mutari posse, quamvis propria nobis de istis experientia desit, non tamen idcirco negabimus. Massas, uteri cavo simpliciter *adpositas*, non vero ejusdem membranae intimae, placentae in modum, infixas, adcretas, ac ejusdem tunicae a vasis nutritas, ex reten-

to ac in grumos ibidem coacto cruore menstruo, lochiali, alio, oriundas, ac breve post tempus hoc e cavo non aliter, quam sanguis extravasatus atque concretus a vulnere aut loco quovis alio expellendas, *molas*, nisi spurias, nos minime vocabimus.

Quamvis autem molis quibusdam primam ex ovulo originem esse, dubitare nequeamus; est tamen, cur *saepius* easdem ex *pseudomembrana*, per stimulum majorem, aut occultum per incendium, secretionis morbosae effectu, generata, vasculis mox propriis donata, tunicaeque uteri mucosae aliquod per tempus supertensa, postea vero ab eadem, in parte quadam uteri, adfluente a lymphâ, separata, elevata, semperque magis ab eadem, plus minus repleta, et in molem utero molestam adaucta, oriri arbitremur. Ex eadem, secretionis nempe abnormis, ratione, apud mulieres, ipsasque apud virgines intactas, quibus menstrua sub magnis lumborum ac ventris doloribus solvuntur, pseudomembranae, tunicae *deciduae* non absimilis, frusta conspicua, cum cruore remista ex uteris ruunt. Nec certe vel ipsam membranam uteri intimam seu mucosam, a facie hujus visceris interna tan

Nec tamen
solis.

facile separari ac, ut aliqui praetendunt, in vaginam pendere, repleri, credendum est.

Var'ietates. De *hydrometra* loquentes (§. 744.), aquarum, in sacculis, jam utero, jam vero placentae adhaerentibus, mentionem simul injecimus. *Hydropem hinc placentae*, atque *hydatidosum*, a nobis observatum, modo obiter hic tangimus. Paucis retro ab annis, *viennensis* mulier juvenis, *placentam hydropicam* tantae molis utero excrevit: ut eadem in vase ampliore aliquot per horas conservata, serosi humoris tres libras et ultra sponte evomuerit. Altera hujus metropolis foemina quinquagenaria, enormes ex utero praetunido ac duro haemorrhogias passa, molam tandem vel maximam, ex millenis hydatidibus compositam, cujus exempla jam varii scriptores, *molae hydatidosae* sub nomine, notarunt, excrevit. Alias *membranaceae*, vel etiam *sebaccac*, aut quasi *carneae*, *fibrosae*, interdum *pillis remistae*, vel *flatulentae* (§. 726.), vel *sanguine gravidae*, vel *durae*, *subcartilagineae*, vel, qualem et nos quondam descripsimus, *osseae* sunt molae. Viduam quadragenariam, vita longiore dignissimam, non ita pridem nobis ereptam doluimus.

Haec scilicet, praevia cruoris copiosi ex utero jactura, plures per menses continuata, uteri ovariorumque scirrho insigni laborare credebatur. Tandem, post varia, nervosae indolis symptomata, post leipothymias frequentes, levibus deliriis, cephalaeis intermistas, corpus durum, cuneiforme, ex ore uteri prominuit, ac, octo dierum spatio, polypi instar, sat profunde in vaginam descendit. Interea corpus universum hydro-pice intumuit, ac tandem, sub foetore insigni, portio molae aliqua vel sponte separata fuit. Post istam, mox altera, priore amplior, sub ventris tumore quidquam imminuto, in vaginam demersa, huncce canallem, quousque cedere hic potuit, replevit, ibique plures per dies, donec tantis mors optata calamitatibus finem imponeret, immobilis haesit. Cadaveris sectionem, quam religio defunctae hebraica recusabat, pro votis, institui haud licuit. Aliam, ut legimus, apud mulierem, mola quinquennis tam profunde in pelvim, ut ipsius *uteri prolapsum* mentiretur, descendit. Molam plerumque modo *unam*, aliquando tamen *plures* ejusdem naturae concretiones continet uterus. Nunc vero omnem per vitam

mulieris massa haec abnormis hunc locum usurpat; nunc plures a sua occupatione post menses, et quidem nunc sola, nunc embryoni socia, — atque tunc vel ante, vel post hunc, vel simul cum eo, intervallo nunc brevior, nunc plures ad dies extenso, excluditur: ita, ut non desint foeminae, quae a partu perfecto cum placenta uterina excluso, novis, plures post horas, ad partum doloribus correptae, loco foetus alterius, *molam* sat magnam excreverint. Cur vero *cavi uterini* tumores, quamvis forma, substantia, densitate tam diversos, *molas* nihilominus vocaverint; ejusdem autem indolis phymata, quae vel ad *uteri faciem externam*, numero saepe plura, a solo peritonaeo oblecta, nascuntur, — vel in *ipsa matricis substantia*, rariora, exsurgunt, hoc titulo privaverint; — cur illas ipsas cavi uterini excrescentias, ubi, ab actione uteri, in earundem radices adhuc molliores majore, versus ejusdem cavi profundioris cervicem atque ostium urgentur ac, in *pedunculum* extensae, compressae, per hoc ipsum tandem in vaginam sibi viam pandere, atque in ea demum, liberiores, volumine angere coguntur, inepto *polyporum* nomine

donaverint;— hoc, nomenclatorum, nostro quoque aëvo, nisi auctas, saltem haud extinctas, inter insanias ponimus.

Qua vero ratione sordida atque impura aliarum partium corporis *ulcera* faciunt: eâ et *uteri*, et maxime *oris uterini* (tantis non modo, partûs difficilis sub opere, injuriis, sed syphilidis quoque veneficis effectibus subjecti) illa, *excrescentias fungosas* facile concipiunt: ut quibus quasi spongiis, externa pellicula, indies condensanda, instructis, humor iniquus suscipitur, qui interiores earundem ad cellulas, continuo magis impletas, varia sub consistentia stagnat, induratur, ac tumorem tandem, quem *molam* dixerunt (quem interim pro ratione contentæ in eo materiae, vel *sarcoma*, *atheroma*, vel *steatoma*, vel *meliceridem*, vel denique *polypum uteri*, jure non minore, vocari licebit) constituit. Differentiam *molae* ab *uteri excrescentiis*, a viro claro in eo positam, „quod hae ultimae ex ipsa matricis substantia proveniant, dum illa verum continuum constituent atque, si excludantur, uterum ipsum foras trahant; quod autem *molae*, per modum adglutinationis placentae adinstar, cum utero quidem cõ-

haereant; sed a motu hujus visceris constrictorio, ab interna illius superficie dissolvantur, et extra matricem protrudantur," tanti quidem ponderis non esse, ex eo, quod major, aut minor tumoris morborum cum uteri superficie interna cohaesio, de ejusdem natura nil decidat; et quod certe *molae* non paucae ab utero, qua hic placentam expellit, ratione, separari haud queant, concludimus. In ipso cavo uteri, *abscessus* et *ulcera* hinc inde detecta fuerunt; nec *puris*, aut *muci* copiosi in eodem collectorum, exempla desunt.

Polypi uteri,
vaginae.

Polypi, sexui sequiori proprii, vel *uteri* ipsius, vel, casu rariore, *vaginae* substantiae adhaerent. *Uterinus polypus* plerumque fundo hujus visceris, interdum vero *cervici*, aut *orificio* ejusdem, radicem infigit; *vaginalis* autem, quovis quidem hujus canalibus puncto, pedunculo nunc instructus, nunc vero carens, excrescit, ejus tamen *rugas* ille praediligit, ac facile *ulcus venereum* pro causa agnoscit. Tumorem igitur matricis in cavo, moderate distento, puncto illius, vel *cervicis*, *oris uterini*, nunc hoc, nunc illo, cum pedunculo unico, raro certe pluribus quasi radicibus natum, ex ore hujus visceris minus dilatato in *vaginam* demer-

sum, hoc vero in canali, sibi magis cedente, in massam glabram, pyriformem adauctum, sua basi latiorcm, ore, quale uterus prolapsus organicum agnoscit, destitutum, nunc mollem, fere mucosum, nunc sarcomaticum, nunc, scirrhusi adinstar, durum, plerumque indolentem, interdum vero carcinomatosis quasi symptomata offerentem, tandem et genitalium inter labra, saepe ipsa in crura propendentem, quo in casu uteri fundo adnatus est, cruoris dispendio vix non semper gravi, ubi vero cervici, aut ori uterino adhaeret, saepe nullo, junctum, *uteri* quidem *polypum* et nos, si lubet, vocabimus; cum interim in medica scientia, *nominum* vix non majores, quam rerum probe notarum, sint divitiae; cum vel ipsae *molae* hinc inde quasi rostra et brachia plura habuisse sint visae; has omnes *excrecentias*, vel sola istarum adpellatione, vel, sacro antiquitatis jure, *molarum* illa salutabimus. Ne *cervix uteri*, sana quidem, sed uno a pollice suae extensionis normalis, ut observationes in *Gallia* factae, docuerunt, septem vel octo ad pollices *longitudinis*, non profundiore, ob id, uteri positione, quibusdam in foeminis, aucta, pro uteri *descensu*,

vel et *polypo* ejusdem habeatur, summo-
pere cavendum est. Hunc errorem, facile
funestum, oris uterini, quod, circa polypi
collum, *circini* in modum stringitur, atten-
tum examen avertet.

Sympto-
mata.

§. 847. Morbum hunc, nostris tempori-
bus tot foeminis, neque virginibus exceptis,
infestum, non modo intempestivam sexus
sequioris propter verecundiam, sed et ob
incredibilem artis obstetriciae defectum, vix
ante saeculum decimum et sextum paulo at-
tentius observatum, haud raro medentes
cum *uteri* ipsius aut *descensu*, aut *inver-
sione*,— aliquando cum vesicae, intesti-
norum, omenti, *herniis vaginalibus*, ac
ita quidem confuderunt: ut, primo in casu,
vel ipsum viscus prolificum, cultri, vix
non semper lethalis, auxilio resciderint;
vel rescisso modo *polypo*, in suo centro,
ob exsiccata in eodem liquida, interdum
vacuo, de *uteri* tamen ipsius extirpatione
felici, gloriari haud destiterint. Quamvis
autem salutaris pars haec scientiae, *chirur-
giae*, vel et *artis obstetriciae* ad forum
pertineat; cum tamen et *medici*, prius,
van istarum artium imploretur consilium,
hos morbos saepe diu nimis praetervideant;

quaedam saltem, et modo praecipua, quae hos errores avertant, tam gravis objecti momenta breviter hìc exponimus.

Ac primò quidem monebimus: haud infrequenter *medorrhoeae* sub imagine, polypos radices suas figere; nec alia foeminis, quam quae a causis diversis huic sexui accidunt, uteri, tensi nempe atque cum lumbis obscure dolentis, incommoda inferre. Atqui tamen haec ipsa, donec pars polypi infima et crassior, in uteri cervicem directa, hanc ipsam ac istius orificium, cuncti in modum, sibi satis, et quidem sub difficultate in ore uteri tam virgineo, quam muliebri, aut partum necdum experto, aut ob aetatem jam quidquam calloso, majore, ac sub ventriculi consensu pedissequo, adperuerit, continuò crescunt. Hac verò porta jam superata, dicta quidem satis moderantur symptomata; ast vero, cum nunc exitum molienti polypo, potentioris ab uteri angustia antehac non parum, nimis extendi, cohibito, in speciem funis complanati, compresso, promptioris incrementi, ampliore ac laxiore vaginae in canali, obstacula minora resistant; hanc ille hostis regionem impune mox usurpat ac, sub infido aliorum

symptomatum vix non silentio, symptomata hinc alia producit. Hanc usque interim *secundam* ad morbi *periodum*, eo minus attendita in talia est foemina: quod saepe, sub istis, consueta nequidem sibi menstrua deficere avertat: aut quod, si bleunorrhoeam forsitan antehac experta sit; in hanc ipsam, malorum culpam omnem conjiciat. Vix tamen aliquot hoc modo septimanis, aut forte mensibus, transactis, plenitudinis, distensionis in sinu insolitae sensationem ingratam illa percipit, simulque alvum et urinas sibi et tardius et aegrius secedere, aliquando et venas haemorrhoidales ad anum turgere, animadvertit. Sunt, quae, crassiore jam polypo detentae, nisi hunc ipsum sibi altius reprimant; urinas excernere nullo modo possint. Quae virum agnoscit foemina, ea, sub congressu quidquam vivaci, mox sibi uterum offendi, cum dolore ac sanguinis subinde stillicidio, vel et profluvio, observat quidem; sed, ut reliqua, ita et hocce phaenomenon, levi ac incompleto, non tam insolito foeminis, maxime partum jam pluries expertis, uteri atque vaginae *descensui*, ut quem proprio a digito, vaginae commisso, satis manifestum

reddi, tacite sibi persuadet, adscribit; et quò hujus mali, falsò suppositi; progressui resistat, *pessum* vaginae, jam nimis oppletae, distractae, in colli vesicalis, urethrae, ac intestini recti majorem longe compressionem, stulte intrudi curat. Sed nunc quoque lumborum ac uteri, seu potius ligamentorum ejus, tensiones, nauseae, vomitiones, frequens urinae mittendae difficultas, aut omnimoda suppressio, imperiose loquuntur; menstruis saepe diu retentis, haemorrhagiae, discrimine plenae, vel ipso ex utero, vel e venis polypi, ore uterino strangulati, varicosis ac diruptis oriundae, nunc animum feriunt; ac tandem *tertia*, prorumpentis nempe e vulva polypi, *periodus* subintrat. Primis quidem temporibus hic tumor ad vaginam facile, non tamen absque urinae mittendae difficultate majore, retroducitur; sed quovis sub nixu quidquam fortiore, mox ille, faciliore mictu insequente, relabitur: donec sensim volumine auctus, ac ad justum aegrae horrorem, per femora propendens, omnem sibi reditum ad vaginae domicilium, ipse pracludat. Hocce sub statu haud raro contingit, ut, atmosphaerae, frictionis, compressionis ac-

tione, externa polypi tunica duritiem quasi callosam tandem adquirat; vel ejusdem superficies, ab urinarum, mucii acrioris adfluxu, irriteretur, inflammetur, exedatur, interdum abscessus, vel ipsam quoque gangraenam subinde, contrahat. Fuerunt, quibus, a praegravida polypi, fundo uteri adfixi, pondere, hic ipse *retroversus* fuerit. Nisi experientia ipsa id satis docuisset, uterum jam a polypo obsessum, primo saltem stadio, non modo impraegnari, sed et foetum, plenam ad maturitatem usque, foveri posse, nemo credidisset. Sunt interim, quae polypum utero ferentes, simul impraegnatae, embryonem primis modo mensibus retineant. Quamvis vero pars major, foeminarum, quae polypo laborant, sanguinis ex utero jacturae exposita sit; quotiescunque tamen ad oris uterini confinia polypi radix infigitur: haemorrhagiarum aut nulla, aut minor est frequentia. Exemplum interim polypi, cervici modo uterinae adfixi, ac magnam nihilominus cruoris jacturam inducentis, habetur; quo in casu, polypos alios, in primi vicinia haesisse, suspicatus est scriptor *Galliae* idem, qui plures ejusdem indolis excrescentias uno eodemque in utero

jani detexerat. Aliquando, casu tamen rariore, *vaginali polypo pedunculus*, cui, extirpationis quondam suscipiendae ad finem, ligatura adplicetur, ita deficit, ut loco istius, tumoris ad sanationem, aut cultro chirurgico, aut causticis opus sit.

§. 848. Tam ob dictas, quam ob alias ^{Diagnosis} rationes summopere interest, quò, sub ^{polyporum!} quacunque medorrhoea chronica, rebeli, non minus, quam sub urinae deponendae, aut foecum excernendarum pertinaciore ac plusquam ordinario apud foeminas labore, sicut sub nimio, vel frequenter redeunte cruoris uterini profluvio, tam vagina, quam uterus, attente ac experto satis obstetricantis a digito, mature *exploretur*. Ne in corporis morborum, in vaginam delapsi, vel ante istius introitum pendentis, vel illam angustantis, indicanda natura, aliorum exemplis funestis, fallamur, vel maxime cavendum est. Ac primò quidem, ne *uterus prolapsus*, ejusdem pro *polypo* imprudenter declaretur, atque ausu vere impio, aut filis, aut cultro submittatur, evitandum. Hanc, prolapsam primùm ad uteri partem, vaginae suae, simul quidquam prolapsae, portione obtectam, ejusdem *orificium organicum*,

labris suis utrimque ornatum, se offeret; ac si forsitan tale quid vel ipsq in polypo occurrat; hoc eidem, vel a compressione, vel praegresso ex ulcere, ac inducta huic cicatrice, *difforme* subvenisse, haud difficulter comparebit. Accedit et ea, *polypum*, ac *prolapsum* non modo, sed *inversum* quoque inter uterum differentia: quod ille nunquam, quod isti faciunt, vesicam urinalem secum trahat praecipitem. *Inversum* ad *uterum* quod, praeter hoc, spectat, ille quidem, polypi in modum, cum basi sua seu fundo, explorantis se medici digito praesentat; ast vero, quod in *utero* modo prolapsu detegitur, *orificium*: hoc, superiore *inversi* illius visceris loco sepultum degens, nullibi detegitur; nec digito, qui vaginae, uterum inversum involventis, cavo committatur, hic fere locus est.

Coeterum, praeter mollitiem conspicuam, sensibilitatem uterus, ubi tangitur, magnam, — polypus vero nullam, prodit; et cum iste, descensu ex vagina *lentiore*, — uteri prolapsus, *subitaneo* ac inopinato, foeminam consternit. *Vesicalis* ad vaginam *hernia*, a *polypo* distinguitur: quod iste, attactui durus resistat; illa vero, mollior,

digito cedat; quod, ubi eadem comprimuntur: ad mingendum aegra mox compellatur; lotio vero deposito, tumor ipse, pro emissi liquidi ratione, subsideat. Intestinis, aut omento vaginam introprementibus, oris uterini illa directionem simul immutant atque dum polypus retropressus, facile relabitur; illa reponi facilius queunt.

Cum nequidem ipsius *graviditatis* indicia apud foeminam humanam, donec foetus motum ea manifestum perceperit, satis certa sint; non securiorem sane *molarum* nascentium, vel adeo jam quidquam provectorum, *diagnosin* esse, quisquam praetendet. Quodsi et mola et foetus simul in utero haereant; motus prolis quidem hanc ipsam, sed molam minime, prodet. Signa quidem molarum, ex solo scriptorum ratiocinio petita, satis multa; — sed quae ex multiplici, hoc mali genus rari observandi occasione deprompta, solvendis, dum interest, nodis sufficient, pauca, eaque longum saltem per tempus maxime aequivoca sunt. Molas haud facile *quartum* ultra mensem in utero subsistere, a citatis earum complurium, longiorem per moram, — quarundam, ad tumulum usque hoc in cavo detentarum, exem-

Molarum
aliarum.

plis refutatur. Quare jam immortalis historiae naturalis parens, de *mola*, „mouetur, inquit, sistitque menses: et ut partus, aliàs lethalis, *aliàs una senescens*, aliquando alvo citatiore excidens.” Nec assertio; „molas volumine, illo foetûs celeriore augeri, ac proinde abdomen foeminae inferius, sub illis, citius et inaequali magis ratione dilatari,” satis certa est. Nec pro tuto magis molae argumento, „graviditatis absentiam, ex tumore ventris duriusculo, non acuminato, sed in omnem dimensionem, interdum aequaliter, interdum vero confuse sese expandente, denotari, haberi potest. Ad *ubera* quod spectat, ea, sub molarum non minus, quam sub foetûs gestatione, a seroso liquore sororiasse, conspecta fuerunt, atque dum uterus mola simul cum foetu occupat: num secretio lactea vel istum, vel illam annunciet, determinari non potest. Certissimum tique foetûs, in utero degentis, signum, sat evidens ejusdem hoc in organo motus est; etsi vero sat constans hujus signi a quinto gestationis mense, sub uteri, extensione, resistentia, et pondere majoribus, quam quae ab aëris, aquarum, aut cruoris in eo collectione induci possent, defectus

procul dubio *molam* significet; non tamen istam idcirco motus prolis, in utero constanter licet perceptus, perpetuò excludit. Foeminas a mola magis, quam a foetu, adgravari, ubi toties, vel hujus solius a conceptione, sanitas illarum a morbosorum symptomatum circumdetur exercitu; neque hoc firmiorem multò diagnosin constituet. Qui foeminas a mola obsessas, ubi de latere in latus moventur, ponderis de illo in istud delabentis sensationem experiri dixerunt: his, molam utero, foetu ipso, vicinius adnatam esse, nec in aquis illam, ut istum, forsitan vita exutum, sui ponderis ratione, pilae instar, circumagi posse, perpendendum relinquimus.

Tam facile aliorum, de rebus obscuris sententias subvertere, — sed potiores istis offerre, quam arduum est! — Concludimus ex istis: cognitionem molae, nisi *polypiformis*, in vaginam jam extensae, in foeminis, intimiore virorum commercio usis, quarti ante mensis finem, nullam nobis esse concessam; hoc vero mense cum dimidio jam-jam absoluto, ubi plura ex signis hucusque relatis, quamvis illuc usque dubiis, con-

spiraverint; probabilitatem molae latentis satis conspicuam offerri.

Prognosis. §. 849. Molarum *prognosi*, praeter ea, quae de illarum indole atque decursu, tot uteris ac prolibus funesto, retulimus, haud multa hinc addenda supersunt. Quanta partum, molae conjunctum, vitae discrimina circumdant, vel ex eo jam adparet: quod hae, non modo debitam uteri, pro exclusione foetus, contractionem impedian; sed et exitum ante foetum molientes, ob sanguinis ex utero fluxum continuò promotum, ipsam quoque vitam eidem saepe praescindant. Sunt interim exempla non pauca mulierum, quae non modo molam, abortus sub specie (exceptâ cruoris jactura, quae partum foetus immaturi comitari solet, majore) tantis haud stipatum periculis excluderint; sed etiam intaminatae foecunditatis specimina posthinc ediderint. An tam felix rei, frequenter ominosae, eventus, illis modo molis, quae ex *ovulo*, sua cum placenta, utero coeterum illaeso, adfixis; nascuntur, nec tam facile *fungis*, eodem ex organo, vel exeso, vel aliter morboso, luxuriantibus, est proprius? Polypi saltem qui radice sua, vel pluribus, plerumque

minus amplis, e tunica uteri, vel cervicis, oris uterini, interna, haud compromissa semper hujus visceris substantia, nascuntur, non tam raro, quin corpus uteri ipsum malorum quid participet, felici satis ausu extirpantur; quidquod aliquot, raris licet, exemplis, vel sponte secesserint.

Coeteris paribus, minora quidem *poly-* Polyporum-
pos, quam molas alias, ex eo, quod illi extirpari queant, pericula premunt; cum vero plures eorum matricem simul occupasse, hinc inde, quamvis rarius, conspecti fuerint; sanationis radicalis pignus nec ipsa polyporum operatio chirurgica sat firmum largitur. Sic illustris, quae nos, tribus abhinc annis, *Vindobonae* consulit, matrona, decem post partus maturos, quinque per annos jacturam cruoris ex utero magnam experta, exploranti tandem hoc viscus chirurgi *Bononiensis* eximii digito *polypum* obtulit. Ob virium jacturam majorem, ligatura hujus polypi modo post annum suscepta, et post istam, valetudo secunda, per menses fere quindecim, secuta est; ast vero, sub animi pathemate graviore, sanguinis ex utero vehemens profluvium recrudit; *sub isto autem, simul polyporum friabilium copia tanta,*
Lib. I. P. II. U

quae pelves jam plures hucusque implevit, ex utero (cujus nunc orificium, quasi in gravidis, tenue reperitur) *excreta fuit.*

Therapia
molarum.

§. 850. Ex diagnosi molarum tam dubia, et vix ante earundem, vel solarum, vel embryoni junctarum, exclusionem satis confirmanda, quam parum ab artis medicae, circa hunc foeminae morbum, curis expectandum sit, jam satis elucet. Molam, aevi non ita pridem elapsi scriptores complures, primo, quantocius ab uteri facie interna *separandam*, — secundo vero, *e cavo pellendam esse*,” brevi quidem, sed non minus ambiguo, quam pleno discrimine consilio, jusserunt. Quo ergo primae indicationi satisfaceret: non aliam fere illi, quam, qua et puellae et viduae, et conjugum amplexibus aut privatae, aut renuociantes uxores, clandestino concubitu praegnantem, eliminandi ex utero tam odiosi sibi pignoris desiderio conductae, jam dudum sunt usae, adhiberi suaserunt. Ut igitur os uteri, his conaminibus pie resistens, omollirent, foverent, et quasi blandiendo seducerent: semicupia tepida, injectiones, suffimigia, venae sectiones, emmenagoga varia, — ut reluctantem istis naturalem

embryonis innocentis custodem subjugarent, enemata stimulantia, drastica fortiora, emetica, sternutatoria, ipsumque, junctis pedibus, saltum ex alto repetitum, ac alia consuluerunt. Quod interim impiis seductarum foeminarum infanticidii tentaminibus, — hoc et *molae* imprudenter expellendae studiosis artificibus feliciter accidit: scilicet, quod uterus, has constanter eluderet injurias, foetumque praescripto tempore illaesus excluderet; vel, quod *molam*, sibi commissam, cum eadem, ac foetum, teneritate foveret, nutrirer, atque vel pro lubitu tardius dimitteret; vel ad foeminae obitum usque, senescentem conservaret. Sed frequenter hos conatus (primo casu, atroces et maxime impios, in altero, potissime si foetus forsitan simul ac mola in utero haereret, ad minimum nimis audaces) effectus, ex haemorrhagiis uteri, vix ullo modo coërcendis, aut ex partis ejusdem inflammationibus atque gangraena, lethales insequuntur. His effectibus obviam ituros, quò uterus, separata vix mola, liberetur, hanc ipsam, quam celerrime possint, ab iisdem, vel manûs, vel uncorum, tenaculorum, vel forficum ope arripi atque sollicitè protrahi jubent; ast vero, nec manui

ad uterum, nisi partus a doloribus certo jam gradu dilatatum, introitus conceditur; nec ubi os uteri satis, binos ut digitos, molae blande attrahendae adplicitos, admittat, patescit: aut manu, aut instrumentis, sibi tam facile funestis, indiget uterus; sed, quae foetus, aut placentae, ab isto separatae, partui artis obstetriciae subsidia sufficiunt: ea non minus et molae excludendae, nisi forsitan a vasorum turgore, a spasmis coërcitae, atque tunc cum venae sectione, vel cum anodynis, tam interne haustis, quam vaginae injectis, liberandae, paria erunt. Quodsi vero aut haemorrhagia uteri vehemens, aut longuor virium consternens, aut convulsiones aegram, vel a mola liberandam, vel pro certo morituram, prehendant: tunc omnino, cum anceps his in angustiis remedium, melius, quam nullum, sit; singula, quae ab arte tam obstetricia, quam medica, potiora suggeruntur, nec tamen hic loci exponenda, subsidia, quamvis ea discrimine non sint expertia, tentanda sunt.

Polyporum. Exceptis modo polypis, quos *syphilitica ulcera vaginae* producunt, et qui specificam sibi methodum praevis requirunt, quae *polyporum therapiam* respiciunt, ea,

quod isti, auxiliis internis non minus ac *molae ipsae*, resistant, *chirurgia* vobis tradenda assumit. Varias haec, ut modo pauca de istis tangamus, in *exstirpandis* polyphis, vias inivit: atque eosdem, nunc *corrodendo*, nunc *abscindendo*, nunc vero *tordendo*, primum adgressa est. Rudes has partimque plenas discrimine, operandi methodos, viri *galli egregii*, pedunculum polypi *ligari*, *constringi*, ac ita a radice uterina separari docentis, industria correxit. Cum vero hanc, polypos ligaturae ope auferendi methodum, felici satis cum successu secuti sint chirurgi; eorundem *cum forcibus* excisionem, a celebri apud *Berolinenses* professore, ut potiolem atque promtorem, nuper commendatam fuisse, legimus; atque hanc etiam operandi rationem, certis in casibus, votis respondisse, nequaquam dubitamus. Est interim, cur et nos restrictioni, novae hujus methodi, ad polypos minores ac pedunculo modo tenuiore instructos, alio a docto viro jam factae, ex ea simul ratione commoti, adhaereamus: quod non modo *levis rubor* et *status venarum*, in polyphis quibusdam, *varicosus*, sed et mediae, in altero, *arteriae*, aneurysmatica

quasi *pulsatio*, a scriptore *Galliae*, hac de re classico, observata, ab excisione, non ligati prius, polypi cum forficibus, nos omnino absterreat. Quamvis rarius, interdum tamen, *friabilis* nimis, quam ligari ut queat, tam uteri, quam vaginae est polypus; ac fuit, qui vel solos obstetricantis per digitos hoc e canali evelli potuerit. Non igitur polypus quivis tam densa membrana, ut haec ejusdem characterem constituat, obtegitur; et qui vel solo sub nixu ad alvum, sub vomitu, ex utero secesserunt polypi: hi, vix descriptis teneritate aequales fuisse videntur.

Scirrhus
uteri.

§. 851. Quae de *scirrhis* in genere (§§. 126. 135.), et quae de illis *uteri* in specie (§§. 227. 228.) jam pridem docuimus: ea nos (qui nec in sufficiente hujus dirimorbi *cognitione*, nec in ejusdem, aut in *carcinomatis*, aut in *cancri veri sanandorum ratione*, — puderet nos, tam senes, fateri, si hujus culpam ignorantiae nos ipsi, et quidem soli, ferremus, — nec quidquam eheu! profecimus) quò haec ipsa sine fructu majore reptamus dispensant. Non est certe, quod non et nos, de quo sibi gratulantur alii, *duras* ad uterum *plagas*, hac vel illa

medendi sub methodo a nobis adhibita, disparuisse observaverimus; sed *scirrhi*, ab *induratione* simplici, quamvis et ille *durus* sit, longe diversi, titulum illis et a nobis conferri, semper vetuit cauta, majore nominis celebritate potior, conscientia. Omne igitur, quod a longiore, quam sacculi dimidii, experientia, hujus in mali cura didicimus, — omne, quod juventutem medicam docere audemus; in eo: *ne noceat*, sed ut in *leniendis* modo, quoad licet, *mali hujus*, hucusque indomabilis, *tormentis*, donec meliora sibi pateant, caute, ut alibi incussimus (§. 135.), versetur, consistit. Longe quidem a legis, per veteris *Egypti* pontifices latae, „ne quis ultra, vel contra *Hermetis* praecepta in aegris curandis quid audeat,” adprobatione distamus; sed nec aevi nostri, ob abusum toxicorum, non tam injuste *venefici* nomine notandi, ausus laudabimus.

Qui de *scirrhusa*, vel jam *carcinomatica* uteri portione, quousque cultro patebat, *rescissa*, — vel de *ovariorum*, — vel de ipsius adco matricis vitiosae *exstirpatione*, felici cum æventu suscepta gloriantur: ab his, — non de solius vulneris uterini con-

solidatione, haud semper tam ardua, sed de hujus quoque visceris, aut de organorum generationis internorum, eodem fomite morboſo, ultra partis reſciſſae, extirpatae, conſinia facile praegnantium, *conſtante* ſanatione teſtimonia haud aequivoca, exterrita tantis ab auſibus humanitas exſpectat.

Tumores
in pelvi
ſpongioſi.

§. 852. *Tumores ſpongioſi*, firmi, elatiſti, ſuperficie externa inaequales, pelvis in cavo, circa tuberoſitatem oſſis iſchii, ſubinde naſcuntur. Hi tumores, ubi adoleverint, urinarum eſſluvio foecumque excretioni remoram ponunt; tandem vero, dirupti, ſanioſum humorem plorant, quem ſpongioſae excrescentiae aliae, nulla hucusque ab arte domandae, necnon vicinarum eroſiones partium, tandem lethales, ſequuntur. Urinae ſuppreſſionem a tumore praegrandi inter veſicae cervicem et inteſtinum rectum poſito, atque *hydatidibus* repleto, vir celebriſ, *angluſ* deſcripſit. A cypſide, aquis repleta, ſuper omni longitudine inteſtini recti, retro veſicam urinalem, haerente, retentionem lotii lethalem, alter, ejuſdem nationis chirurguſ, adnotavit.

Inteſtini
recti epiſ-
cheſes.

§. 853. Quae de *recti inteſtini incendiis* (§§. 243. 244.), quae de illius *medor-*

rhoea, tam acuta, quam chronica (§§. 530. 544.),— quae de *haemorrhoidum* (§§. 621. 625.), atque de *dysenteriae* hunc in canalem effectibus (§. 690.), jam diximus; ea, exceptis, quae *chirurgiae* forum respiciunt, hic loci sufficient.

§. 854. Cum retentionum mucoso-lymphaticarum, ad *corporis superficiem* et *extremitates* obviarum, pars vel maxima ad artem, quae manuum ope medetur, pertineat;— cum sub *exanthematum*, *impetiginumque* sub consideratione (Epitom. LL. III. et IV.) retentiones hujus indolis jam varias, quae tam cutem ipsam, quam telam, eidem substratam, cellulosa defoedant et opprimunt, exposuerimus; cum ipsas has epischeses, quae articulos vel circumdant vel explent, sub arthritidis ac podagrae expositione pertractandas nobis reserveremus;— ac tandem, cum circa *indurationem textus cellulosi* apud homunculos, vix utero exclusos, in orphanotrophiis potissime, dominantem, utpote ab aliis jam satis descriptam, nos ipsi non minus, quam isti, caecutiamus; ne moles libri praesentis absque fructu luxuriet, finem eidem imponimus.

Ret. superf.
fici et ex-
tremitatum
corporis.

Corrigenda:

Pagina.	Linea.	Errata.	Lege:
34	5	ex ulcerationem	exulcerationem
47	23	induxerint	induxerit
51	26	arca	circa
51	27	dinstar	adinstar
57	19	retentiore	recentiore
75	22	alia	alio
156	5	fovere	foveri
168	7	prodant	produnt
213	7	aptarum	aptharum
221	1	generatio	degeneratio
256	1	muco-lymphaticae	mucoso lymphaticae
276	8	quaecunque	quacunque
288	7	haemorrhogias	haemorrhagias

MEDICINISCHE WERKE,

welche bey C. Schaumburg et Comp. in Wien
erschienen sind.

Beer, Jos., Repertorium aller bis Ende des Jahres 1797
erschienenen Schriften über Augenkrankheiten.
3 Bände. 4. Wien, 1799. 4 Rthl. oder 7 Fl. 12 kr.

— Methode, den grauen Star sammt der Kapsel
auszuziehen, nebst einigen andern Verbesse-
rungen der Star-Operation überhaupt, mit 1 Kupf.
gr. 8. Wien, 1799. 6 gr. oder 30 kr.

Bremser, J. G., über die Kuhpocken. 8. Wien, 1801.
6 gr. oder 30 kr.

— — — — — medicinische Parömien, oder Erklärung
medicisch-diätetischer Sprichwörter nebst der
Nutzanwendung. Ein Nachtrag zum Gesundheits-
Taschenbuche. 8. Wien, 1806. 1 Rthl. 8 gr. oder
2 Fl. 24 kr.

— — — — — ein paar Worte über die Scharlachkrank-
heit und die Masern. Allen Aeltern, denen die
Gesundheit und das Leben ihrer Kinder am Her-
zen liegt. 8. Wien, 1806. 4 gr. oder 20 kr.

— — — — — über lebende Würmer im lebenden Men-
schen. Ein Buch für ausübende Aerzte. Mit 4 il-
luminirten Kupfertafeln, nebst einem Anhang
über Pseudo-Helminthen. 4. 6 Rthl. od. 10 Fl. 48 kr.

Frank, J., Handbuch der Toxicologie oder der Lehre
von Giften und Gegengiften. Zweyte verbesserte
Auflage. gr. 8. 1 Rthl. oder 1 Fl. 48 kr.

— — — — — Anleitung zur Kenntniß und Wahl des
Arztes, für Nichtärzte. gr. 8. Wien 1800. 14. gr.
oder 1 Fl.

Frank's, J. P., Biographie, von ihm selbst geschrieben.
mitsinem wohlgetroffenen Porträt. 8. Wien 1802.
29 gr. oder 1 Fl. 30 kr.

Frank, J. P., System einer vollständigen medicinischen
Polizey. 6. Theil 1. u. 2. Abtheilung. Auch unter
dem Titel:

——— Medicinalwesen 1. u. 2. Band. gr. 8. 7 Rthl. 12 gr.
oder 13 Fl. 30 kr.

Dessen 6. Theil 3. Abtheilung. gr. 8. 1819. 2 Rthl.

——— Medicinalwesen 3. Band.

Gesundheits-Taschenbuch für das Jahr 1801 von einer
Gesellschaft Wiener Aerzte, mit John Browns
Biographie und Porträt. 8. Wieu, 1801. 1 Rthl. 4 gr.
oder 2 Fl.

Dasselbe für das Jahr 1802 von einer Gesellschaft
Wiener Aerzte, mit J. P. Franks Biographie und
Porträt. 8. Wien, 1802. 1 Rthl. 16 gr. oder 3 Fl.

Good, John Mason, über Krankheiten der Gefäng-
nisse und Armenhäuser, aus dem Engl. mit
Anmerkungen. gr. 8. Wien, 1799. 20 gr. oder
1 Fl. 30 kr.

Grohmann, R., Beobachtungen über die im Jahre 1815
herrschende Pest zu Bucharest. Als Beytrag zu
einer tiefern Beurtheilung und glücklichern Be-
handlung derselben. gr. 8. 1 Rthl. oder 1 Fl. 48 kr.

Hackel, J. C., theoretisch-practische Abhandlung über
Natur, Verwandtschaft, Vorbauung und Hei-
lung der hartnäckigsten und langwierigsten
Krankheiten für Aerzte und andere Denker.
2 The. gr. 8. Wien, 1807. 2 Rthl. 12 gr. od. 4 Fl. 30 kr.

Hamilton, A., über die Pflichten eines Feld- und
Wundarztes. Aus dem Englischen frey übersetzt
von J. Hunczovsky. gr. 8. Wien, 1790. 1 Rthl. 4 gr.
oder 2 Fl.

Hosp, Chr., Dissertatio medico-chirurgica sistens
diagnosin, et curam radicalem Trichiasis, Di-
strichiasis, nec non Entropii. gr. 8. Viennae, 8 gr.
oder 30 kr.

- Jacobi, Fr., theoretisch-practische Gründe gegen die Anwendbarkeit, der vom Augenarzt Beer in Wien erfundene Methode, den grauen Staar mit der Kapsel auszuziehen. 8. Wien, 3 gr. oder 15 kr.
- Kern, Dr. Vinc.. Annalen der chirurg. Klinik an der hohen Schule zu Wien. 1. Band. gr. 8. 1807.
1 Rthl. 4 gr. oder 2 Fl.
- Derselben. 2ter Band. gr. 8. 1 Rthl. 12 gr. oder 2 Fl. 48 kr.
- Kleins, J. W., Lehrbuch zum Unterricht der Blinden, um ihnen ihren Zustand zu erleichtern, sie nützlich zu beschäftigen und sie zur bürgerlichen Brauchbarkeit zu bilden. Mit 6 Kupfertafeln, gr. 8. 3 Rthl. oder 5 Fl. 24 kr.
- Pinel, Ph., philosophisch-medicinische Abhandlung über Geistesverwirrungen oder Manie. Aus dem Franz. von Mich. Wagner, mit Anmerk. und Kupfern. gr. 8. Wien, 1801. 2 Rthl. oder 3 Fl. 36 kr.
- Pohl expositio generalis anatomica organi auditus per classes animalium, accedunt 5 tabulae lithographicae. 4. 1 Rthl. 8 gr. oder 2 Fl. 24 kr.
- Portenschlag-Ledermayer d. ält., über den Wasserkopf, ein Beytrag zu einer Monographie dieser Krankheit, nebst einem Anbange, verschiedene Anmerkungen, einige Leichenöffnungen und einem Aufsatz über die Kuhpocken enthaltend. gr. 8. 1812. 2 Rthl. oder 3 Fl. 36 kr.
- Quarin, J. L. B. de, Animadversiones practicae in diversos morbos. 2 Vol. 8. maj. Viennae, 1814. 4 Rthl. oder 7 Fl. 12 kr.
- Reyland, B. J., medicinisch-practische Abhandlung von verborgenen und langwierigen Entzündungen. gr. 8. Wien, 1790. 14 gr. oder 1 Fl.
- Ueberlacher, G., Untersuchungen über das Scharlachfieber. gr. 8. Wien, 1789. 6 gr. oder 30 kr.

- Ueberlacher, G., über die Grundlosigkeit der ersten Schilderung der Röthel- und Kindsflecken von den Arabern. 8. Wien, 1803. 14 gr. oder 1 Fl.
- Vetter, A. R., Lehrbuch der Anatomie des gesunden Menschenkörpers. Erster Band. Dritte vermehrte Auflage. gr. 8. 1 Rthl. 12 gr. oder 2 Fl. 48 kr.
- — Aphorismen aus der pathologischen Anatomie. Mit dem Bildnisse des Verfassers. gr. 8. 1 Rthl. 20 gr. oder 3 Fl. 15 kr.
- — Erklärung der Physiologie. 2 Bände. 2te vermehrte Aufl. gr. 8. 2 Rthl. 16 gr. oder 4 Fl. 48 kr.
- Wagner, M., Beyträge zur philosophischen Anthropologie, Psychologie und den damit verwandten Wissenschaften. 1. Band. gr. 8. Wien, 1794. 1 Rthl. oder 1 Fl. 48 kr.
- — 2ter Band. gr. 8. Wien, 1796. 21 gr. oder 1 Fl. 36 kr.
- Zwierlein, H. A., der Aeskulap; für Bad- und Brunnengäste. 8. Wien, 1800. 1 Rthl. oder 1 Fl. 48 kr.
-

